

(NOT) PART OF THE JOB

Een exploratief kwalitatief onderzoek naar de **ervaringen van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers** in Vlaanderen en Brussel met **online intimidatie**

Masterproef aangeboden door
Aida MACPHERSON

Tot het behalen van de graad van master in de journalistiek

Promotor: Hedwig DE SMAELE

Academiejaar: 2020-2021

- **Code of conduct voor geloofwaardig auteurschap**
  - **Correct verwijzen naar bronnen houdt in:**
  - dat ik als auteur transparant ben over mijn bronnen, zodat de lezer op elk moment correct kan inschatten welke de bron is van wat beweerd wordt;
  - dat ik als auteur geen relevante informatie waarover ik beschik en die een ander licht zou kunnen werpen op de geboden interpretatie of ontwikkelde redenering bewust weglaat;
  - dat ik als auteur duidelijk aangeef welke relevante interpretaties ik niet in rekening heb gebracht en waarom dat is gebeurd;
  - dat ik als auteur waarheidsgetrouw weergeef wat ik heb geobserveerd;
  - dat ik als auteur op de hoogte blijf van evoluties in manieren van verwijzen en het weergeven van referenties en een bibliografie.

Ik bevestig dat ik deze *code of conduct* heb nageleefd bij het schrijven van deze masterproef.

Naam: Aida Macpherson

Datum: 21 mei 2021

Handtekening:

VOORWOORD

Voor u ligt de masterproef '(not) part of the job', een exploratief kwalitatief onderzoek naar de ervaringen van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers in Vlaanderen en Brussel met online intimidatie. Deze masterproef werd geschreven als slotstuk van de master journalistiek aan de KU Leuven, Campus Brussel. In de loop van 2020 zag ik verschillende keren — zowel van een afstand als van dichtbij — hoe verschillende jonge vrouwen van kleur in de journalistieke sector slachtoffer werden van online intimidatie. Geraakt door deze gebeurtenissen overwoog ik om mijn masterproef aan dit onderwerp te wijden om dit probleem beter in kaart te kunnen brengen. Ik werd gewaarschuwd, ik heb getwijfeld. Het zou een moeilijk en mogelijk confronterend proces worden. Want ook ikzelf ben een jonge vrouw van kleur. Uiteindelijk koos ik voor de vlucht vooruit. Deze masterproef werd geschreven door mij, maar mogelijk gemaakt door velen, die ik dan ook graag wil bedanken. Te beginnen bij mijn promotor Hedwig De Smaele, die me in dit hele proces heeft begeleid en voorzien van constructieve, motiverende feedback. Daarnaast wil ik ook mijn mama bedanken, die mij leerde om in het leven niet te kiezen voor de gemakkelijkste weg, maar voor de weg richting de meeste rechtvaardigheid. Verder wil ik mijn beste vriendin Ulrike bedanken. Zij heeft niet alleen deze hele masterproef nagelezen, maar vormde ook in iedere fase van mijn studiercarrière een onmisbare steunpilaar. Uiteraard bedank ik ook mijn lief Sam, die altijd in mij gelooft, mij uitdaagt en ondersteunt. Last but not least wil ik de twaalf respondenten van dit onderzoek van harte bedanken. Deze vrouwen blijven gedurende het hele onderzoek anoniem, maar zijn dé sleutelfiguren die deze masterproef mogelijk maakten. Ze hebben zich opengesteld tegenover een onbekende onderzoeker, om hun persoonlijke ervaringen met online intimidatie — die vaak triest, pijnlijk en traumatisch waren — te delen en te herbeleven in het belang van een maatschappelijk relevant onderzoek. Daar kan ik enkel respect en een diepe bewondering voor hebben.

Aida Macpherson

Antwerpen, 21 mei 2021

ABSTRACT

Online intimidatie tegen vrouwelijke journalisten heeft zorgwekkende proporties aangenomen. Ook heerst er in de onderzoeksliteratuur en daarbuiten een toenemende bezorgdheid over hoe vrouwen in het online publieke debat de mond dreigen te worden gesnoerd. Niet-witte vrouwen zouden in het bijzonder kwetsbaar zijn voor online intimidatie, vanwege hun intersectionele identiteit als enerzijds vrouw en anderzijds persoon van kleur. Toch werd hun ervaring met online intimidatie nog nooit eerder diepgaand in kaart gebracht, ook niet in België. Het doel van deze masterproef is om de ervaringen van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers met online intimidatie in Vlaanderen en Brussel in kaart te brengen. In twaalf interviews met vijf journalisten en zeven opiniemakers werd gepeild naar hun ervaringen met en copingstrategieën bij online intimidatie. Ook werd nagegaan in welke mate de slachtoffers juridische stappen ondernemen wanneer de online intimidatie strafbare feiten omvat en wat de persoonlijke en professionele impact ervan is. De interviews brachten verontrustende onderzoeksresultaten voort. Hoewel de grote meerderheid van de geïnterviewde vrouwen niet vindt dat online intimidatie *part of the job* is van een journalist of opiniemaker, werden ze er op twee vrouwen na, wel allen meermaals mee geconfronteerd. De vrouwen omschreven hun ervaringen vaak als een misogynie aanval, waarbij hun intersectionele identiteit als vrouw van kleur een cruciale rol speelt. De geïnterviewde vrouwen kijken naar de online intimidatie — die hoofdzakelijk van witte mannen afkomstig bleek te zijn — als een vorm van weerstand. Als een tegenreactie op het feit dat zij zich door kritisch te zijn (journalisten) en hun mening te uiten (opiniemakers) niet houden aan hun rol als gekleurde vrouw in een witte samenleving, die immers dankbaar moet zijn, en niet kritisch mag zijn. Deze masterproef onderstreept de bezorgdheid rond gekleurde vrouwen die het journalistieke beroep en het publieke debat dreigen te verlaten door de intimidatie die ze online ervaren.

Online intimidatie door witte mannen is (not) part of the job voor gekleurde vrouwen die journalist of opiniemaker zijn in Vlaanderen

21 mei 2021, Brussel

Hoewel de bevroegde vrouwen zelf niet vinden dat online intimidatie part of the job is van een journalist of opiniemaker, blijkt het toch de harde realiteit voor gekleurde vrouwen in het Vlaamse publieke debat. Deze realiteit bestaat onder meer uit misogynie aanvallen, dood- en verkrachtingsbedreigingen en pogingen om hen het zwijgen op te leggen. Dat blijkt uit een masterproefonderzoek naar de ervaringen van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers van Aida Macpherson, een studente journalistiek aan de KU Leuven, Campus Brussel.

Twaalf diepte-interviews met vrouwen van kleur die werken als journalist (5) of opiniemaker (7) schetsen een verontrustend beeld. Slechts twee vrouwen, beiden beroepsmatig actief in Brussel, bleven gevrijwaard van online intimidatie. De overige tien werden meermaals slachtoffer van online intimidatie.

In de interviews werd duidelijk dat online intimidatie minstens even erg is als offline intimidatie. De gevoelens van angst en onveiligheid dringen immers ook door tot het offline leven van de slachtoffers. *“Bij de VRT zijn ze dan verbaasd dat je niet meer wil komen, maar als je zo’n dingen meemaakt (...). Toen mijn boek was uitgekomen. Ik wilde niet komen. Je bent bang”*, vertelt een geïnterviewde opiniemaker.

Online verkrachtingscultuur

Een zorgwekkende vaststelling is dat **doods- en verkrachtingsbedreigingen** alledaags blijken. Acht van de tien vrouwen die online werden geïntimideerd ontvingen dergelijke bedreigingen, vaak meermaals, zoals R4 getuigt. *“Ik ben heel vaak bedreigd. Ik ben met de dood bedreigd, met geweld, met verkrachtingen. Mijn kinderen zijn bedreigd, mijn man is bedreigd.”*

De gangbaarheid van de verkrachtingsbedreigingen wijst erop dat Vlaanderen niet ontsnapt aan de **online verkrachtingscultuur** waarin dreigen met een verkrachting gangbaar is geworden om kritiek te geven op vrouwen die hun stem gebruiken. *“Ik heb ooit gesproken over vrouwen die tijdens de dekolonisatieperiode zijn verkracht en kreeg nadien een mail waarin stond: ‘als we u zien op straat gaan we u verkrachten’. Dat is geen kritiek meer”,* getuigt een andere geïnterviewde.

Misogynie aanval

De vrouwen omschreven hun ervaringen vaak als een misogynie aanval, waarbij het feit dat ze vrouw zijn én een persoon van kleur een cruciale rol speelt. De term misogynie — haat en discriminatie tegenover zwarte vrouwen — beklemtoont de combinatie van misogynie (vrouwenhaat) en racisme (noir) die hun ervaringen met online intimidatie vormgeeft. De intimiderende boodschappen waarmee de vrouwen worden geconfronteerd zijn dan ook vaak zowel seksistisch, misogynistisch als racistisch.

Vrouwen van kleur moeten dankbaar zijn

De geïnterviewde vrouwen kijken naar de online intimidatie — die hoofdzakelijk van witte mannen afkomstig bleek te zijn — als een soort tegenreactie op het feit dat zij door kritisch te zijn (journalisten) en hun mening te uiten (opiniemakers) zich niet houden aan de rol die ze als gekleurde vrouw in een witte samenleving krijgen. Deze rol bestaat uit de verplichting om volgbaar en dankbaar te zijn dat ze als gekleurde vrouw in België ‘mogen zijn’, zo vertelt een van de vrouwen. *“Als vrouw van kleur moet je dankbaar zijn dat je in België mag zijn en alles krijgt. Alsof vrouwen van kleur niet studeren, werken en pay taxes like everybody the fuck else. Neen, wij worden geacht gewoon te knikken en ja te zeggen. En als je dat doorbreekt, wordt er hard geprobeerd om u terug in de positie te duwen waarin je niks mag zeggen.”*

Aan deze rol hangt ook het verbod om kritisch en opstandig te zijn, want dat mag enkel in hun ‘eigen land’. Gekleurde vrouwen die kritisch zijn (in plaats van ‘meegaand’) en zaken in de samenleving aanklagen (in plaats van ‘dankbaar’ te zijn) wijzen deze opgelegde rol af en de intimidatie is volgens sommige vrouwen een tegenreactie op deze afwijzing. *“Het komt erop neer dat ik ‘gast’ ben en dat ik me moet aanpassen. Mijn mond niet open trekken, en als dat ik wel wil doen moet ik dat doen in het land waarvan ik afkomstig ben.”*

Terugtrekken

Veel van hen kijken met een bezorgde blik naar de toekomst van de gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers. Uitgeblust en ontmoedigd door hun ervaringen met online intimidatie dreigen zij het publieke debat en de mainstream media te verlaten, richting safe spaces zoals mediaorganisaties door en voor mensen van kleur, waardoor er slechts een eenzijdig profiel dreigt over te blijven wiens stem het publieke debat domineert. *“Ik durf wel eens kijken naar vacatures buiten de journalistieke sector (...) Dat komt omdat je enerzijds die online intimidatie hebt, anderzijds heb je de collega’s die niet in je geloven, een leidinggevende die je een beetje ziet als een speelbal. Je bent goed voor de diversiteit op de werkvloer. Je bent goed om mee te pronken”,* vertelt een journaliste.

Deze masterproef waarschuwt dan ook dat vrouwen van kleur het publieke dreigen te verlaten en roept de bevoegde overheden op om maatregelen te nemen die vereist zijn om het tij te doen keren.

EINDE PERSBERICHT

Aida Macpherson — aida.macpherson3@gmail.com — 0479 06 01 35

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	9
1. Online intimidatie: een pandemie	9
2. Relevantie van het onderzoek	11
3. Doelstelling en vraagstelling:	11
DEEL 1: Literatuurstudie	13
1. Definiëring van online intimidatie	13
1.1. Kernconcepten	13
1.2. Uitingsvormen.....	15
1.3. Oorzaken van online intimidatie.....	16
2. Intersectionele onzichtbaarheid	16
3. Gevolgen van online intimidatie	19
3.1. Gevolgen voor het individu.....	19
3.2. Gevolgen voor de samenleving.....	20
4. Omgaan met online intimidatie	22
4.1. Copingstrategieën ('fight' or 'flight')	22
4.2. Normalisatie, victim-blaming	24
4.3. Onderrapportering en de rol van (sociale) mediabedrijven	25
5. Besluit literatuurstudie	26
DEEL 2: Methodologie	27
1. Intersectionele benadering	27
2. Waarnemingseenheden	28
3. Dataverzameling	30
4. Data-analyse	31
5. Onderzoeksparadigma en positie van de onderzoeker	32
DEEL 3: Onderzoeksresultaten	33
1. Online intimidatie vanuit het perspectief van de respondenten	33
1.1. Associaties rond online intimidatie.....	33
1.2. Online intimidatie is problematisch.....	34
1.3. Online intimidatie is not part of the job	34
1.4. Online intimidatie is minstens even erg als offline intimidatie	35
2. Ervaring met online intimidatie	35
2.1. Wat wordt als intimiderend ervaren?	36
2.2. Vormen.....	37
2.3. Aard van de online intimidatie.....	39

2.4.	Intersectionaliteit.....	42
2.5.	Inhoud van de online intimidatie.....	43
2.6.	Vrijheid van meningsuiting of zelfcensuur.....	45
2.7.	Zenders.....	45
3.	Copingstrategieën	47
3.1.	Vluchtreacties	47
3.2.	Vechtreacties	48
3.3.	Andere copingstrategieën.....	49
4.	Juridische stappen	50
4.1.	Aangifte bij de politie	50
4.2.	Gelijkekansencentrum Unia.....	51
5.	Impact van online intimidatie	52
5.1.	Emotionele reacties	52
5.2.	Impact op het persoonlijke leven	52
5.3.	Impact op het professionele leven	53
6.	Gevolgen voor de persvrijheid en de pluriformiteit van de pers.....	54
 <u>DEEL 4: Discussie</u>.....		56
1.	Antwoord op de onderzoeksvragen	56
2.	Beperkingen van het onderzoek	65
3.	Suggesties voor vervolgonderzoek.....	65
4.	Beleidsaanbevelingen	66
 <u>DEEL 5: CONCLUSIE</u>.....		67
 <u>Literatuurlijst</u>.....		69
 <u>Bijlagen</u>.....		74
•	Bijlage 1: Oproep diepte-interviews	74
•	Bijlage 2: Topiclijst	74
•	Bijlage 3: Codeerschema	74
•	Bijlage 4: Transcripten interviews (niet openbaar).....	85

1. Online intimidatie: een pandemie

“We worden geconfronteerd met een pandemie”, schrijft Binns (2017b), en ze heeft het niet over de coronapandemie, maar over een pandemie van online geweld (ook intimidatie genoemd) tegenover vrouwen. Deze vorm van geweld kan zich razendsnel over tijd en ruimte naar miljarden mensen verspreiden (Binns, 2017b). Meer dan de helft (58 procent) van de jonge vrouwen (15-25 jaar) werd reeds geconfronteerd met online intimidatie. Dat bleek uit een onderzoek in 31 landen van Plan International (2020). Online intimidatie kan een remmend effect hebben op vrijheid van meningsuiting, de persvrijheid en kan leiden tot zelfcensuur (De Vuyst, 2020). Vooral vrouwen die zich mengen in het publieke debat dreigen de mond te worden gesnoerd (Jane, 2014b).

De begindagen van het internet schiepen grote verwachtingen (Binns, 2017b). Er werden optimistische opvattingen gekoesterd over het bevrijdende potentieel van het internet. Een plek waar vrouwen hun stem konden laten horen, die doorheen de geschiedenis steeds werd uitgesloten van publieke debatten (De Vuyst, 2020). Het internet bood ook vrijheid van het beperkte aantal woorden in de kranten en van hun gatekeepers, politieke standpunten en redactionele richtlijnen (Binns, 2017b). Ook had het internet meer zichtbaarheid in petto voor gendergerelateerde onderwerpen, waar in de traditionele media vaak minder aandacht voor was (De Vuyst, 2020). Recenter toonden De Black Lives Matter-beweging (BLM) en MeToo-beweging — beide begonnen als een online hashtag — ook het potentieel van digitale technologieën om de status quo te beïnvloeden (Harmer & Lumsden, 2019b). De hashtag #MeToo maakte het mogelijk voor vrouwen om de stilte te doorbreken over een onderwerp in de taboesfeer (De Vuyst, 2020). ‘I can’t breathe’, een slogan gelinkt aan de BLM-beweging, ging viraal op het internet en lokte wereldwijd protest uit (Amnesty International, 2020).

Toch moet worden benadrukt dat hoewel online platformen wel ruimte bieden om verhalen zoals die over seksueel geweld te delen, ze niet de veiligheid bieden om dit te doen (De Vuyst, 2020). Wie online iets deelt, stelt zich immers kwetsbaar op voor de potentiële backlash van internettrollen (Harmer & Lumsden, 2019b). Vrouwen, die steeds vaker een plek innemen in de digitale publieke ruimte, worden er via online intimidatie aan herinnerd dat ze er niet thuishoren (Jane, 2014a). De online wereld lijkt twee gezichten te hebben. Enerzijds bieden online platformen de mogelijkheid om vormen van ongelijkheid of onderdrukking aan de kaak te stellen, zoals bij de BLM- en MeToo-beweging gebeurde. Anderzijds vormen ze een gevaarlijke plek voor vrouwen die hun hoofd durven uitsteken boven de massa (Binns, 2017b). Of zoals samengevat door een journaliste die zelf online werd geïntimideerd: “vrouw zijn en het hebben van een mening kan een gevaarlijke combinatie zijn online” (Antonijevic, 2016, p. 18).

Ook de combinatie vrouw zijn en journalist zijn lijkt gevaarlijk online. Drie op vier vrouwelijke journalisten wordt online geïntimideerd. Dat blijkt uit een mondiaal onderzoek van UNESCO en de International Federation of Journalists (IFJ) in 125 landen, waaronder België (Posetti et. al., 2020).

De bedreigingen zijn vaak seksueel en gewelddadig van aard en erop gericht om de journalist het zwijgen op te leggen (Munoz, 2016). Volgens een onderzoek van de International Media Foundation is online intimidatie het voornaamste veiligheidsrisico geworden voor vrouwelijke journalisten (Waisbord, 2020). De groeiende bezorgdheid rond de veiligheid van vrouwelijke journalisten werd reeds door verschillende organisaties op de agenda gezet, zoals de IFJ, Amnesty International, de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OSCE) en de International Association of Woman in Radio and Television (De Vuyst, 2020). Vrouwelijke journalisten worden drie keer zoveel slachtoffer van online intimidatie, in vergelijking met hun mannelijke collega's (Binns, 2017b; Milivojevic, 2016). Geslacht is echter niet het enige identiteitsaspect dat een rol speelt. Online intimidatie wordt versterkt door andere schadelijke fenomenen zoals racisme, *ageism* of homofobie (De Vuyst, 2020). De Zuid-Afrikaanse journaliste Ferial Haffajee vreest dan ook dat vooral jonge en niet-witte vrouwelijke journalisten uit de sector worden geduwd (UNESCO, 2020). Ook in een Nederlands onderzoek naar bedreigingen van vrouwelijke journalisten komt de kwetsbaarheid van niet-witte journalisten naar voren in de getuigenissen van twee respondenten: "Met name mensen in mijn journalistieke kennissenkring die een kleurtje hebben of een hoofddoek dragen hebben geregeld last van bedreigingen" en "Vooral bedreigingen aan het adres van vrouwen van kleur zijn zorgwekkend, gezien zij al ondervertegenwoordigd zijn in de media" (Odekerken & Das, 2019, p. 2). Die laatste bezorgdheid zou ook in Vlaanderen terecht zijn. In 2018 is volgens Statistiek Vlaanderen (z.d.) zo'n 22 procent van de Vlaamse inwoners van buitenlandse afkomst (niet geboren in België). Daarentegen is in datzelfde jaar slechts 4,2 procent van de beroepsjournalisten van buitenlandse afkomst. De gemiddelde journalist is een hoogopgeleide, linksgeoriënteerde witte man (Van Leuven et. al., 2019).

Deze masterproef vertrekt vanuit de overtuiging dat de ondervertegenwoordiging van gekleurde vrouwelijke journalisten moet worden bekeken in het licht van online intimidatie. Aangezien naast het zogenoemde draaideur-effect (Franks, 2013), ook ervaringen met online intimidatie, vrouwen uit de journalistiek kunnen jagen (Binns, 2017a; Binns, 2017b; De Vuyst, 2020). Hetzelfde moet worden nagegaan voor gekleurde vrouwelijke opiniemakers. De kwetsbaarheid van opiniemakers — die regelmatig via de media hun mening delen over een bepaald onderwerp en zo het debat hierover aanwakkeren, waardoor de meningsvorming wordt beïnvloed (Piessens, 2012) — volgt uit hun activiteit. Het brengen van onderwerpen en innemen van standpunten die de status quo beïnvloeden is namelijk een trigger voor online intimidatie (De Vuyst, 2020). Bovendien zouden gekleurde feministen in het bijzonder risico lopen omdat zij vaak kwesties naar voren brengen die betrekking hebben op bepaalde machtssystemen (Starr, 2014 in Hackworth, 2018). Verder speelt online intimidatie ook een rol in de keuze van experts — wat opiniemakers meestal ook zijn in een bepaald thema (Piessens, 2012) — om al dan niet hun expertise te delen in het publieke debat (De Vuyst, 2020). De ondervertegenwoordiging van gekleurde vrouwelijke experts spreekt voor zich aangezien volgens het Globale Media Monitoring project (2015) slechts 19 procent van alle experts in de nieuwsmidia vrouw is. Een bevinding die ook in verschillende andere nationale en internationale onderzoeken werd bevestigd (De Vuyst, 2020). Het samennemen van journalisten en opiniemakers is bovendien verantwoordbaar aangezien uit het onderzoek van Coe et. al. (2014) geen statistisch significant verschil bleek in de hoeveelheid aan intimiderende reacties op artikelen geschreven door journalisten enerzijds en opiniërende schrijvers zoals columnisten anderzijds. Om met betrekking tot Vlaanderen en Brussel hierin meer inzicht te verwerven betreft

deze masterproef een exploratief onderzoek om vanuit intersectioneel perspectief de ervaringen met online intimidatie van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers in Vlaanderen en Brussel in kaart te brengen.

2. Relevantie van het onderzoek

De wetenschappelijke relevantie van deze masterproef volgt uit het intersectionele karakter van dit onderzoek. Er werd in de onderzoeksliteratuur nog geen diepgaande analyse gemaakt over de ervaring van niet-witte vrouwen met online intimidatie. Terwijl in de huidige onderzoeksliteratuur voornamelijk wordt gekeken naar één identiteitskenmerk (gender *of* etniciteit), wordt in deze masterproef gefocust op een specifieke groep vrouwen rekening houdend met meerdere identiteitskenmerken (gender *en* etniciteit). Daarnaast bevat deze masterproef ook een niet te onderschatten **maatschappelijke relevantie**. Ten eerste omdat deze masterproef een licht wil werpen op de onderrepresentatie van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers. Ten tweede omdat online intimidatie tegen gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers de pluriformiteit van de pers in het gedrang kan brengen. Ten derde omdat online intimidatie kan leiden tot zelfcensuur en de persvrijheid in het gedrang kan brengen.

3. Doelstelling en vraagstelling:

Het onderzoeksdoel van deze masterproef is om vanuit een intersectioneel perspectief de ervaringen van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers in Vlaanderen en Brussel met online intimidatie in kaart te brengen. Hiervoor werd de onderstaande **hoofdonderzoeksvraag** geformuleerd, alsook drie **deelonderzoeksvragen** die allen beschrijvend van aard zijn.

Hoofdonderzoeksvraag
Wat is de ervaring van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers in Vlaanderen en Brussel met online intimidatie?
Deelonderzoeksvragen
Hoe gaan deze vrouwen om met online intimidatie (copingstrategieën)?
In welke mate worden er juridische stappen ondernomen wanneer de online intimidatie strafbare feiten omvat?
Wat is de impact van online intimidatie op hun persoonlijke en professionele leven?

Deze masterproef bestaat uit vijf onderdelen. Ten eerste de **literatuurstudie** waarin de kennis die in de huidige onderzoeksliteratuur bestaat over het onderwerp van deze masterproef, wordt uiteengezet. Ten tweede de **methodologie**, waarin inzage wordt gegeven in de onderzoeksmethodologische keuzes en concepten die aan de basis liggen van dit masterproefonderzoek. Ten derde de **onderzoekresultaten**, waarin de resultaten van de diepte-interviews worden omschreven. Het vierde onderdeel betreft de **discussie** en omvat drie subonderdelen. In het eerste subonderdeel wordt antwoord gegeven op de vooropgestelde onderzoeksvragen. Daarna worden de beperkingen van dit onderzoek aangestipt. Ten derde worden er suggesties voor vervolgonderzoek meegegeven en ten slotte worden er beleidsaanbevelingen geformuleerd. Het vijfde onderdeel bestaat uit een afsluitende **conclusie**.

1. Definiëring van online intimidatie

Een moeilijkheid bij het bestuderen van online intimidatie is het gebrek aan een eenduidige definitie (Charatidis et. al., 2020). In de onderzoeksliteratuur worden verschillende termen gehanteerd om te verwijzen naar de uiteenlopende vormen van dreiging en geweld die journalisten en opiniemakers online ervaren. Digitale dreiging (Henrichsen et al., 2015), online geweld (Amnesty International, 2018), *e-bile* (Jane, 14b), online misbruik (Binns, 2017a), cyberpesten (Betts, 2016), online haatspraak (Charatidis et. al., 2020) en *trolling* (Waisbord, 2020) zijn hier voorbeelden van. Deze verschillende vormen kunnen onder het overkoepelende begrip online intimidatie worden geplaatst (Michils, 2020), wat wordt omschreven als het persoonlijk bedreigen of beledigen van journalisten met de bedoeling hen te intimideren en het zwijgen op te leggen (Reporters Without Borders, 2018). Harmer & Lumsden (2019a) beargumenteren echter dat bovenstaande termen onvoldoende aandacht schenken aan de manieren waarop digitale technologieën ongelijkheden bestendigen. Hiermee rekening houdend, zal in deze masterproef online intimidatie van journalisten worden gedefinieerd als 'het online bedreigen of beledigen van journalisten en opiniemakers om hen te intimideren en het zwijgen op te leggen, waardoor de heersende machtsstructuren in stand worden gehouden en bestaande ongelijkheden worden versterkt'. Voor een goed begrip van het fenomeen online intimidatie worden eerst vier kernconcepten, die werden samengesteld uit de onderzoeksliteratuur, uiteengezet. Vervolgens wordt ingegaan op de verschillende uitingsvormen en mogelijke oorzaken van online intimidatie tegen vrouwen in het publieke debat.

1.1. Kernconcepten

Het eerste kernconcept dat deze masterproef heeft gedestilleerd uit de literatuur is dat online intimidatie tegen vrouwelijke publieke stemmen **geen nieuw fenomeen** is (Binns, 2017a; Charatidis et. al., 2020; Henrichsen et al., 2015; Todd, 2017). In de literatuur wordt gesproken over "een oud verhaal met een nieuw gezicht" (Todd, 2017, p. 141) of "een nieuwe manifestatie van een oud probleem" (Lewis et. al., 2019, p. 121). Pogingen om **vrouwen** het zwijgen op te leggen gaan ver terug in de tijd (Lewis et. al., 2017). Het eerste gedocumenteerde voorbeeld van een man die een vrouw beveelt haar mond te houden omdat haar stem niet in het openbaar gehoord mag worden, is terug te vinden in Homerus' *Odyssee* uit ca. 800 v. Chr. (Bears, 2017). Feministe Cheryl Seelhoff werd voor het eerst geïntimideerd via e-mail in 1994 (Binns, 2017b), kort nadat het internet toegankelijk werd voor het grote publiek. Volgens Todd (2017) heeft het toenemende bereik van het internet vooral gezorgd voor nieuwe mogelijkheden om vrouwen nog meer geweld aan te doen. Ook **journalisten** hadden in het verleden geen tekort aan critici (Binns, 2017a). Een aantal dingen zijn wel nieuw sinds de komst van nieuwe en sociale media. Ten eerste vielen er filtersystemen weg die journalisten nog enigszins beschermden. Zo werd hun post voordien vaak geopend door redactie-assistenten, die aanstootgevende of onsamenhangende brieven verwijderden (Binns, 2017a). Ten tweede is de drempel om haat te uiten verlaagd. Vroeger moest men een brief schrijven, betalen voor een postzegel en deze op de post doen. Vandaag is het verspreiden van haatdragende taal gemakkelijker, goedkoper en openbaar geworden, waardoor het ook veel schadelijker is (Charatidis et. al., 2020).

Het tweede kernconcept is dat online intimidatie tegen vrouwelijke publieke stemmen **een gendergerelateerd fenomeen** is (Amnesty International, 2018; Binns, 2017a; De Vuyst, 2020; Harmer & Lumsden, 2019a; Todd, 2017). Verschillende onderzoeken toonden al aan dat vrouwelijke **journalisten** meer te maken krijgen met online intimidatie (Binns, 2017b). Ze krijgen niet enkel meer intimiderende berichten dan hun mannelijke collega's (Beard, 2014; Binns, 2017; Gardiner et. al., 2017), de berichten zijn ook vaker persoonlijk, terwijl ze bij mannelijke journalisten vaker op de inhoud zijn gericht (Binns, 2017a; De Vuyst, 2017). Bovendien mogen we volgens Todd (2017) niet over het hoofd zien dat — hoewel ook vrouwen zich schuldig maken aan online misbruik tegen vrouwen — in de overgrote meerderheid van de gevallen de plegers mannen zijn. Mary Beard (2014) beargumenteert dat de bedreigingen en beledigingen die **vrouwen** online krijgen, geen fenomeen is dat zich beperkt tot het internet, maar dat deel uitmaakt van een bredere traditie om vrouwen het zwijgen op te leggen.

Het derde kernconcept is dat de **dichotomie tussen online (in de 'virtuele wereld') en offline (in de 'echte' wereld) problematisch is**, om verschillende redenen (Amnesty International, 2018; Harmer & Lumsden, 2019b; Todd, 2017b). Ten eerste ondersteunt deze dichotomie de overtuiging dat *online* intimidatie geen 'echte gevolgen' heeft, wat bijdraagt tot de minimalisering en normalisering ervan (De Vuyst, 2020). Ten tweede maskeert dit valse onderscheid dat niet het internet het probleem is, maar de onderliggende patriarchale en misogynistische cultuur, die zowel online als offline bestaat (Jane, 2020; Todd, 2017). Daarnaast bestaat het risico dat door deze dichotomie twee zaken over het hoofd worden gezien. Ten eerste dat er veel **gelijkenissen** bestaan tussen online en offline intimidatie (Lewis et. al., 2019). Met de vergelijking "de mening van een vrouw online is het korte rokje van het internet" wijst Penny (2013, p. 23) op een gelijkenis in de dynamiek van victim-blaming bij online en offline intimidatie (Jane, 2020). Ook de gevolgen zijn gelijkaardig. Hoewel *online* intimidatie vaak weggezet wordt als niet 'echt', heeft het net zoals offline intimidatie zeer concrete en reële gevolgen (De Vuyst, 2020) op emotioneel, financieel en sociaal vlak (Todd, 2017). Ten tweede wordt zo mogelijk over het hoofd gezien dat er **interactie** bestaat tussen de online en offline wereld (Amnesty International, 2018). Enerzijds worden de ongelijkheden uit de offline wereld online gereflecteerd (Davaki, 2018; Harmer & Lumsden, 2019b; OHCHR, 2017). Anderzijds werden bepaalde veiligheidsrisico's simpelweg overgebracht van de offline naar de online wereld. Zo worden doodsb bedreigingen nu gemaïld, in plaats van per post verstuurd. (Amnesty International, 2018; Henrichsen et al., 2015). Deze beweging lijkt zich ook voor te doen in de omgekeerde richting. Uit een grootschalig onderzoek in 56 landen van Unesco en het ICFJ (2020) — waarin werd vastgesteld dat 73 procent van de vrouwelijke journalisten slachtoffer zijn van *online* intimidatie — bleek immers dat 20 procent van deze slachtoffers ook *offline* werden lastiggevallen, als gevolg van de *online* intimidatie.

Een vierde en laatste kernconcept is dat online intimidatie tegen vrouwen een **extrem fenomeen** is. Dat doodsb- en verkrachtingsbedreigingen een veelvoorkomende vorm zijn van online intimidatie tegenover **vrouwen** illustreert dit extreme karakter. Harmer & Lumsden (2019b) spreken van een '**verkrachtingscultuur**', als verwijzing naar een recent populair discours waarin agressieve, mannelijke seksualiteit wordt verheerlijkt en beschouwd als een gezond, normaal en gewenst onderdeel van seksuele

relaties. Volgens Jane (2014, p. 535) is dit discours zodanig genormaliseerd dat dreigen met verkrachting de 'modus operandi' is geworden om kritiek te geven op vrouwen die zich ergens over uitspreken. De bedreigingen die journaliste en opiniemaker Caroline Criado-Perez ontving nadat ze zich uitsprak voor historische vrouwen op bankbiljetten wijzen in dezelfde richting.

Toen ik de inhoud van de bedreigingen bekeek, werd het duidelijk dat het om veel meer ging dan bankbiljetten. "Ga op je knieën en zuig mijn lul", stond er in één bedreiging. "Ik zal je leren om je plaats als vrouw in deze wereld te leren. Dan zul je mijn sperma eten." Een ander zei me, "Hou je hoerenmond dicht... OF IK DOE HEM DICHT VOOR JE EN VERSTIK HEM MET MIJN LUL." Een tweet luidde simpelweg: "VROUWEN DIE TE VEEL SPREKEN MOETEN VERKRACHT WORDEN." Dit zijn maar een paar voorbeelden van de duizenden bedreigingen die ik ontving en die gericht waren op mijn mond, mijn keel, mijn spraak. De boodschap was simpel en duidelijk: deze mannen wilden heel graag dat ik stopte met praten.

(Criado-Perez, 2016, p. 13).

Online intimidatie tegen vrouwen gaat dus niet enkel over gender. De bedreigingen zijn vaak naast seksistisch ook misogynistisch en desgevallend racistisch van aard (Harmer & Lumsden, 2019c; Odekerken & Das, 2019). Hoewel online intimidatie vaak niet als een ernstige zaak beschouwd wordt, moet worden erkend dat het een ernstig, groeiend probleem is dat het recht op vrije meningsuiting in het gedrang brengt (Todd, 2017).

1.2. Uitingvormen

Online intimidatie tegen vrouwelijke publieke stemmen vindt plaats via verschillende kanalen. Variërend van openbare berichten in de commentaarsectie van nieuwswebsites tot individuele boodschappen via e-mail of sociale media (De Vuyst, 2017). De literatuur onderscheidt uiteenlopende vormen van online intimidatie. **Cyberpesten, cyberstalking, trolling, online haatspraak, online seksueel geweld, doxing** en **pile-on** zijn hier voorbeelden van. De ruimte ontbreekt om deze hier allemaal te bespreken, maar de laatste twee vereisen wel nadere toelichting. **Doxing** is het online publiceren van persoonlijke en vaak intieme gegevens van een individu, met als doel de persoon te intimideren, vernederen en leed te berokkenen (Douglas, 2016). Men spreekt van een **pile-on** wanneer een of meerdere vormen samen worden gebruikt door verschillende personen, als onderdeel van een gecoördineerde aanval (Amnesty International, 2018). Uit een internationaal onderzoek in 22 landen bij veertienduizend **jonge vrouwen** (15-25 jaar) is gebleken dat online haatspraak of beledigend taalgebruik de meest voorkomend vorm is van online intimidatie. Ze werd gerapporteerd door 55 procent van de respondenten die al te maken kregen met online intimidatie. Verder bleken ook opzettelijke vernedering (41 procent), bodyshaming en bedreigingen met seksueel geweld (beide 39 procent) veelvoorkomend (Plan International, 2020). Ook bij **vrouwelijke journalisten** is online haatspraak de meest voorkomende vorm. Dat bleek eind 2020 uit een grootschalig internationaal onderzoek van Unesco en de ICFJ (Posetti et. al., 2020).

1.3. Oorzaken van online intimidatie

Hoewel deze masterproef focust op de *ervaringen* van vrouwen met online intimidatie, is het toch relevant om drie oorzaken te bespreken die in de literatuur worden aangehaald en in onderling verband staan met elkaar. Ten eerste wordt online intimidatie in de literatuur vaak aangeduid als een onbedoeld gevolg van de **digitalisering**. Nieuwe informatie- en communicatietechnologieën maakten het sneller, eenvoudiger en goedkoper dan ooit om mensen — ongeacht de geografische afstand — persoonlijk aan te vallen (Henrichsen et al., 2015). Deze technologieën werden grotendeels ontwikkeld door personen in geprivilegieerde posities — witte mannen uit de hoge middenklasse — zonder rekening te houden met de mogelijke schadelijke gevolgen van het gebruik van deze technologieën voor de ‘anderen’ in de maatschappij (Harmer & Lumsden, 2019a).

Ten tweede is er het ontremmende effect van de online **anonimiteit**. Op het internet zijn individuen bevrijd van de remmen die hun gedrag normaal in toom houden. Wie anoniem is voelt zich niet verantwoordelijk voor het veroorzaakte leed omdat hij of zij niet kan worden geïdentificeerd als de persoon die het online geweld pleegde (Sueler, 2004). Noble (2017) nuanceert echter dat in veel gevallen trollen wel eenvoudig te identificeren zijn. Sommige trollen zouden er geen probleem mee hebben om geïdentificeerd te worden en met bepaalde opvattingen of uitspraken gelinkt te worden, wat in verband kan worden gebracht met de derde oorzaak.

Ten derde situeert online geweld zich namelijk in een **sfeer van straffeloosheid** door een structureel en systematisch falen van rechtssystemen in het aanpakken van online geweld. Hierdoor ontstaat de perceptie dat dergelijk geweld ongestraft kan en zal blijven (Women’s Legal and Human Rights Bureau, 2015). In veel landen bestaat wel wetgeving rond stalking, gewelddadige bedreigingen en intimidatie, maar zorgt een interpretatie in de online-ruimte voor problemen (Radsch, 2016). Ook in België blijft online haatspraak (voorlopig) onbestraft, concludeert professor Mediarecht Dirk Voorhoof (2020). Het is vaste rechtspraak van het Hof Van Cassatie dat online boodschappen die aanzetten tot haat, geweld of discriminatie worden gekwalificeerd als drukpersmisdrijven. In toepassing van artikel 150 van onze Grondwet behoren deze misdrijven — tenzij ze zijn ingegeven door racisme of vreemdelingenhaat — tot de exclusieve bevoegdheid van de assisenjury (Steven & Cardon, 2018). Gezien drukpersmisdrijven al een decennium niet worden doorverwezen naar het assisenhof, komt de wetsbepaling echter neer op een feitelijke straffeloosheid van online haatspraak (Voorhoof, 2020).

2. Intersectionele onzichtbaarheid

Vrouwelijke **journalisten** krijgen drie keer zoveel te maken met online intimidatie in vergelijking met hun mannelijke collega’s (Binns, 2017b; Milivojevic, 2016). Bovendien is de aard van de intimidatie veel extremer (OCSE, 2016). Zo krijgen mannelijke journalisten vooral opmerkingen over de inhoud van hun artikelen of de geldigheid van hun argumenten. Vrouwelijke journalisten daarentegen krijgen meer persoonlijke en seksueel getinte opmerkingen, met verkrachtingsbedreigingen en denigrerende opmerkingen over de positie van de

vrouw in de samenleving (De Vuyst, 2020). Hoewel mannen en **vrouwen in het algemeen** statistisch gezien evenveel geconfronteerd worden met online intimidatie (Duggan, 2014), toonde onderzoek ook hier significante verschillen tussen beide (Hackworth, 2018). Vrouwen krijgen meer te maken met ernstige vormen van online intimidatie, zoals fysieke bedreigingen, langdurige intimidatie, stalking en seksuele intimidatie. Mannen krijgen eerder te maken met mildere vormen, zoals scheldpartijen en bespottingen (Duggan, 2014).

De onderzoeksliteratuur focust bij het bestuderen van online intimidatie hoofdzakelijk op genderspecifieke elementen (Hackworth, 2018). Dat blijkt niet enkel uit de bovenstaande definiëring van online intimidatie, maar zal zich ook voortzetten in de rest van deze literatuurstudie. Bibo et. al. (2002) kaartten ondertussen bijna twintig jaar geleden al aan dat online discriminerende en beledigende intimidatie gebaseerd kan zijn op verschillende gronden waaronder ras, huidskleur en godsdienst. Tot op heden werd in de onderzoekstraditie echter nog geen diepgaande analyse gemaakt over de ervaring van niet-witte vrouwen met online intimidatie (Hackworth, 2018). Recenter benadrukte ook Amnesty International (2018) dat online geweld niet enkel vanuit een genderperspectief mag worden bekeken. Bovendien stelt Hackworth (2018) vast dat ook in onderzoek naar online racisme zelden wordt ingegaan op het meergelaagde karakter ervan, verwijzend naar de combinatie van racisme en seksisme. Cross (2015) beargumenteert in dat verband dat het eigenlijk niet mogelijk is om intimidatie op basis van verschillende identiteiten zoals gender, ras, etniciteit, geardeerdheid, geloofsovertuiging enzovoort als afzonderlijke aspecten te bekijken: "Ze zijn onafscheidelijk, en dat is juist het punt vanuit het perspectief van de misbruiker: elk onderdeel van jou is voor hen beschikbaar om aan te vallen." Enkel witte, middenklasse, heteroseksuele, cisgender vrouwen zonder beperking ervaren intimidatie uitsluitend gebaseerd op gender, vat Hackworth (2018, p. 58) samen. "Alle anderen hebben wellicht te maken met intimidatie die meer is dan alleen gender". Uitspraken van twee gekleurde vrouwelijke journalisten in een onderzoek van Amnesty International (2018, p. 20) naar online geweld tegen vrouwen op Twitter, bevestigen het meergelaagde karakter van het geweld dat ze ervaren. Hierbij benadrukken de onderzoekers dat de eerste ervaring door vele respondenten werd herhaald.

Ik word lastiggevallen als vrouw, ik word lastiggevallen omwille van mijn ras en omdat ik een zwarte vrouw ben. Ze zullen witte vrouwen een k*t noemen en ze zullen mij een n*ger k*t noemen. Welke identiteit ze ook kunnen kiezen, ze zullen die kiezen en tegen je gebruiken. Welke scheldwoorden ze ook kunnen bedenken, ze zullen ze bedenken voor een gemarginaliseerde groep.

Ik heb nog nooit te maken gekregen met misbruik alleen omdat ik een vrouw ben, het had bijna altijd te maken met mijn ras.

Deze ervaringen stemmen in met het standpunt van Hackworth (2018) dat hoe meer gemarginaliseerde identiteiten een vrouw belichaamt, hoe kleiner de kans dat de intimidatie die ze ervaart enkel gendergerelateerd is. Crenshaw (1991) waarschuwde dan ook dat de ervaringen van zwarte vrouwen vaak het resultaat zijn van de combinatie van racisme (op basis van huidskleur) en seksisme (op basis van geslacht). Een discours waarin online intimidatie wordt bestudeerd aan de hand van enkelvoudige categorieën

waarbij er slechts aandacht is voor één identiteitskenmerk, waaronder geslacht of huidskleur (Hackworth, 2018), dreigt de ervaring van zwarte vrouwen onzichtbaar te maken (Harmer, & Lumsden, 2019b). Hun intersectionele identiteit als enerzijds persoon van kleur en anderzijds als vrouw, maakt dat hun ervaringen van beide enkelvoudige categorieën die bestaan uit persoon van kleur of vrouw worden uitgesloten (Crenshaw, 1991). Het gevolg hiervan is niet enkel dat de ervaringen van veel vrouwen over het hoofd worden gezien. Daarnaast blijven elementen van de intimidatie waarvan zij slachtoffer zijn onbesproken in de wetenschappelijke literatuur en de gevolgen dus ook onbekend (Hackworth, 2018). Purdie-Vaughns & Eibach (2018, p. 378) spreken in dit verband over **intersectionele onzichtbaarheid** als gevolg van androcentrisme, wat ze als het volgt beargumenteren:

Androcentrisme — de neiging om de standaard persoon als man te definiëren —, etnocentrisme — de neiging om de standaard persoon als lid van de dominante etnische groep te definiëren (d.w.z. blanke Amerikanen in de VS) — en heterocentrisme — de neiging om de standaard persoon als heteroseksueel te definiëren — kunnen ertoe leiden dat mensen met identiteiten die elkaar kruisen, worden waargenomen als niet-prototypische leden van hun samenstellende identiteitsgroepen. Omdat mensen met meerdere ondergeschikte identiteiten (bv. Afro-Amerikaanse vrouw) gewoonlijk niet passen in de prototypen van hun respectievelijke ondergeschikte groepen (bv. Afro-Amerikanen, vrouwen), zullen zij ervaren wat wij "intersectionele onzichtbaarheid" hebben genoemd.

Deze intersectionele onzichtbaarheid manifesteert zich in onderzoek naar online intimidatie doordat het gegeven dat vrouwen meerdere identiteiten belichamen — en dus tot verschillende categorieën behoren —, zelden wordt belicht (Hackworth, 2018). Er wordt verwezen naar "vrouwen", zonder daarbij te specificeren om welke vrouwen het gaat (Harmer & Lumsden, 2019b). Door de focus enkel op het genderelement te leggen wordt er in onderzoek naar online intimidatie wel verwezen naar de ervaring van *alle vrouwen*, terwijl in realiteit enkel de ervaringen van witte, heteroseksuele, en cisgender vrouwen voorwerp van het onderzoek uitmaken. De ervaringen van vrouwen die meerdere identiteiten belichamen (bijvoorbeeld zwarte, trans-, of lesbische vrouwen) worden hierbij zelden belicht. Ook wanneer de intimidatie die ze ervaren racistisch, trans- of homofob van aard is, wordt naar hun ervaringen verwezen ter ondersteuning van het algemenere argument dat het gendergerelateerde karakter van online intimidatie belicht. De raciale (of andere) componenten worden bij de analyse en rapportering vervolgens vaak buiten beschouwing gelaten (Hackworth, 2018).

3. Gevolgen van online intimidatie

Hoewel gesuggereerd wordt dat online intimidatie “niet real life is” (Megarry, 2014), moet worden erkend dat het een ernstig, groeiend probleem is (Jane, 2014b) met concrete en reële gevolgen voor degene die ermee te maken krijgt (De Vuyst, 2020). Gevolgen die resoneren tot ver buiten de journalistieke sector (Binns, 2017b).

3.1. Gevolgen voor het individu

3.1.1. Professioneel

Om te beginnen de gevolgen op professioneel gebied. De Vuyst (2020) baseert zich op de kapitaaltheorie van Bourdieu (1986) om drie manieren te onderscheiden waarop journalisten via digitale platformen hun kapitaal kunnen vergroten. **Cultureel kapitaal** (verwijzend naar kennis en vaardigheden) wordt vergroot door het tonen van expertise online en het opbouwen van geloofwaardigheid en een reputatie. Erkenning hiervan kan opportuniteiten opleveren, bijvoorbeeld het mogen geven van lezingen en het mogen deelnemen aan panels. **Sociaal kapitaal** (verwijzend naar steun uit formele en informele netwerken) wordt vergaard door interactie met lezers of kijkers, collega's en bronnen. Tot slot kunnen journalisten via digitale platformen ook hun **economisch kapitaal** vergroten (verwijzend naar geld en eigendomsrechten). Journalisten in loondienst kunnen hierdoor een dankbaar vangnet creëren in een sector die wordt gekenmerkt door besparingen en ontslagen. Voor freelance journalisten met een precair financieel statuut is economisch kapitaal vooral belangrijk voor het adverteren van zichzelf om nieuwe opdrachten binnen te halen. Online intimidatie kan negatieve gevolgen hebben op alle drie de vormen, stelt De Vuyst (2020).

Allereerst is er de weerslag op het **cultureel kapitaal**. Uit een Amerikaans onderzoek naar onfatsoenlijke commentaren onder online nieuwsartikelen blijkt dat schelden het vaakst voorkomt (Coe et. al., 2014). Journalisten worstelen om online hun reputatie te bewaken (Binns, 2017a). Online lastercampagnes kunnen enorme schade toebrengen aan de geloofwaardigheid en integriteit van journalisten, terwijl deze elementen essentieel zijn voor het succesvol uitvoeren van hun beroep (Henrichsen et al., 2015).

In het onderzoek van Binns (2017a) uiten journalisten hun frustraties over de onmogelijkheid om hun werk te doen, wanneer ze voortdurend worden belaagd. Meer dan de helft van de 267 bevraagde journalisten — 50 procent van de mannen en een opvallende 64,4 procent van de vrouwen — gaven aan als reactie hierop te zijn gestopt met het lezen van de reacties onder hun artikels, wat een negatieve impact heeft op het **sociaal kapitaal**. In combinatie met andere beschermingsmechanismen die kunnen worden ingeschakeld tegen het online misbruik, zoals je verstopten achter pseudoniemen (Milivojevic, 2016), het dempen van notificaties en blokkeren van onbekende profielen, wordt de interactie met het publiek beperkt, wat netwerken bemoeilijkt (Amnesty International, 2018).

Ten derde de impact op het **economische kapitaal**. Hoewel het moeilijk is als journalist — zeker als freelance journalist — om sociale media te verlaten, zijn journalisten die online worden lastiggevallen vaak genoodzaakt om hun sociale mediaprofielen — al dan niet tijdelijk — af te sluiten (Arends 2020, De Vuyst, 2020; OCSE,

2016). Daardoor kunnen freelance journalisten zichzelf minder goed promoten (De Vuyst, 2020). Journalisten in loondienst riskeren dan weer hun werkgever teleur te stellen, aangezien vaak van hen verwacht wordt dat ze hun werk via sociale media promoten (Binns, 2017b). De impact op het economisch kapitaal spreekt voor zich wanneer vrouwen ten gevolge van de intimidatie beslissen het journalistieke beroep verlaten en zo hun inkomsten verliezen (De Vuyst, 2020). In het eerder vermelde onderzoek van Binns (2017a) gaven vrouwen vaker aan dan mannen dat zij overwegen de sector te verlaten vanwege de online intimidatie.

3.1.2. Persoonlijk

De mentale gevolgen van online intimidatie werden slechts in beperkte mate onderzocht. (Amnesty International, 2018). Ondanks het gebrek aan specifieke studies hierover is er volgens deskundigen voldoende bewijs dat aantoonde dat online intimidatie tegen journalisten ernstige **psychologische gevolgen** teweegbrengt (Henrichsen et al., 2015). Vooral bedreigingen, waarbij het moeilijk is in te schatten hoe reëel ze zijn (Amnesty International, 2018; Noble, 2017), hebben een sterke impact op het mentale welzijn van het slachtoffer (Odekerken, 2019). Online intimidatie vormt, in een al veeleisend beroep, een extra stressfactor die kan leiden tot emotionele schade, psychologische trauma's en burn-outs (De Vuyst, 2020). Ook persoonlijke trauma's (Waisbord, 2020), toegenomen angstgevoelens, slaapproblemen, angst om e-mails te openen (Amnesty International, 2018) en gevoelens van irritatie, verdriet, eenzaamheid, kwetsbaarheid, onveiligheid en verontwaardiging (Jane, 2014) worden als gevolgen van online intimidatie genoemd.

Bovendien gaven verschillende vrouwelijke journalisten aan in therapie te zijn gegaan vanwege de impact van online intimidatie op hun mentale welzijn. De meesten beschouwden het verlaten van sociale media als een laatste, maar onuitvoerbaar redmiddel omdat sociale media een onmisbaar onderdeel van hun werk zijn geworden (De Vuyst, 2020). Ondanks de verregaande gevolgen wordt in de journalistieke sector weinig aandacht gespendeerd aan problemen die verband houden met het omgaan met geweld en intimidatie vanwege een vijandig publiek. Terwijl dit in andere sectoren zoals de horeca en de sociaal-maatschappelijke sector wel wordt erkend als 'emotionele arbeid', een factor die ervoor gekend staat ertoe te kunnen leiden dat hooggekwalificeerd, waardevol personeel het beroep verlaat (Binns, 2017a). De vraag of online intimidatie naast mentale ook **fysieke gevolgen** teweegbrengt, lijkt in de huidige onderzoeksliteratuur slechts zelden te worden gesteld.

3.2. Gevolgen voor de samenleving

Online intimidatie vormt niet alleen voor de slachtoffers, maar voor de hele samenleving een reden tot bezorgdheid (Amnesty International, 2018). De onderzoeksliteratuur wijst erop dat online intimidatie tegen vrouwelijke journalisten en opiniemakers, (onbewust) kan leiden tot **zelfcensuur** (zie: Amnesty International, 2018; Binns, 2017a; Binns, 2017b; De Vuyst, 2020; Henrichsen et al., 2015; Michiels, 2020; Odekerken & Das, 2019; Waisbord, 2020). Verschillende vrouwelijke activisten benadrukten in een onderzoek van Amnesty International (2018) dat vrijuit spreken op Twitter het risico op online geweld gewoon niet waard is. Ook in de journalistiek toont zich een verontrustende trend (Henrichsen et al., 2015). Twee decennia geleden werden in het onderzoek van Kohuts (2000) naar de redenen voor zelfcensuur bij journalisten angst en intimidatie niet

eens vermeld als antwoordcategorieën (Binns, 2017a). Vandaag is de situatie heel anders. Over bepaalde mensen en bepaalde onderwerpen wordt gevreesd dat zij trollen zullen aantrekken (Mijattovic, 2016 & Waisbord, 2020). Bijvoorbeeld stukken in verband met migratie, feminisme, racisme en kritische politieke analyses zijn triggers voor allerlei vormen van online intimidatie: trolling, stalking, hate speech en onverdraagzame discoursen (Butler, 1997 in De Vuyst & Jane, 2014a). Uit een onderzoek van de International Federation of Journalists (2018) bleek dat ongeveer vier op tien vrouwelijke journalisten het vermeden om over bepaalde onderwerpen te berichten, nadat ze online werden geïntimideerd. Een globaal onderzoek van de International Women's Media Foundation ((IWMF) en Trollbusters (2019) — bij 597 vrouwen actief in de journalistiek en media — toonde gelijkaardige cijfers. Twee getuigenissen uit een Nederlands onderzoek naar bedreiging van vrouwelijke journalisten bevestigden de verontrustende trend van zelfcensuur (Odekerken & Das, 2019, p. 5):

Ik laat soms uittreuen citaten checken, ook als dat vanwege de feitelijkheid niet strikt noodzakelijk is, uit angst voor negatieve reacties achteraf. Ook heb ik in een tekst weleens op verzoek van geïnterviewde personen meer veranderd dan eigenlijk goed was geweest.

Ik heb dat zelf ook gemerkt in bijvoorbeeld de columns die ik schreef, bepaalde onderwerpen vond ik moeilijk om aan te snijden uit angst voor represailles. Die angst is dan meer gericht op mijn gezin dan op mijzelf.

Hoewel slechts een kleine minderheid zich misdraagt online, is de impact ervan verontrustend (Binns, 2017b). Online intimidatie — die vaak zichtbaar gericht is op vrouwen (Milivojevic, 2016) — legt vrouwen in het publieke debat het zwijgen op (Jane, 2014b). Enerzijds dreigen in de journalistiek vrouwen, in het bijzonder jonge, niet-witte vrouwelijke journalisten uit het vakgebied te worden geduwd (Arends, 2020). Anderzijds worden in het publieke debat de meeste mondige vrouwen, vaak degene die het meest hebben bij te dragen aan het publieke debat, effectief de mond gesnoerd (Binns, 2017b). Zo kan online intimidatie ervoor zorgen dat slachtoffers, in het bijzonder vrouwen, zich online terugtrekken uit het online publieke debat (Milivojevic, 2016) en in de meest extreme gevallen zelfs uit de publieke sfeer in het algemeen (Jane, 2014b). De gevolgen van dit **silencing-effect**, waardoor vrouwen zich online niet meer durven uitspreken of zich terugtrekken uit de online wereld, zijn niet enkel voor de journalistieke sector, maar voor de hele samenleving reden tot bezorgdheid (Milivojevic, 2016).

Ten eerste tast het online lastigvallen, viseren of bedreigen van vrouwen de **kwaliteit van de journalistiek en het publieke debat** aan (Milivojevic, 2016). Intimiderende en onfatsoenlijke commentaren onder online stukken zorgen er enerzijds voor dat vrouwelijke publieke stemmen de connectie met hun publiek verliezen, doordat ze stoppen met het lezen van commentaren (2017a). Anderzijds blijkt uit het eerder vermelde Amerikaans onderzoek (Coe et. al., 2014) dat dergelijke commentaren de kwaliteit van de online publieke discussie aantast, doordat ze zorgen voor minder betrokkenheid. Ten tweede handhaaft online intimidatie de ongelijke genderrelaties in de journalistiek (De Vuyst, 2020), doordat vrouwen uit de sector dreigen te worden geduwd (Arends, 2020; Binns, 2017a). Dit terwijl het internet net meer zichtbaarheid zou kunnen geven aan

het werk van vrouwelijke journalisten en feministische onderwerpen, die weinig aandacht krijgen in de traditionele media.

Ten derde wordt ook in andere sectoren ingezet op een digitale aanpak, als manier om de toegankelijkheid te vergroten. Hierdoor bestaat het risico dat doordat ze zich vanwege intimidatie niet meer comfortabel voelen om online te netwerken, **vrouwen professionele opportuniteiten mislopen** (Binns, 2017b). Ten vierde kan het silencing effect van online intimidatie ook de **verontrustende boodschap** uitzenden naar jongere generaties dat de stem van vrouwen niet welkom is in het publieke debat (Amnesty International, 2018). Bovendien kan het jonge vrouwen ontmoedigen om te kiezen voor een beroep in door mannen gedomineerde sectoren, zoals de technologie- of industriector (Binns, 2017b).

Ten slotte zet online intimidatie tegen vrouwelijke journalisten de **democratische principes** onder druk. Hoewel er nog nooit zoveel vrouwen hebben gewerkt in de journalistiek, blijven ze ondervertegenwoordigd in de leidinggevende functies (Franks, 2013). Als bouwstenen van de democratie voorziet de media niet enkel in informatie, ze construeren ook (mee) de publieke opinie. Wat de media communiceren is daarom van cruciaal belang, aangezien hun boodschappen niet enkel genderongelijkheden in de samenleving kunnen bestendigen, en zelfs geweld tegen vrouwen kunnen aanmoedigen (Antonijevic, 2016). Volgens Dunja Mijatovic (2016), OVSE-vertegenwoordiger voor mediavrijheid, kan de democratie enkel bloeien wanneer online een veelheid aan stemmen wordt gehoord. Doordat wereldwijd vrouwelijke journalisten en bloggers online worden overspoeld met geweld, dood- en verkrachtingsbedreigingen, wordt één specifieke groep op verontrustende wijze de mond gesnoerd en wordt de online pluraliteit aangetast. Rechtsfilosoof Waldron (2014, p. 16) noemt *hate speech* 'een berekende aanval op zowel de waardigheid van kwetsbare individuen in de samenleving als op de inclusieve samenleving'. Jane (2016b) waarschuwt voor de gevolgen van online intimidatie op de inclusiviteit. Met het normaliseren van een haatdragend discours dat is opgebouwd rond scheldwoorden, buitensporige misogynie en overdreven, vaak seksuele dreigementen, heeft online intimidatie volgens Jane het potentieel om de inclusiviteit van zowel online als offline culturen aan te tasten. Dit debat toont aan dat iedere poging om vrouwen online het zwijgen op te leggen, daarom moet worden beschouwd als een directe aanval op de fundamentele rechten en vrijheden in een democratie (Mijatovic, 2016).

4. Omgaan met online intimidatie

4.1. Copingstrategieën ('fight' or 'flight')

Online intimidatie kan bij slachtoffers een vecht- of vluchtreactie uitlokken (Owen, 2017). Jane (2017) stelt dat de manier waarop individuele vrouwen reageren niet altijd strikt in het ene of het andere hokje (vecht of vlucht), kan worden gecategoriseerd. Ze tracht de simplistische tweedeling tussen enerzijds 'het de mond gesnoerde slachtoffer' (de vluchter) en anderzijds de geromantiseerde guerrillastrijder (de vechter) te nuanceren. Ze benadrukt dat copingstrategieën afhankelijk zijn van de context en dat zowel de vecht- als de vluchtmodus voor- en nadelen heeft. Ook Smith (2019) onderschrijft dat vrouwen op uiteenlopende wijze reageren op online geweld en dat hun reacties kunnen variëren naargelang de context. Hoe het slachtoffer de situatie percipieert

en ervaart, bepaalt haar copingmechanisme. Lazarus & Folkman (1984) definiëren copingmechanismen als manieren om emotionele stress die voortvloeit uit ervaringen van dreiging, verlies of schade te voorkomen of verminderen. Met betrekking tot online cybergeweld onderscheidt Jane (2017) acht copingstrategieën, waaronder we vier als vluchtreacties en vier als vechtreacties kunnen beschouwen.

4.1.1. Vluchtreacties

De eerste vluchtreactie betreft het zich **distantiëren van het cybergeweld**, waarbij slachtoffers afstand nemen door aanstootgevende boodschappen en gewelddadige internetgebruikers te negeren, muten, blokkeren en verwijderen (Jane, 2017). In het eerder vermelde onderzoek van Binns (2017a) kwam het blokkeren van de gebruiker naar voren als de meest gehanteerde strategie. De tweede vluchtreactie die Jane (2017) onderscheidt is het **rationaliseren van het cybergeweld**. Door het geweld te proberen verklaren — bijvoorbeeld door erop te focussen dat het cybergeweld een systematisch en gendergerelateerd probleem is (Smith, 2019) — wordt het minder persoonlijk opgevat. Een derde mogelijke vluchtreactie betreft de **'technologische hygiëne'**. Hierbij stellen slachtoffers persoonlijke grenzen aan hun technologiegebruik om de impact van cybergeweld op hun leven te beperken, zonder de toegang tot het materiaal te verliezen. Voorbeelden hiervan zijn het uitbesteden van e-mail en sociale media bij aanvallen, of het niet meer bekijken ervan na de werkuren (Jane, 2017). De vierde en laatste vluchtreactie betreft het **beperken van het internetgebruik** waaronder strategieën vallen zoals controversiële hashtags en interacties met vreemden vermijden, en zich terugtrekken uit controversiële debatten en zo weinig mogelijk persoonlijke informatie verspreiden (Jane, 2020).

De toepassing van deze vluchtstrategieën suggereert dat de pogingen om vrouwen het zwijgen op te leggen door online intimidatie, tot op zekere hoogte succesvol zijn geweest (Lewis et. al, 2019). Verschillende vluchtreacties komen neer op zelfcensuur en zich volledig of gedeeltelijk terugtrekken uit het online publieke debat (Amnesty International, 2018; Jane, 2014b; Milivojevic, 2015). Bovendien suggereren de beschermingsmechanismen dat vrouwen zich verantwoordelijk voelen om maatregelen te nemen om toekomstig cybergeweld te voorkomen (Garlant, 2001 & Burney, 2009 in Lewis et. al, 2019).

4.1.2. Vechtreacties

Vrouwen vluchten niet enkel voor online geweld, soms vechten ze ook terug. Jane (2017) onderscheidt ook in dat verband vier reacties. Ten eerste kunnen slachtoffers reageren door al dan niet publiekelijk een **één-op-één confrontatie** met de dader aan te gaan. Bijvoorbeeld door te discussiëren op een aangename, dan wel gelijkaardig vijandige manier. Sommige vrouwelijke slachtoffers hebben aangegeven dat ze het de dader niet gunnen te weten dat het online misbruik hen heeft geraakt (Jane, 2014b). Bij een tweede reactie zetten slachtoffers in op **traditioneel activisme** door sensibilisering en bewustmaking (Jane, 2017). Zo wordt er onder journalisten wereldwijd online samengewerkt om misbruik tegen vrouwelijke journalisten aan de kaak te stellen (Todd, 2017). Ten derde kan cybergeweld leiden tot **performance based activism**, waarbij het cybergeweld op een creatieve en humoristische manier wordt (her)gebruikt. Denk bijvoorbeeld aan video's waarin haatdragende uitspraken worden voorgelezen in publiek verspreide filmpjes (Jane, 2017) of met een

touch of humor een intimiderende tweet retweeten (Michils, 2020). Tot slot kunnen doelwitten van cybergeweld terugvechten met **digilante activism**, waarbij vrouwen gebruik maken van buitengerechtelijke praktijken om daders te straffen, aan te vallen of in ieder geval ter verantwoording te roepen (Jane, 2017). Bij de 'naming en shaming-techniek' worden bijvoorbeeld persoonlijke identificatiegegevens van internetrollen gedeeld met het oog op vernedering en sociale veroordeling (Cheung, 2014). Bij *digilante activism* bestaat het risico dat privacyrechten worden geschonden (Trottier, 2015).

Dezelfde online ruimten waar vrouwen worden aangevallen bieden dus ook mogelijkheden om weerstand te bieden (Todd, 2017). Zo circuleerde begin 2021 een open brief met de hashtag #eenstreepinhetzand. Hiermee uitte de Vlaamse acteerwereld haar verontwaardiging over de golf aan online ongepaste, kwetsende en vernederende reacties gericht aan de vrouwen die naar voren waren getreden in een rechtszaak rond seksueel grensoverschrijdend gedrag (MediarTE, 2020). Bovendien worden online specifieke platformen opgericht om ervaringen van vrouwen met trolling of intimidatie te belichten. Het Everyday Sexism Project, een platform waarop vrouwen hun online ervaringen met intimidatie en seksisme kunnen delen, is hiervan een voorbeeld (Harmer & Lumsden, 2019b). Ook TrollBusters, een online platform ontwikkeld door journalisten, is hiervan een voorbeeld. Slachtoffers van trolling of online geweld kunnen hen een S.O.S-bericht sturen, waarna online wordt voorzien in persoonlijke steun, coaching en hulp bij reputatieherstel (De Vuyst, 2020).

4.2. Normalisatie, victim-blaming

Versillende onderzoeken naar online intimidatie van vrouwelijke journalisten suggereren dat het negeren en blokkeren van de dader de meest gehanteerde reactie is (Binns, 2017a & De Vuyst, 2020). De Vuyst (2020) waarschuwt dat dergelijke reacties hand in hand gaan met de **normalisatie** van online intimidatie, waarbij het wordt beschouwd als een element dat 'part of the job' is.

Daarnaast dragen nog een aantal zaken bij tot de normalisatie van online intimidatie tegen vrouwelijke stemmen in het publieke debat. Ten eerste de diepgewortelde machocultuur die heerst in het journalistieke vak. Deze kan worden samengevat met de slogan 'if you can't stand the heat, get out of the newsroom' en maakt duidelijk dat er geen ruimte is voor geklaag over het krijgen van kritiek (Binns, 2017a). Deze cultuur lijkt de basis te leggen voor de assumptie dat journalisten om moeten kunnen met kritiek en dat het hebben van een dikke huid een functievereiste is (De Vuyst, 2020). Ten tweede kunnen copingstrategieën ertoe leiden dat vrouwen hun ervaringen **minimaliseren**, bijvoorbeeld door ze te vergelijken met de ervaringen van collega's: "Het was een veel minder belangrijk incident dan de aanhoudende pesterijen die vrienden van mij hebben ondergaan, relatief gezien maakte het niet zo veel uit", vertelt een Britse feministe in een onderzoek naar online misbruik (Lewis et. al., 2019, p. 129-130). Tot slot speelt **de omgeving** een belangrijke rol bij het al dan niet normaliseren van ervaringen. Zo kunnen adviezen als "trek het u niet te veel aan", die vrouwelijke journalisten krijgen van redactieleden of vrienden het minimaliseren van online intimidatie aanmoedigen (De Vuyst, 2020).

Ook andere adviezen stuiten op verzet, onder meer bij slachtoffers (Black et. al., 2019). Adviezen als de slogan “do not feed the trolls” (waarmee men adviseert trollen te negeren), moedigen aan om online intimidatie aan te pakken door de slachtoffers te laten zwijgen (Lewis et. al., 2019). Adviezen als “verwijder gewoon je Facebookprofiel” negeren dan weer het feit dat sociale media wereldwijd een belangrijk onderdeel zijn geworden van het dagelijkse leven (Todd, 2017) en voor journalisten een onmisbaar onderdeel van hun werk zijn (De Vuyst, 2020). Bovendien suggereren al deze adviezen dat het slachtoffer van online intimidatie verantwoordelijk is voor wat haar overkomt (Todd, 2017). Deze problematische focus op slachtoffers die verantwoordelijk worden gehouden voor hun eigen slachtofferschap (Lewis et. al., 2019) wordt **victim-blaming** genoemd. Penny (2014, p. 23) schreef in dat verband ‘de mening van een vrouw online is het korte rokje van het internet’, waarmee ze de link legt met victim-blaming bij slachtoffers van seksueel geweld, die het misbruik zouden hebben uitgelokt vanwege hun kledij.

4.3. Onderrapportering en de rol van (sociale) mediabedrijven

Zowel normalisatie als victim-blaming zijn factoren die bijdragen tot de **onderrapportering** van online intimidatie (De Vuyst, 2020). Uit een mondiaal onderzoek van de International Federation of Journalists (IFJ) bleek dat de helft van de vrouwen die het slachtoffer werden van online intimidatie, hiervan geen melding deed bij haar werkgever of bij de politie. Bij het onderzoek van Binns (2017a) gaf slechts 6 procent van de respondenten aan contact te hebben opgenomen met de politie als reactie op een intimiderend bericht. Van alle mogelijke reacties was het de minst voorkomende. Lumsden et. al. (2019) benadrukken dat de reactie van de politie tegen slachtoffers van cybergeweld in de literatuur reeds werd bekritiseerd wegens victim-blaming. Zo wezen Black et. al. (2019) erop dat de politie vaak de schuld legt bij het slachtoffer, dat zich door haar beroep en internetgebruik kwetsbaar zou maken voor cybergeweld. Daarbij suggereert de politie dat het slachtoffer zichzelf kan beschermen door zich terug te trekken van bepaalde internetplatformen. Bovendien zou de politie een onderscheid maken tussen terechte en onterechte slachtoffers, afhankelijk van de mate waarin het slachtoffer ‘schuldig’ is, wat het geval zou zijn indien er een mogelijkheid was om zich te onttrekken aan het risico.

Op sociale media, in het bijzonder op Twitter, stoppen veel vrouwen met het rapporteren van online intimidatie doordat het platform niet adequaat reageert op meldingen van misbruik. Veel vrouwen vertelden in een onderzoek van Amnesty International (2018, p. 41) over hoe door een inconsistente handhaving van de beleidsregels, gerapporteerde haatberichten op het platformen kunnen blijven staan omdat ze niet in strijd bleken te zijn met de gemeenschapsvormen:

Ik doe zelfs geen moeite meer om te rapporteren, want het maakt niks uit. Alle oplossingen die ze hebben bedacht zijn belachelijk. (...) Ze denken dat dit grappen zijn en ze hebben toegestaan dat dit een deel van het discours is.

Ik rapporteerde de gewelddadige tweets en accounts. Daarvan werd één account geschorst. Over al het andere dat ik aan Twitter meldde, zeiden ze 'we nemen uw klacht serieus', en daarna werd er verder niets meer mee gedaan.

Volgens Harmer & Lumsden (2019a) is het duidelijk dat sociale mediaplatformen zoals Facebook en Twitter liever geen verantwoordelijkheid nemen voor de inhoud die op hun websites wordt gepubliceerd. Zelfs niet wanneer ze expliciet racistische en seksistische taal bevatten (Amnesty International, 2018). De Vuyst (2020) voegt toe dat naast de sociale mediabedrijven, ook mediabedrijven zelf tekortschieten in het aanpakken van online intimidatie. Voor beide temperen wellicht economische motieven hun ambitie om online intimidatie daadwerkelijk aan te pakken, aangezien negatieve commentaar ook veel bezoekers lokt. Lumsden et. al. (2019) herinneren eraan dat het internet als kapitalistische onderneming eerder het maken van winst, dan het faciliteren van een gelijke participatie tot doel heeft. Hiermee wordt de terughoudendheid verklaard van online platformen om grote investeringen te doen in het modereren van de content op hun platform.

5. Besluit literatuurstudie

Deze literatuurstudie heeft een leemte aangetoond in het schaarse onderzoek naar het toenemende fenomeen van online intimidatie tegenover zowel vrouwen als vrouwelijke journalisten. De literatuur focust bijna uitsluitend op het gendergerelateerde aspect van online intimidatie. Terwijl hoe meer niet-normatieve identiteiten een vrouw belichaamt (denk aan een gekleurde, biseksuele transvrouw), hoe kleiner de kans dat de intimidatie die ze ervaart enkel gendergerelateerd is. De positie van gekleurde vrouwen in de onderzoeksliteratuur naar online intimidatie is er bijgevolg één van intersectionele onzichtbaarheid, waardoor hun ervaringen met online intimidatie onbesproken blijven en de gevolgen onbekend. Dit terwijl onderzoekers wel terloops suggereren dat niet-witte journalisten in het bijzonder kwetsbaar zijn voor online intimidatie (zoals De Vuyst, 2020, p. 94). Deze masterproef zal om deze zorgwekkende leemte op te vullen vanuit een intersectioneel perspectief de ervaringen van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers in kaart brengen.

1. Intersectionele benadering

Onderzoek naar online intimidatie focust zich voornamelijk op genderspecifieke elementen zoals seksisme en vrouwonvriendelijk taalgebruik. Bijzondere aandacht gaat daarbij naar het misogynistische karakter en de negatieve impact hiervan op de online participatie van vrouwen (Hackworth, 2018). Ondanks dat er evenzeer online intimidatie bestaat op basis van andere gronden, zoals ras, huidskleur, religie (Biber et. al., 2002), seksuele geaardheid (Marwick, 2016) of genderidentiteit (Haimson, 2016). Er zijn wel studies waarin (vluchtig) wordt verwezen naar andere factoren. Zo vermeldt De Vuyst (2020) dat gender niet het enige identiteitsaspect is dat een rol speelt bij ervaringen van online intimidatie en dat misogynie wordt versterkt door factoren als *ageism*, racisme en homofobie. Odekerken & Das (2019) stippen dan weer aan dat journalisten met een migratieachtergrond extra kwetsbaar zouden zijn voor online intimidatie. Waisbord (2020) benadrukt dat vrouwelijke journalisten, niet-witte journalisten en journalisten die tot een religieuze minderheid behoren buitenproportioneel vaak het slachtoffer worden van trolling. In het algemeen blijft het onderzoeksveld echter gedomineerd door studies die enkel het vrouw-zijn onderzoeken. Sterker nog, in de onderzoeksliteratuur zou intimidatie die gebaseerd is op meer dan enkel gender, bijvoorbeeld op basis van racisme, homofobie, transfobie of islamofobie actief worden weggelaten omdat studies anders te complex worden (Hackworth, 2018). Het onderzoek van *The Guardian* waarin werd onderzocht welke tien journalisten van hun redactie het vaakst slachtoffer worden van online intimidatie (Gardiner et al., 2016), lijkt hiervan een goed voorbeeld. Jane (2017) verwijst naar dit onderzoek met de vermelding dat de journalisten die het meeste intimidatie ervaren overwegend vrouwen waren (8 op 10). Binns (2017b) verwijst naar hetzelfde onderzoek en vermeldt bijkomend dat de andere twee journalisten die het meeste intimidatie ervaarden, zwarte mannen waren (2 op 10). Bovendien specificereert ze dat vier van de acht vrouwen **zwarte vrouwen** waren (4 op 10). Geen van beide gaven echter mee dat twee van de acht vrouwen en één van de twee zwarte mannen tevens **homoseksueel** waren (3 op 10). Ook dat twee van de acht vrouwen tot een **religieuze minderheid** behoren (2 op 10) werd niet vermeld.

Hackworth (2018) stelt in dit verband dat in de meeste studies en discussies de meerderheid van de vrouwen die worden besproken, slechts een kleine *minderheid* weerspiegelt van de intimidatie die online wordt ervaren. Zo verwijst Jane (2017) enkel naar hun vrouw-zijn, terwijl van de acht vrouwen er vier zwart, twee homoseksueel zijn en twee behoren tot een religieuze minderheid (Gardiner et al., 2016). Dit voorbeeld ligt in lijn met Hackworths (2018) argument dat de vrouwen die intimidatie ervaren die enkel gebaseerd is op hun gender slechts een kleine *minderheid* betreft, terwijl de *meerderheid* van de onderzoeken naar online intimidatie verwijst naar vrouwen, zonder hier een intersectionele analyse bij te betrekken.

De term intersectionaliteit verwijst naar het fundamentele inzicht dat ras, klasse, geslacht, seksualiteit, etniciteit, leeftijd en andere identiteitskenmerken niet functioneren als op zichzelf staande en elkaar uitsluitende entiteiten, maar eerder als onderling versterkende fenomenen (Collins, 2000). Crenshaw (1989) introduceerde het concept intersectionaliteit (of kruispuntdenken) om te wijzen op het ontoereikende karakter

van anti-discriminatie wetgeving voor zwarte vrouwen. Vanuit intersectioneel perspectief wordt discriminatie bekeken als een fenomeen dat zich voordoet langs verschillende assen of secties die elkaar kruisen én versterken (Collins, 2000). Hierdoor kunnen individuen meervoudige discriminatie ervaren op grond van hun unieke sociale identiteit. Witte vrouwen of zwarte mannen kunnen worden gediscrimineerd op basis van hun gender (vrouw) of hun huidskleur (zwart). Zwarte vrouwen daarentegen kunnen worden gediscrimineerd op basis van hun huidskleur en hun geslacht, waarbij de twee elkaar bovendien versterken (Arikoglu et al., 2014).

Met het concept intersectionaliteit wilde Crenshaw (1989, p. 140) benadrukken dat de intersectionele ervaring van zwarte vrouwen “groter is dan de som van racisme en seksisme”. Doordat het geweld dat zwarte vrouwen ervaren zich vaak bevindt op het kruispunt van racisme en seksisme, kunnen hun ervaringen niet worden begrepen door enkel te kijken naar de ras- of genderdimensie van deze ervaringen. Een intersectionele benadering daarentegen belicht het meergelaagde karakter van de online intimidatie die vrouwen ervaren (Harmer & Lumsden, 2019a) en biedt een kader om de verschillende interacties tussen gender en etniciteit te bestuderen in de context van geweld tegen vrouwen (Crenshaw, 1989). Deze masterproef wil specifiek de ervaring van gekleurde vrouwen met online intimidatie in kaart brengen en zal daarom een intersectionele benadering hanteren. Zo kan er rekening worden gehouden met de verschillende categorieën waartoe vrouwen van kleur als enerzijds vrouw en anderzijds persoon van kleur behoren (Hackworth, 2018).

2. Waarnemingseenheden

Deze masterproef focust op een specifieke homogene groep vrouwen met een donkere huidskleur vanwege hun niet-Westerse etniciteit, die in Vlaanderen actief zijn als journalist of opiniemaker. De begrippen ‘journalist’ en ‘opiniemaker’ worden daarbij ruim opgevat. Enerzijds gaat het om zowel beroepsjournalisten als niet-beroepsjournalisten die op een duurzame wijze bijdragen aan een algemeen nieuwsmedium. Anderzijds gaat het om **opiniemakers** die hetzij via de traditionele media, hetzij via nieuwe media actief deelnemen aan het publieke debat. Deze ruime afbakening volgt uit het lage percentage aan beroepsjournalisten met een ‘andere’ etnische achtergrond in Vlaanderen (Van Leuven et. al., 2019). Bovendien maakt een combinatie van journalisten en opiniemakers een vergelijking tussen beide mogelijk.

De onderzoekseenheden werden bepaald via een **doelgerichte steekproef** op basis van de volgende criteria: (1) gekleurde (2) vrouwen (3) actief als journalist of opiniemaker (4) in Vlaanderen of Brussel (5) zonder politiek mandaat. Bij dit soort steekproef worden de steekprofeenheden niet toevallig, maar bewust gekozen op basis van criteria door de onderzoeker bepaald, in functie van de onderzoeksvraag (Mortelmans, 2020). Wanneer waarnemingseenheden worden geïnterviewd, spreekt men van respondenten (Baarde et. al., 2013). Via de sociale media werden potentiële respondenten rechtstreeks gecontacteerd. Daarnaast werd ook een oproep gelanceerd (zie bijlage 1) die werd gedeeld door de Nationale Vrouwenraad, de VVJ en Journalismfund.eu.

Door middel van de **sneeuwbal methode**, waarbij via enkele benaderde respondenten een netwerk aan potentiële respondenten wordt opgebouwd (Wester et. al., 2006), werden **twalf respondenten** geselecteerd voor een diepte-interview. Het risico bestaat bij deze methode dat onbewust andere kenmerken mee worden geselecteerd doordat de benaderde respondenten potentiële respondenten suggereren uit hun eigen netwerk

(Baarde et. al., 2013). Daarom werd ook actief gezocht naar respondenten die niet werden gesuggereerd door reeds benaderde respondenten. Het aantal respondenten is afhankelijk van de complexiteit van het onderzoek (Baarde et. al., 2013), maar uit onderzoek blijkt dat na twaalf interviews vaak dezelfde informatie naar voren komt en het punt van saturatie bereikt is (Doorewaard et. al., 2015).

Bij gevoelige onderwerpen is een veilige omgeving met vertrouwelijkheid en **anonimiteit** vaak essentieel voor respondenten (Baarde et. al., 2013). Daarom worden de diepte-interviews in dit onderzoek geanonimiseerd en wordt over de respondenten enkel informatie gegeven op zo'n manier dat deze niet herleidbaar is naar een bepaalde persoon. De respondenten in dit onderzoek (N=12) zijn tussen 25 en 37 jaar oud en omschrijven zichzelf als zwart (8), gekleurd (2) en mixed (2). De respondenten werken of werkten in het afgelopen jaar met, voor of bij de volgende nieuwsmedia: De Standaard, De Morgen, Apache, Bruzz, VRT, VRT NWS, Mo Magazine, Knack, Knack Weekend en een nieuwsprogramma. Alsook voor twee culturele organisaties. De respondenten wonen verspreid over Vlaanderen (9) en Brussel (3).

CODE RESPONDENT	FUNCTIE	TYPE MEDIUM
R1	Journalist	print en online
R2	Opiniemaker	divers
R3	Journalist	print en online
R4	Journalist	divers
R5	Journalist	televisie
R6	Opiniemaker	divers
R7	Opiniemaker	divers
R8	Opiniemaker	print en online
R9	Opiniemaker	divers
R10	Journalist	divers
R11	Opiniemaker	divers
R12	Opiniemaker	divers

3. Dataverzameling

De centrale onderzoeksvraag van deze masterproef luidt: wat is de ervaring van vrouwelijke zwarte journalisten in Vlaanderen met online intimidatie? Dit kwalitatieve vraagstuk vereist een kwalitatieve onderzoeksmethode. Aan de hand van individuele **diepte-interviews**, een specifieke vorm van een open interview (Mortelmans, 2020) kunnen de ervaringen van de respondenten gedetailleerd uitgediept worden. Deze methode laat toe om persoonlijke en emotionele aspecten aan de oppervlakte te brengen (Baarde et al., 2016). De intersectionele benadering maakt het onderzoek complex van aard. Een diepte-interview is een geschikte methode om een complexe problematiek op een even 'complexe' of genuanceerde manier in kaart te brengen, in tegenstelling tot een gestandaardiseerde vragenlijst (Doorewaard et. al., 2015). Bovendien is in de huidige onderzoeksliteratuur weinig tot geen informatie terug te vinden die specifiek betrekking heeft op het onderwerp van deze masterproef.

De interviews verlopen **semi-gestructureerd**, waarbij gebruik wordt gemaakt van een interviewleidraad, een topiclijst (zie bijlage 2) met vragen die de gespreksonderwerpen en vragen aangeeft, zonder dat de precieze formulering en volgorde van de vragen bindend zijn (Wester et. al., 2006). Het voordeel hiervan is dat het interview op een redelijk natuurlijke wijze kan verlopen, maar toch een zekere standaardisering van de interviews over de respondenten heen toelaat (Mortelmans, 2020). Afhankelijk van hoe strikt de leidraad wordt gevolgd zijn er twee mogelijke nadelen. Enerzijds dat het vragenprotocol een te strikt keurslijf is, waardoor het vergaren van nieuwe inzichten wordt beperkt (Mortelmans 2020). Anderzijds is er het risico dat de vergelijkbaarheid van de verschillende interviews onder druk komt te staan (Wester et. al., 2006). De topiclijst is zo opgebouwd dat deze peilt naar (1) de **perceptie** van de respondenten over online intimidatie (2) en hun persoonlijke **ervaringen** ermee. Ook het verband tussen (3) **de online wereld en de offline wereld** komt aan bod. Kort worden de respondenten bevraagd over de (4) **oorzaken** van online intimidatie. Daarna wordt uitgebreid gepeild naar (5) de **impact ervan op hun persoonlijke en professionele leven**. Vervolgens komt (6) **de rol van intersectionaliteit en colorisme** aan bod. Gevolgd door een bevraging rond hun (7) **copingstrategieën**. Als afsluiter wordt er gevraagd naar eventuele (8) **(beleids)aanbevelingen en adviezen**.

De interviews duurden ongeveer anderhalf uur en werden afgenomen tussen 20 maart en 13 april 2021. Dit gebeurde vanwege de geldende coronamaatregelen **op afstand via Zoom**, op drie mogelijke tijdstippen (10u00, 14u00 of 20u00). Voor de aanvang van het interview werd de respondent een informed consent voorgelezen met de belangrijkste afspraken van het onderzoek, waarbij ook toestemming werd gevraagd voor het maken van een audio-opname voor latere transcriptie.

4. Data-analyse

Via VLC media player werden de opgenomen interviews vertraagd afgespeeld en integraal getranscribeerd met uitzondering van het voorgesprek waarin informed consent werd voorgelezen en de respondenten de mogelijkheid kregen om voorafgaande vragen te stellen. De transcriptie gebeurde met de vooropgestelde vragenlijst als sjabloon waarop bijvragen werden toegevoegd en afwijkende vraagformuleringen werden aangepast. Het resultaat van deze transcriptiefase bestaat uit 184 pagina's aan interviewdata. De analyse van deze kwalitatieve data werd uitgevoerd binnen de Grounded theory-benadering. Deze benadering streeft ernaar om op basis van de interviewdata tot een theorie te komen (Baarde et. al., 2013). De kern van deze methode is het cyclisch te werk gaan door middel van voortdurende vergelijkingen en bijstellingen van eerder gevonden resultaten. De analysefase kan worden samengevat als een proces waarin de data eerst wordt afgebroken en vervolgens weer opgebouwd (Mortelmans, 2020). Dit gebeurt in verschillende coderingsfasen. Coderen is een hulpmiddel bij het analyseren van data. Hierbij gaat de onderzoeker **thema's of categorieën** onderscheiden in de data en ze benoemen met **een code**: een samenvattende notatie die uitdrukt wat de inhoud is van het fragment (Boeije, 2014).

Ten eerste is er het **open coderen in de exploratiefase** (Weter et. al., 2006), waarin de onderzoeker de transcripten zorgvuldig **doorleest en fragmenten selecteert** die relevant zijn voor het onderzoek. Aan deze fragmenten worden één of meerdere codes gehecht (Mortelmans, 2020). Het resultaat van de open codeerfase was een groot aantal **losse codes**, ongeveer 1.300 in totaal die soms dubbel voorkomend of overlappend kunnen zijn en die nog niet in verband werden gebracht met elkaar (zie bijlage 4). Ten tweede is er het **axiaal coderen in de specificatiefase** (Weter et. al., 2006), waarin de onderzoeker om te beginnen tracht het aantal **codes te reduceren** (Mortelmans, 2020). Vervolgens wordt nagegaan welke thema's belangrijker zijn dan andere. Daarna wordt er nagedacht over een bepaalde ordening of structuur (Boeije, 2014), waarbij de losse codes met elkaar worden verbonden en **concepten** worden benoemd, die worden uitgewerkt aan de hand van de losse codes. Het resultaat van deze fase is te zien in het codeerschema (zie bijlage 3). Ten derde is er het **selectief coderen in de integratiefase** (Weter et. al., 2006), waarin de onderzoeker zal komen tot **theorievorming** door de concepten met elkaar te verbinden (Mortelmans, 2020). In deze laatste fase wordt één thema of categorie aangewezen als kerncategorie waaronder de andere thema's worden gegroepeerd (Boeije, 2014). De kerncategorie is het meest cruciale aspect van de theorie waarmee de onderzoeker zal trachten de onderzoeksvraag te beantwoorden (Mortelmans, 2020).

Na het afronden van de data-analyse werden de transcripten geanonimiseerd. Bepaalde woorden werden vervangen door een beletselteken gevolgd door een omschrijving van hetgeen waarop het geanonimiseerde onderdeel betrekking had. Indien er vragen rijzen over bepaalde geanonimiseerde onderdelen staat de onderzoeker ter beschikking van de lezersjury om hierover bijkomende toelichting te verschaffen. Weliswaar zonder de anonimiteit van de respondenten te schenden, aangezien dit een fundamentele afspraak tussen de onderzoeker en respondenten van dit onderzoek betreft.

5. Onderzoeksparadigma en positie van de onderzoeker

Deze masterproef omvat een kwalitatief onderzoek waarin een intersectionele benadering wordt gehanteerd. Daarnaast kan dit onderzoek in een context van wetenschapsfilosofische paradigma's worden gesitueerd. Men spreekt van een paradigma wanneer een groep wetenschappers het eens is over wat wetenschap is, hoe wetenschappelijk onderzoek moet worden aangepakt en aan welke voorwaarden een wetenschappelijke theorie moet voldoen (Boeije, 2014).

Ten eerste kan deze masterproef die ervaringen in kaart wil brengen, worden gesitueerd in het **constructivistisch** paradigma waarin niet één objectieve werkelijkheid bestaat. Iedere mens heeft zijn eigen ervaring en visie op de realiteit. De objectieve realiteit hangt af van de individuele personen en groepen die de sociale constructies delen (Mortelmans, 2020). Ten tweede kan deze masterproef vanwege het intersectionele perspectief worden gesitueerd in het **kritisch-emancipatorisch** paradigma dat de werkelijkheid als ongelijk en niet waardenvrij beschouwt. De machthebbers bepalen hoe de wereld in elkaar zit, waardoor kennis nooit objectief kan zijn (Boeije, 2019). Ten derde kan deze masterproef die focust op de ervaringen van vrouwen worden gesitueerd in het **kritisch-feministisch paradigma** waarin de genderbepaaldheid wordt benadrukt en het onderzoek sociale verandering beoogt (Mortelmans, 2020).

Tot slot moet ook worden stilgestaan bij de **positie van de onderzoeker**, die bij kwalitatief onderzoek een grote rol vervult (Boeije, 2014). Vooringenomenheid is onvermijdelijk (Hinton, 2014). Als heteroseksuele, 24-jarige gekleurde vrouw met een universitair diploma, wonend in het centrum van Antwerpen, kijkt de onderzoeker met een bepaalde blik naar het onderzoeksonderwerp (Boeije, 2014). Om te beginnen is het mogelijk dat de 24-jarige onderzoeker als studente master journalistiek de ervaringen van de werkende respondenten, die tussen de 25 en 37 jaar oud zijn, niet ten volle kan begrijpen. Daarnaast kan het feit dat de onderzoeker, net als de respondenten, een vrouw van kleur is een invloed hebben. Enerzijds gaven verschillende respondenten aan dat ze niet of op een heel andere, meer gesloten manier zouden hebben deelgenomen aan het interview, indien dit werd afgenomen door een witte persoon. Anderzijds kan ook bij de respondent een zekere betrokkenheid bij het onderzoeksonderwerp ontstaan. Om de mogelijke beïnvloedende rol van de onderzoeker te beperken tot een minimum werden de interviews aangevat met een formele lezing van de *informed consent* waardoor meteen een afstandelijke sfeer werd gecreëerd.

In dit onderdeel van de masterproef worden de resultaten besproken van de diepte-interviews. In hoofdzaak worden enkel de resultaten besproken die relevant zijn voor het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag en de deelvragen. De (beleids)aanbevelingen en adviezen die door de respondenten werden geformuleerd zullen aan bod komen in de discussie van deze masterproef. De resultaten bevatten veel quotes. Hier werd enerzijds voor gekozen omdat de centrale onderzoeksvraag peilt naar de ervaringen van de respondenten, die het meest betekenisvol kunnen worden overgebracht via hun eigen bewoordingen. Anderzijds bleek uit de literatuur dat de stemmen van gekleurde vrouwen vanwege hun ‘intersectionele onzichtbaarheid’ vaak niet worden gehoord in onderzoek (Hackworth, 2018). Daarom kiest deze masterproef ervoor om de respondenten via de quotes uitgebreid aan het woord te laten. Voor de leesbaarheid van dit hoofdstuk werd ervoor gekozen om — in afwijking van de APA-regels — citaten van minder dan veertig woorden toch te laten inspringen in een apart tekstblok.

1. Online intimidatie vanuit het perspectief van de respondenten

1.1. Associaties rond online intimidatie

Aan het begin van ieder diepte-interview werd er aan de respondenten een brede openingsvraag gesteld om na te gaan waarmee zij online intimidatie associeerden. De associaties hadden enerzijds betrekking op de boodschap en anderzijds op de kanalen waarop ze werden ontvangen. Met betrekking tot de boodschap bracht meer dan de helft van de respondenten online intimidatie in verband met **een vorm van haat** waarbij het concreet ging om: *haatreacties, haatmail, haatberichten, hate speech en online haat*. Daarnaast werd door de helft van de respondenten online intimidatie geassocieerd met **een aanval**. Door twee respondenten werd het soms **gecoördineerde karakter** ervan vermeld (R1, R4). Opnieuw twee respondenten (R1, R7) legden het verband met het doel van online intimidatie: hen het **zwijgen opleggen**.

Met betrekking tot de wegen waarlangs ze worden geïntimideerd werden **e-mail en de sociale media-platformen** Facebook, Twitter en Instagram genoemd. Door vier respondenten werd later in de interviews benadrukt dat de intimidatie die zich afspeelt op **Twitter het ergste** is (R2, R3, R4, R7). R3 en R4 verwijderden dan ook hun twitteraccount.

R3: “I have mad respect voor mensen zoals Clarice die gewoon op twitter zitten. Because I’m like: wow. All the memes, I can get them through other ways, it’s not worth it. Dus ja, geen twitter.”

R4: “Twitter, dat is echt de vuilbak. Van alle sociale media-kanalen is Twitter het ergste. Daar worden echt de vuilste dingen gezegd.”

1.2. Online intimidatie is problematisch

Online intimidatie in Vlaanderen werd door de grote meerderheid van de respondenten (10/12 spraken zich hierover uit) als **problematisch** beschouwd. Verschillende respondenten benadrukten in dit verband dat online intimidatie wellicht niet door iedereen in Vlaanderen als even problematisch wordt ervaren omdat de kwetsbaarheid afhankelijk is van verschillende factoren (R2, R4, R7, R8).

R2: *“Ik heb het gevoel dat het een probleem is afhankelijk van wie je bent en welke positie je in de maatschappij hebt. Op de Twitteraccounts van de koning ga je minder snel online intimidatie vinden, dan op mijn account hé.”*

Door twee respondenten wordt genuanceerd dat de situatie in Vlaanderen en in Nederlandstalig Brussel erg verschillend is, waarbij het probleem zich minder zou voordoen op die laatste plek (R9, R10). Twee respondenten maakten de vergelijking met situaties in het buitenland (Nederland, VS en VK) en neigden hierna richting het standpunt dat het in Vlaanderen in vergelijking met deze landen nog meevalt (R1, R9).

De respondenten waren het erover eens dat online intimidatie makkelijker en daardoor ook erger is geworden sinds **de komst van sociale media**. De grote meerderheid van de respondenten (9/12) situeerde ook het ontstaan van online intimidatie op dat moment, zo'n 10 jaar geleden. De overige drie respondenten zagen online intimidatie als een verlengstuk van intimidatie tegenover vrouwen, dat van alle tijden is (R3, R4, R9).

1.3. Online intimidatie is not part of the job

Door zowat alle respondenten werd meermaals benadrukt dat ze het geen probleem vinden om kritiek te krijgen. De meerderheid van de respondenten (8/12) verzet zich daarentegen sterk tegen het idee dat online intimidatie onderdeel zou zijn van hun job. Een terugkerend aspect bij dit onderwerp is dat het toelaten van online intimidatie in verband wordt gebracht met het toelaten van racisme (R2, R3, R10).

R4: *“Inhoudelijke kritiek is inherent aan de job. Dat hoort erbij en het zou zelfs jammer zijn moest het er niet meer zijn. Uiteindelijk neem je deel aan het publieke debat, een debat is woord en weerwoord.”*

R10: *“Nee, natuurlijk hoort online intimidatie er niet bij, dat is bullshit.”*

R2: *“Zeker niet als journalist. De journalistiek is een belangrijke pilaar van de democratie. Als je online intimidatie begint toe te laten, weet je niet waar dat eindigt.”*

R3: *“Ik vind het absoluut geen part of the job. Ik vind dat we ons niet moeten gaan neerleggen bij de situatie zoals die is. Als we dat zouden aanvaarden, dan zouden we ook gewoon moeten zeggen dat racisme een noodzakelijk part of the job is van werken bij witte instellingen. No, fuck that.”*

Een kleine minderheid (4/12) heeft online intimidatie grotendeels (R5, R6) of volledig (R7, R8) aanvaard als onderdeel van hun job. R7: *“Het hoort er gewoon bij. Dat kan gewoon niet anders. Ik heb dat nu ook gewoon geaccepteerd.”* R8: *“Ik vrees dat het er echt bij hoort, jammer maar helaas.”*

1.4. Online intimidatie is minstens even erg als offline intimidatie

Op R7 na zijn alle respondenten het erover eens dat online intimidatie even erg — of misschien zelfs erger — is dan offline intimidatie. Dat wordt ook bevestigd door de respondenten die zowel online als offline intimidatie ervaarden (R4, R8, R10, R11).

Verschillende respondenten erkennen dat het in principe mogelijk is om jezelf af te schermen van online intimidatie door online te verdwijnen, wat offline niet kan (R1, R4, R5). Ook wordt toegegeven dat — in tegenstelling tot bij offline intimidatie — online je fysieke integriteit niet wordt bedreigd (R5, R9). Meer dan de helft van de respondenten (7/12) hamert er echter op dat de angst en het gevoel van onveiligheid hetzelfde is en doorsijpelt naar het 'offline' leven (R1, R2, R3, R6, R9, R10, R11).

R11: "Dat was echt alsof iemand mij fysiek was komen aanvallen, alsof iemand stond te bonken op mijn deur van 'ik wil binnen', maar dan via mijn telefoon. Zonder dat ik die persoon live heb gezien."

Bijna de helft van de respondenten (5/12) vermoedde dat online intimidatie misschien zelfs erger is omdat het vaker voorkomt (R1), de dreiging vaak uit een gevaarlijkere hoek komt omdat online intimidatie vaak politiek gestuurd en georganiseerd zou zijn (R10) en omdat je vijand onbekend is en bijgevolg iedereen kan zijn.

R2: "Online is misschien nog enger omdat je de mensen niet kan zien, je weet niet wie ze zijn. Het kan uw buurvrouw zijn... Ik ga misschien joggen en wie weet gooien mijn burens iets naar mij. Je weet niet wie ze zijn (...) Je bent altijd op uw hoede, ook offline."

R10: "Het gevaar komt uit een veel serieuzere hoek. We weten dat extreem rechts bewapend is, we weten dat extreem rechts banden heeft. Dat er een risico is op extreem rechts terrorisme, dat hebben we al gezien in verschillende landen."

Ten slotte brachten twee respondenten aan dat het verwerkingsproces bij online en offline intimidatie hetzelfde was (R4, R11), en R4 vermeldde dat de berichten wellicht meer en langer impact op haar hebben gehad.

R4: "Als ik de offline intimidatie vergelijk met nachten dat ik echt non-stop werd geterroriseerd met berichten die zo bedreigend en zo vuil waren, dan denk ik dat die berichten meer en langer impact hebben gehad."

2. Ervaring met online intimidatie

Van de twaalf respondenten — vijf journalisten en zeven opiniemakers — kregen tien respondenten reeds te maken met online intimidatie. Twee opiniemakers (R9 en R12) bleven gevrijwaard. R9 en R12 zijn twee van de drie respondenten die beroepsmatig actief zijn in Nederlandstalig Brussel. Daarnaast moet ook worden vermeld dat R9 niet echt actief is op sociale media. Alle vijf journalisten werden al online geïntimideerd. Wel wordt door twee van hen (R4 en R10) aangehaald dat ze (al dan niet tijdelijk) zijn gestopt met opiniërend schrijven, waardoor de online intimidatie afnam.

2.1. Wat wordt als intimiderend ervaren?

De respondenten schuiven hoofdzakelijk drie aspecten naar voren die maken dat een boodschap door hen als intimiderend wordt ervaren. Dit is wanneer de intimidatie (1) niet op de inhoud is gericht, (2) door het taalgebruik, of (3) door de hoeveelheid.

2.1.1. Voorbij de inhoud: op de vrouw af

Het aspect dat het meest werd genoemd door de respondenten is **de persoonlijke gerichtheid** van de boodschappen. Op twee respondenten na (R1, R8)ervaarden alle respondenten die reeds te maken kregen met online intimidatie (8/10) het als intimiderend wanneer een boodschap **niet gericht is op de inhoud** van het stuk, maar gericht is op persoonlijke eigenschappen zoals het uiterlijk van de auteur met verwijzingen naar de positie in de samenleving.

R2: "Ik heb ooit gesproken over kolonisatie en over vrouwen die in die periode zijn verkracht en nadien kreeg ik een mail waarin stond: 'als we u zien op straat gaan we u verkrachten'. Dat is geen kritiek meer. Dat gaat niet meer over de inhoud van uw boodschap. Dat is een aanval op uw persoon, op uw zwart zijn."

Door R8 werd vooral het persoonlijk benaderd worden via privéberichten als intimiderend ervaren. De meerderheid van de respondenten (7/12) haalde aan dat de zenders van intimiderende boodschappen **de stukken vaak niet lezen** (R3, R4, R5, R6, R7, R9, R10).

R3: "They just did not read it. Dus om dan inhoudelijk te reageren, ja, dat gaat niet."

R9: "Iemand die gewoon hatelijke commentaar schrijft, die leest dat niet hé."

R10: "80% heeft het volledige artikel niet gelezen."

Dat artikels vaak niet worden gelezen wordt door verschillende respondenten in verband gebracht met **de rol van de betaalmuur** die de toegang tot de inhoud verspert en **het belang van titels** die een bepaalde perceptie scheppen (R1, R4, R7, R10). Zo had R10 een artikel geschreven over politieagenten, waarna ze telefoon kreeg van een agent die niet akkoord ging. Tijdens het gesprek bleek dat hij de inhoud niet eens kon lezen, omdat het artikel achter een betaalmuur zat. R4 heeft met haar werkgever afgesproken dat ze zelf de titels van haar artikels mag kiezen, omdat zij het best kan inschatten wat de trollen zal triggeren. R1 vindt het de verantwoordelijkheid van de redacties om hierop te anticiperen.

R10: "Die agent zei dus dat hij niet akkoord ging met mijn artikel. Ik heb dan gewoon met die mens gebabbeld. Hij had alleen de kop en de inleiding gelezen, want het zat achter de paywall. Dus hij had gewoon het artikel niet gelezen. Hij begon dan van 'dat en dat is niet juist', en ik zeg van 'ja, dat staat in het artikel, je hebt het artikel niet gelezen'. Hij: 'Ah ja, oké, cava.'"

R4: "De eindredactie koos dan een titel die zij het meest catchy vonden klinken. Maar ik weet wat die trollen zal triggeren en wat niet. Sinds ik mijn titels zelf kies, merk ik een wereld van verschil."

2.1.2. Taalgebruik

Een tweede aspect dat voor verschillende respondenten doorweegt is **het taalgebruik**, dat vaak aanvallend, bedreigend en beledigend is (R2, R3, R5, R6, R11). R3: “*Het is iets totaal anders om te zeggen: ‘ik ben niet akkoord’ of ‘dat stuk is niet goed geschreven.’ Dat is anders dan te zeggen: ‘gij vuile trut’, of ‘zwijg negerin, hou uw mond.’*” R3 voegt hieraan toe dat haatdragende woorden niet eens repetitief hoeven te zijn om intimiderend te zijn: “*Eén haatdragende e-mail of racistische e-mail, een seksistische e-mail, whatever, is genoeg.*”

2.1.3. Hoeveelheid

Een derde aspect betreft de **hoeveelheid** van de intimiderende berichten. Bij de helft van de slachtoffers van online intimidatie (5/10) verenigden de zenders zich (op gecoördineerde manier) tegen hen, wat een erg overweldigende en soms zelf traumatische ervaring kan zijn (R1, R3, R4, R6, R11). Zo ervaaarde R4 een enorme hoeveelheid online intimidatie gedurende een tweetal jaar.

R11: “*Het gevoel dat mensen zich verenigen en elkaar opjutten om u nog meer lastig te vallen. Waardoor je uw sociale media kan opendoen en je kei veel notificaties hebt van mensen die je niet kent die allemaal kei harde dingen zeggen.*”

R1: “*Dat ze soms echt gewoon gecoördineerd lijken. Het verloopt als een soort kettingreactie. Eén iemand reageert, iemand ziet dit ziet en gaat ook reageren en zo wordt het een hele hetze. Dat heeft zo’n overweldigend effect dat dit ook echt intimiderend kan zijn.*”

R3: “*De reden waarom het traumatisch is, is omdat het zoveel is: zoveel prikkels, zoveel mensen, zoveel meningen, zoveel haat. Allemaal in één keer.*”

R4: “*In de periode 201x-201x+1 kreeg ik dit soort berichten geregeld. Als ik zeg dat het over tientallen berichten ging per dag, dan overdrijf ik niet. Dus dat beïnvloedt uw leven wel, heel hard.*”

R3 voegde toe dat het repetitieve karakter van een beleefde boodschap, ook intimiderend kan zijn. R3: “*Als je dezelfde mail 15 keer naar dezelfde persoon stuurt om een punt duidelijk te maken, zonder per se haatdragende woorden te gebruiken, maar wel met slechte intenties, ook dat kan je voelen, en ook dat kan intimiderend zijn.*”

2.2. Vormen

De ervaringen van de respondenten betreffen verschillende vormen van online intimidatie met name (1) online haatreacties en persoonlijke haatberichten (2) online seksuele intimidatie, (3) de werkgever betrekken, (4) gecoördineerde aanvallen en (5) *trolling* of *impersonation*.

2.2.1. Online reacties en persoonlijke berichten

Alle respondenten die te maken kregen met online intimidatie ervaarden dit in de vorm van **online reacties of persoonlijke berichten** via sociale media of mail (10/10). Door twee respondenten werd het onderscheid tussen beide benadrukt, waarbij de persoonlijke berichten als intimiderender werden ervaren (R4, R8). R4 vermeldt in dit verband vaak minder probleem te hebben met commentaren onder stukken omdat deze — in tegenstelling tot persoonlijke berichten — op de daarvoor voorziene plek werden achtergelaten.

R4: “De stukken zet ik in de wereld. Daarover graag discussie (...) Vanaf mensen kiezen om los van het artikel dat ik heb geschreven of los van hetgeen waarvan ik heb gekozen om het in de wereld te brengen, mij gaan opzoeken en mij persoonlijke berichten gaan sturen, daar ligt voor mij de grens.”

2.2.2. Seksuele intimidatie

De helft (5/10) werd ook slachtoffer van **online seksuele intimidatie** in verschillende vormen (R2, R3, R4, R10, R11). Vier van de vijf kregen één of meerdere **verkrachtingsbedreiging(en)** toegestuurd (R11 niet). Bij R2 gebeurde dit eenmalig. De impact ervan was echter groot doordat ze ook al offline slachtoffer werd van seksueel geweld. R3 kreeg al heel veel verkrachtingsbedreigingen en een verkrachting werd haar ook vaak toegewenst. *R3: “Ze wensen dan dat je verkracht zou worden, zonder dat ze zeggen ‘ik’ ga je verkrachten.”* R4 kreeg in een gecoördineerde actie, waartoe was opgeroepen in een anonieme chatgroep, seksueel getinte berichten waaronder *dickpics*, verkrachtingsscenario's en ook een concrete verkrachtingsbedreiging. *R4: “Er heeft iemand een dickpic gestuurd met de boodschap: ‘jij hebt duidelijk eens een beurt nodig. Ik zie dat jij morgenavond in het cultuurcentrum in... (plaatsnaam) moet zijn dus ik zal u daar dan opwachten en dan kunnen we dat regelen.”* Bij R10 werd in de verkrachtingsbedreiging verwezen naar haar etniciteit. *R10: “Er zei iemand tegen mij ‘(...) Ik heb gehoord dat die... (eticiteit) graag seks hebben. Kom we gaan haar verkrachten’.”* R11, die als enige geen verkrachtingsbedreiging ontving, werd dan weer als enige het slachtoffer van **slutshaming**, nadat ze een man had bekritiseerd, waarna hij de online roddel verspreidde dat ze seks hadden gehad en dat zij slecht in bed was. *R11: “Mensen die dat hebben gelezen blijven mij associëren met die gast en dat is heel vies. Als vrouw heb je vaak weinig om op te staan. Mensen geloven u niet of trekken je in twijfel.”*

2.2.3. Werkgever betrekken

Twee respondenten werden geïntimideerd via de techniek van de werkgever te betrekken (R1, R6), wat zij allebei als erg intimiderend en stresserend ervaarden vanwege de angst om hun job te verliezen. R1 maakte in een tweet een mop over een politieke partij, waarna er werd gebeld naar haar werkgever. Twee minuten later werd R1 opgebeld door haar werkgever, met de vraag om de tweet te verwijderen. *R1: “Gaat mijn baas kwaad worden? Ga ik ontslagen worden? Op dat moment is het wel echt alle hens aan dek.”* Na een discussie op Twitter werd de werkgever van R6 gecontacteerd via een mail met screenshots van de discussie in bijlage, met de vraag of ze R6 nog konden 'bijsturen'. *R6: “Je kan mij een intimiderend bericht sturen op sociale media, maar hier kon het ook een impact hebben op mijn leven. Op mijn job!”*

2.2.4. Gecoördineerde aanvallen

Een derde van de respondenten ervoerde een golf aan intimidatie die als een gecoördineerde aanval kan worden beschouwd (R1, R3, R4, R11). R11: “*Veel mensen reageren op alles, sturen u overal berichten, posten overal dezelfde berichten, maar net iets anders. En vooral met keiveel!*” Voor R4 zorgde het inzicht dat de intimidatie gecoördineerd was en de zenders werden aangestuurd initieel voor een gevoel van opluchting: wellicht niet iedere individuele zender kende en haatte haar. Dat gevoel van opluchting maakte later plaats voor woede en frustratie vanwege de straffeloosheid. R4: “*Het is niet fair dat mensen zo’n macht over u hebben, zo’n impact. Dat er niets aan gedaan wordt. Mensen proberen u volledig te kraken en dat blijft gewoon straffeloos.*”

2.2.5. Trolling of impersonation

Twee respondenten werden ook slachtoffer van **trolling of impersonation**, een indirecte vorm van communicatie waarbij de intimiderende boodschap openbaar wordt gedeeld, bijvoorbeeld in de vorm van een video, bewerkte foto of cartoon. R3 kwam ter sprake op een website samen met een video waarop iemand werd onthoofd, waarbij iemand reageerde R3: “*Kijk, ... (naam respondent) klaagt, maar dit had haar lot kunnen zijn als ze in... (land) was gebleven.*” R4 werd bedreigd via een bewerkte video.

R4: “*Een extreemrechtse online haatgroep maakte een filmpje van een protestactie die ze op een lezing van mij hadden gedaan, waarbij ze letterlijk een target op mijn hoofd hadden ge-edit waarna mensen vanuit Nederland berichten stuurden als: ‘De jacht is geopend. We weten al waar je werkt, nu nog waar je woont.’*”

2.3. Aard van de online intimidatie

Met betrekking tot de inhoud worden door de respondenten vier kenmerken aangehaald die betrekking hebben op de aard van de intimidatie. Deze is vaak (1) aanvallend, (2) bedreigend, (3) beledigend en (4) dehumaniserend.

2.3.1. Aanvallend

De aanvallende aard werd door de respondenten het vaakst naar voren gebracht. Alle respondenten die reeds online intimidatie ervoerden (10/10), beschreven één of meerdere van hun ervaringen als een **aanval op hun persoon, vrouw-zijn en vaak ook zwart-zijn**.

R2: “*Het is een aanval op u als persoon, op uw zwart zijn, ‘ga terug naar uw land’, ‘vuile negerin’, ‘het is altijd hetzelfde met jullie’, ‘excuustruus’.*”

R8: “*De keren dat ik in de media ben gekomen, heb ik altijd persoonlijke aanvallen moeten incasseren. Dat gaat dan echt vooral over je huidskleur.*”

R5: “Er was een vrouw die beweerde dat ze mij niet kon zien op televisie, door mijn huidskleur. Ik was te donker om iets te kunnen presenteren, dus die eiste dat ik niet meer zou presenteren. Dat heeft niets met mijn journalistieke vaardigheden te maken, hé. Dat is echt de persoon aanvallen.”

R11: “Die persoon heeft een mega aanval gestart en zitten verspreiden ‘ik ben met haar naar bed geweest en die was slecht en ik heb dat gezegd, en daarom zegt die nu dat ik racistisch ben’. Dat was echt een aanval omdat ik een vrouw ben.”

2.3.2. Bedreigend

De overgrote meerderheid van de respondenten die reeds online intimidatie ervaarde, werd online bedreigd (8/10). R4: “Ik ben heel vaak bedreigd. Ik ben met de dood bedreigd, met geweld, met verkrachtingen. Mijn kinderen zijn bedreigd, mijn man is bedreigd.” Bijna de helft ontving **meerdere doodsbedreigingen** (4/10). R7 ontving een grafische omschrijving van hoe haar hoofd er zou worden afgehakt. Ook de kinderen van R4 werden met de hakbijl bedreigd. R4: “Er stuurde mij ooit iemand ‘Ik zie dat jij van... (land) afkomstig bent. Daar hakken ze elkaar in stukken. Ik zie ook dat jij drie kinderen hebt. Dus misschien moeten we die eens de behandeling van daar geven’.” R4 zelf kreeg op een evenement waar ze om beroepsredenen aanwezig moest zijn politiebegeleiding omwille van een aantal concrete doodsbedreigingen. R4: “Zoals ‘als je op dat podium stapt, dan schieten we je eraf’.” R1 gaf mee dat het moeilijk is om de ernst van een doodsbedreiging te beoordelen omdat ze zo veel voorkomend zijn. R1: “Omdat het zo vaak wordt gezegd en geschreven, lig ik daar minder van wakker.” R3 vond een maand nadat ze op 21-jarige leeftijd haar eerste stuk had geschreven een doodsbedreiging over zichzelf op een blog, waarna er nog vele volgden.

Ook bijna de helft kreeg een **verkrachtingsbedreiging** (4/10), wat nader werd toegelicht in het onderdeel seksuele intimidatie. Tot slot werden twee respondenten **bedreigd met een rechtszaak**. Bij de ene werd de bedreiging geuit om te voorkomen dat een bericht zou worden gepubliceerd. R7: “Hij zei ‘als je dit bericht publiceert ergens op je sociale media platformen, dan ga ik jou voor laster en eerroof naar de rechtbank slepen’.” Bij R11 kwam de bedreiging als reactie op een bericht.

R11: “Ik heb voorgehad dat iemand zei: ‘hoe durf jij mij in vraag stellen, ik ga u aanklagen’. Wat heel intimiderend was, zeker nadat twintig andere mensen zeggen: ‘ja, wij gaan u allemaal aanklagen’ (...) Ik had ook wel schrik dat er effectief een rechtszaak ging komen wegens smaad ofzo.”

2.3.3. Beledigend

Alle respondenten die online intimidatie ervaarde, getuigden over beledigingen die ze ontvingen (10/10). Ook door alle tien de respondenten werd de seksistische én de racistische toon van de beledigingen onderlijnd. Verschillende vrouwen gebruikten de term **misogynoir** — wat staat voor haat en discriminatie tegenover zwarte vrouwen — om de beledigingen die ze krijgen te omschrijven. De term wijst op de combinatie van misogynie (vrouwenhaat) en racisme (*noir*).

R3: “Ook heel veel misogynoir hoor, want er zijn ook gewoon dingen die je zegt aan zwarte vrouwen die je niet zou hebben gezegd aan een zwarte man of een witte vrouw. Dus dat zit er ook ontzettend veel tussen.”

Bij de journalisten focusten de beledigingen vooral op het **contesteren en devalueren van hun journalistieke vaardigheden**. R1 vindt dat als gekleurde vrouwelijke journalist haar expertise en neutraliteit veel sneller in vraag worden gesteld, in vergelijking met haar mannelijke collega's, die nog steeds de norm zijn en zogezegd altijd berichten vanuit een soort 'onbevleete objectiviteit.'

R1: *“Alles wat mannelijke journalisten doen is vanuit expertise en neutraliteit. Terwijl als vrouw, het maakt niet uit wat je zegt, je zal het wel zeggen omdat je een vrouw bent. Hetzelfde met gekleurde vrouwen. Je zal iets zeggen omdat je een donkere huidskleur hebt. Terwijl het ‘witte man-zijn’ nooit wordt beschouwd als een perspectief/bril waardoor je kijkt. Het is de onbevleete objectiviteit.”*

R10 ervaarde de devaluering als expliciet seksistisch. R10: “Het was altijd van: ‘ge zijt dom, een leugenaar, uw ervaring is niet valide’(…) en ‘je kunt geen journalist zijn’.” De devaluerende beledigingen die R5 ontving waren dan weer vaak expliciet racistisch, waarvan ze de laatste in het rijtje als meest pijnlijke ervaarde omdat de zender van het bericht haar ‘onderprestatie’ in verband bracht met haar huidskleur.

R5: *“‘Waarom staat daar iemand van kleur?’, ‘Wat kan zij nu vertellen over... (onderwerp), haar ouders wonen niet eens hier’, ‘ze hoort in de zoo’, ‘ik zie ze niet’, ‘zij is de enige van kleur, maar ook de slechtste die daar staat.’”*

Bij de **opiniemakers** waren de beledigingen dan weer vooral toegelegd op de **onbekwaamheid om een opinie te hebben** als vrouw (van kleur).

R11: *“Het gaat dan bijvoorbeeld over dat ik met al die vrouwelijke hormonen geen deftige mening kan hebben.”*

R7: *“Ze zeggen vaak ‘ah ja, maar jij als vrouw’, of ‘jij als iemand met een migratieachtergrond gaat natuurlijk dit zeggen. Wat weet jij daar nu over.’”*

R6: *“Mensen hebben zoiets van ‘wat denkt die wel, dat die het ons hier eens mag komen zeggen?’ Terwijl ik witte oudere mannen ken, die soms volledig hetzelfde discours hebben en niet zo aangepakt worden.”*

Een viertal respondenten — zowel journalisten als opiniemakers, — gaven aan door de intimidatie (onnodig) aan zichzelf en aan hun werk te gaan twijfelen.

R1: *“Je gaat dan aan jezelf beginnen twijfelen. Jezelf de vraag stellen of je het wel goed hebt gedaan. Ben ik misschien wel activistisch? Terwijl het artikel ook gepasseerd is langs de hoofdredactie, dus je weet dat het oké is.”*

R2: *“Afhankelijk van het bericht word je angstig en twijfel je ook aan uzelf, terwijl dat niet zou moeten. Maar ja, je wordt dat nooit gewoon.”*

De racistische uitspraak ‘Ga terug naar uw land’ was daarbij veruit de meest voorkomende belediging. Deze uitspraak werd tegen acht van tien respondenten geuit (tegen R1 en R5 niet) en door R2 werd benadrukt hoe gangbaar deze uitspraak is. R2: *“Als zwarte vrouw mag je niet over bepaalde thema’s schrijven, anders krijg je direct een ‘Ga terug naar uw land’ te horen. Terwijl je gewoon een politieke analyse maakt (...) Dat is racisme 1.0. dat ben je gewoon.”* R3 voegde toe dat deze boodschap niet altijd wordt gebracht in een scheldpartij. R3:

“Je hebt de subtielere racistische mails waar ze dan niet per se gaan uitschelden, maar wel heel lange mails schrijven om uit te leggen waarom je ongelijk hebt en waarom je inderdaad terug naar je land moet gaan.”

2.3.4. Dehumaniserend

De helft van de respondenten (5/10) ervoer een vorm van intimidatie die als dehumaniserend kan worden omschreven doordat hun bestaansrecht of burgerschap werd ontkend (R3, R4, R5, R6, R10, R11). Het werd R3 meermaals toegewenst dat ze zou sterven. R10 kreeg naast haatberichten over dat ze de functie van een journalist niet zou mogen bekleden, ook berichten die focussen op haar mixed identiteit. R10: *“Die haat gaat specifiek over de vermenging van rassen, over dat dat enkel gedrochten kan creëren. Dat gaat dan heel hard over dat ze gewoon echt niet willen dat ik besta.”* Voor R11 is de dehumaniserende aard een reden om niet te reageren op intimiderende berichten. R11: *“Als jij vindt dat ik niet mag bestaan, of hier niet mag zijn, alsof ik some-kind-of-animal ben, dan kunnen wij niet babbelen hé.”* Ook volgens R4 ligt het probleem voor de zenders bij het feit dat ze bestaat. R4: *“Die mensen worden gewoon kwaad van het feit dat ik besta en spreek. Dus willen dat ik daarmee stop. Stoppen met bestaan, stoppen zichtbaar te zijn en gewoon zwijgen. Ik weet anders niet wat anders het doel kan zijn.”* R6 beschrijft dat de online intimidatie haar raakt, net omdat ze niet wordt erkend in haar burgerschap. R6: *“Iemand die mij schrijft en die zegt dat ik eigenlijk geen recht van spreken heb, en dat ik bijvoorbeeld moet terug gaan naar mijn eigen land, die persoon erkent mij niet in mijn burgerschap.”*

2.4. Intersectionaliteit

Alle respondenten waren het erover eens dat hun intersectionele identiteit als vrouw en persoon van kleur een enorme rol speelde in hun ervaring met online intimidatie. De respondenten geven aan zich ervan bewust te zijn dat ze **door hun intersectionele identiteit enorm kwetsbaar** zijn voor online intimidatie.

R1: *“Vrouw, kleur, geaardheid. Als je die drie optelt krijg je precies een soort super monster dat haat aantrekt.”*

R4: *“Heel erg (lacht). Dat zijn de twee rode vlaggen die als een lap op een rode stier werken. Ik ben dan wel nog cisgender en hetero (...) Maar ja, zwart én vrouw. Dat is (stilte) moeilijk.”*

Verschillende respondenten geven aan de indruk te krijgen dat ze door hun intersectionele identiteit niet ‘getolereerd’ worden door het publiek, waarvan de online intimidatie een uiting is.

R1: *Mensen die het nog niet gewend zijn dat vrouwen geëmancipeerd zijn. En zeker niet dat zwarte vrouwen deel uitmaken van de publieke ruimte (...). Zoals ook op straat zo is, het naropen of nafluiten. Dat je als vrouw toetreed tot een bepaalde ruimte en de boodschap krijgt dat je niet wordt getolereerd in deze ruimte.*

R5: *“Een vrouw zijn en zwart zijn in een witte maatschappij waarin veel meningen worden verkondigd, dat is gewoon een heel moeilijke cocktail. Ik denk dat die drie dingen het makkelijker maken voor mensen om ons aan te vallen. Het is bijna een geldig excuus geworden, een soort van legitiem verdedigingsmechanisme om te zeggen: ‘nene, wij gaan jou niet slikken, niet tolereren. Want jij bent én een vrouw én zwart én wij hebben recht op een mening.”*

Ook op het intersectionele karakter van **de inhoud van online intimidatie** — die vaak een aanval vormt op het zwart zijn én het vrouw zijn, en bij R8 ook op haar seksualiteit — werd door verschillende respondenten gewezen.

R2: “Gij vuile negerin’, dat is duidelijk een verwijzing naar uw zwart zijn en naar uw vrouw-zijn.”

R3: “Je hebt het zwart-zijn en het vrouw-zijn die samenkomen in de heftige reacties die mensen hebben tegenover zwarte vrouwen.”

R8: “Het ging plots ook over mijn seksualiteit. Mensen gooien gewoon alles bij elkaar: dat ik mixed bent, dat ik eventueel gay zou zijn. Het wordt allemaal op één hoop genomen en zo word je persoonlijk aangevallen.”

Hun kwetsbaarheid voor online intimidatie, die volgt uit hun intersectionele identiteit, wordt door de respondenten in verband gebracht met **de combinatie van racisme en seksisme** die aanwezig zijn in de samenleving en dus ook in hun ervaring met online intimidatie.

R2: “Witte vrouwen zullen ook wel seksistische opmerkingen krijgen. Maar racisme en seksisme zijn niet hetzelfde. De intimidatie die je als zwarte vrouw krijgt gaat om uw vrouw zijn én uw zwart zijn. Dat is niet hetzelfde als Goedele Liekens die ook seksisme over zich zal krijgen (...) Het niveau van haat dat je als zwarte vrouw online krijgt is van een ander niveau van haat dan dat een witte vrouw krijgt.”

R10: “Dat spreekt voor zich hé. Er is gewoon heel veel racisme en haat tegen vrouwen. Ik denk niet dat ik dat verder moet uitleggen dan dat.”

2.5. Inhoud van de online intimidatie

Met betrekking tot de inhoud van de online intimidatie zijn er drie centrale thema’s die terugkeren in de ervaringen van de respondenten. Deze thema’s werden door verschillende respondenten in verband gebracht met verplichtingen en verboden die ze als zwarte vrouw zouden moeten naleven. Enerzijds de verplichtingen om dankbaar en volgzzaam te zijn. Anderzijds het verbod om te spreken en kritisch te zijn. Deze verboden en verplichtingen vloeien voort uit het beeld en de positie van de zwarte vrouw in de Belgische samenleving.

2.5.1. Ondankbare gast

Ten eerste het thema van **de ondankbare gast**, dat herhaaldelijk voorkwam in de ervaringen van respondenten die niet in België zijn geboren, maar werden geadopteerd of zijn gemigreerd (R1, R3, R6, R7, R11). In de ervaringen van de respondenten die dit thema weerspiegelen worden de respondenten in de rol van ‘gast’ in ons land geduwd. Zij moeten bijgevolg ontzettend dankbaar zijn en vooral niets aanklagen. Zo wordt R1 ondankbaarheid verweten omdat ze geadopteerd werd en artikels over racisme schrijft.

R1: “Ze zeggen dan: ‘Ocharme die witte ouders, twee Vlamingen die je naar hier halen en je alle kansen van de wereld geven en jij gaat dan racisme bij witte mensen aanklagen.’”

In de ervaring van drie van hen hield hun rol als '(on)dankbare gast' verband met het feit dat ze in België volgzzaam moeten zijn, niet kritisch mogen zijn en geen recht van spreken hebben, tenzij het om positieve dingen gaat (R3, R6, R11).

R6: *"Het komt erop neer dat ik 'gast' ben en dat ik me moet aanpassen. Mijn mond niet open trekken, en als dat ik wel wil doen moet je dat doen in het land waarvan je afkomstig bent. Dat is zo'n argument dat telkens naar voren komt. Voor mij kan je dat herleiden tot 'iemand het zwijgen opleggen'."*

R3: *"Ze zijn boos dat je u durft uitspreken, dat je niet dankbaar bent, dat je boos bent. Dat je uw plaats in de maatschappij niet kent. Het is niet je plaats om te gaan praten in nieuwsmedia, behalve als je gaat zeggen hoe geweldig dit land is."*

R11: *"Als vrouw van kleur moet je dankbaar zijn dat je hier in België mag zijn en dat je alles krijgt. Alsof vrouwen van kleur niet studeren, werken en pay taxes like everybody the fuck else. Neen, wij worden geacht om gewoon te knikken en ja te zeggen. Ja, massa, sorry massa. En als je dat doorbreekt, dan wordt er hard geprobeerd om u terug te duwen in die positie waarin je niks mag zeggen."*

2.5.2. Positie van de zwarte vrouw in de samenleving

Ten tweede lazen sommige respondenten in de inhoud van de intimiderende berichten een verwijzing naar hun positie in de samenleving als vrouw van kleur. Een terugkerend aspect in dit verband is dat de respondenten erop worden gewezen dat hun verwezenlijkingen geen gevolg zijn van hun capaciteiten, maar dat ze als "excuustruus" (R2) positief werden gediscrimineerd.

R10: *"De enige reden waarom een vrouw van kleur deze positie invult is positive discrimination."*

R7: *"Als zwarte vrouwen dan ergens verschijnen, dan is het meteen al van: 'waarom is ze daar? Hoe heeft ze dat bereikt? Dan is het alles behalve je talent of je kunde en zo gaan ze u ook destabiliseren."*

Via de online intimidatie wordt duidelijk gemaakt dat hun positie niet toelaat om zichtbare rollen te vervullen, te spreken over bepaalde onderwerpen of om bepaalde functies te bekleden zoals die van een journalist of opiniemaker.

R5: *"Het maakt niet uit wat ik verkondig, het feit dat ik daar sta is voor sommige het probleem. (...) Men zegt: 'Ze is niet Vlaams genoeg (...) waarom staat daar iemand van kleur? Ik wist niet dat dit Afrikaanse tv was'."*

R10: *"Wat ik van die berichten kan opmaken is gewoon woede. Van 'je neemt een positie met autoriteit in en we vinden niet dat die positie jou toebehoort. We vinden niet dat jij mag spreken over onze samenleving'. En dan later... is het echt meer van 'je kunt je job niet doen', 'je kunt geen journalist zijn'."*

R2: *"Je wordt eraan herinnerd dat je een zwarte vrouw bent en dat je beter zou zwijgen."*

2.6. Vrijheid van meningsuiting of zelfcensuur

Meer dan de helft van de respondenten die online werden geïntimideerd (6/10) ervaarde dit als een strategie om hen **het zwijgen op te leggen** (R2, R3, R4, R6, R7, R11). Door de helft hiervan (3/6) werd aangehaald dat schrijven of spreken bijna automatisch betekent dat ze zullen worden geïntimideerd. Omgekeerd zorgt zwijgen ervoor dat ze niet worden lastiggevallen (R2, R4, R6).

R2: *“Ik krijg iets als ik iets schrijf. Het is gewoon dat als je iets schrijft, dat je u mentaal moet voorbereiden op backlash. Dat is het gewoon.” en “Hoe meer je zwijgt, hoe minder je het hebt.”*

R4: *“Wanneer ik minder zichtbaar ben, dan laten die mij ook met rust. Het is gewoon vanaf je begint spreken en invloed hebt, dan moet er iets gebeuren.”*

R7: *“Zij die zich durven uitspreken, het gevolg is bijna altijd dat ze geconfronteerd worden met intimidatie.”*

Aan de respondenten die online werden geïntimideerd werd gevraagd in welke mate ze vinden dat ze hun recht op vrije meningsuiting ten volle kunnen uitoefenen. Meer dan de helft gaf aan er zich **bepert** in te voelen, ze hadden het gevoel dat ze dit recht niet (ten volle) konden uitoefenen.

R5: *“Niet. Absoluut niet. Mijn ouders hebben mij altijd gezegd, met jouw kleur moet je er rekening mee houden dat als jij ergens bent, je altijd heel kwetsbaar bent omdat je opvalt. Je zit in een witte maatschappij. Je moet maar één misstap zetten en je hebt jaren van studeren en hard werken in één keer in de vuilbak gekegeld. Dus ik pas daar heel erg mee op (lange stilte).”*

R6: *“Dat gevoel van vrije meningsuiting, dat geldt niet voor iedereen. Bepaalde mensen kunnen veel meer zeggen en geraken daarmee weg. Er zijn zaken die ik niet zeg omdat ik weet dat ik daar dan misschien op ga gepakt worden.”*

Een terugkerende verwoording is dat ze als gekleurde vrouwen **wel beschikken over het recht** om hun mening te uiten, maar dat **de uitoefening ervan wordt beperkt** door de intimidatie die ze ervaren.

R2: *“Recht op vrije meningsuiting? Dat is iets voor witte mensen (lacht). Ik heb een recht op vrije meningsuiting, maar de intimidatie zorgt ervoor dat je u soms beperkt voelt daarin.”*

R3: *“Ik denk dat zwarte mensen dat recht hebben net als iedereen. Maar zwarte mensen ervaren gewoon altijd meer consequenties en zwarte vrouwen in het bijzonder. Dus in theorie kan ik het, in de praktijk ben ik super voorzichtig.”*

R11: *“Enerzijds wel want het recht is er wel, maar anderzijds niet want de gevolgen zijn er ook. Strikt genomen mag ik zeggen wat ik wil, maar de gevolgen zijn er ook. Ik heb niet het gevoel dat ik met hetzelfde gevoel van vrijheid omga met uiten van mijn mening als andere mensen die nog nooit werden geïntimideerd.”*

2.7. Zenders

Wanneer de respondenten gevraagd werden of er een bepaald patroon zit in de zenders van de online intimidatie, waren ze het er bijna unaniem over eens dat het overgrote deel van de zenders **witte mannen** zijn (enkel R6 specificeert dit niet). Slechts drie respondenten vermeldden dat er af en toe ook een vrouw tussen zit (R7, R8, R10).

R2: “99% van de tijd zijn het witte mannen. En ik hoor ze al zeggen: ‘oh, you all hate white men.’ Dat is niet waar, mijn vriend is wit, dat heeft er niks mee te maken.”

R4: “Absoluut. 80% procent zijn witte mannen tussen de 16 en 40 jaar. Redelijk jonge witte mannen dus.”

R11: “Het zijn vooral witte mannen in eerste instantie, en mannen in het algemeen in tweede instantie. De POC (people of color) zijn dan gewoon mannen die in België zijn opgegroeid en compleet Belg zijn.”

Over **de leeftijd** van de zenders is er minder eensgezindheid. Terwijl R4 de zenders als redelijk jong omschrijft, vertelt R10 nog nooit een intimiderend bericht te hebben ontvangen van een jong persoon. In de ervaring van R5, R6 en R7 gaat het om zowel jonge als oude mannen, maar vaker om oudere mannen.

R6: “Ik heb zowel van jonge als oudere mensen berichten gekregen. Misschien toch iets meer een ouder publiek in het algemeen. Wel vooral mannen. Allemaal wit.”

Drie respondenten deelden hun vermoeden dat de zenders eerder **laaggeschoold** zijn, wat ze afleiden uit hun profielpagina en beperkte taalvaardigheid (R5, R6, R8).

R5: “Het zijn ook vaak mensen die niet noodzakelijk hebben verder gestudeerd. Het klinkt een beetje cliché, maar het is wel zo.”

R6: “Vaak zijn het mensen die niet goed schrijven. Zijn dat laaggeschoolde mensen? Ik weet het niet. Maar van de privéberichten die ik kreeg was het taalgebruik, de zinsconstructies niet bepaald goed.”

R8: “Ik heb het nog niet ervaren dat wanneer je effectief naar hun Facebookpagina gaat, dat je dan ziet dat die bijvoorbeeld gestudeerd hebben. Ik vind dat stom om te zeggen, maar het is toch een bepaald profiel van mensen dat je targetten.”

Een aantal respondenten ervaarde online intimidatie **vanuit politieke hoek** (R1, R4, R6). Hierbij werd gereageerd door de achterban van een politieke partij — NV-A en Vlaams belang werden genoemd — in de vorm van een gecoördineerde aanval (R1, R4, R6).

R1: “Als je kritiek op N-VA geeft, al is het gewoon het vermelden van Theo Francken in je vraag zoals bij mij, kan dat al een kettingreactie teweegbrengen.”

R3: “Dries Van Langenhove zit in het parlement, wordt betaald met mijn belastinggeld. Ik kan daar razend van worden. Hij heeft ervoor gezorgd dat ik jarenlang geterroriseerd ben geweest en die man verdient nu 7.000 euro van mijn belastinggeld.”

R6: “Toen ik te gast was in... (vrt duidingsprogramma) heb ik gesproken over Congo, wat werd opgepikt door Tom Vandendriessche, EU-parlementslid voor Vlaams belang, die dat op sociale media heeft gedeeld. (...) Ik heb daarna vier dagen lang constant berichten gekregen. Toen is het echt even te veel worden en heb ik Twitter even moet deactiveren.”

Verschillende vrouwen benadrukten ook de rol van Alt-right-bewegingen, in het bijzonder die van de extreemrechtse Vlaams-Nationalistische jongerenbeweging Schild en Vrienden. Ze benadrukten hoezeer de intimidatie vanuit deze hoek georganiseerd en bijgevolg gevaarlijk is.

R4: “Er is een hele ‘Alt-right’ agenda (...) Die hebben een vijandbeeld nodig en wat is nu voor de Alt-Right beweging het beste vijandsbeeld. Een zwarte vrouw met een mening. Dat is de gevaarlijkste duivel, die moet dood! Ik denk dat het doel echt is om mij de mond te snoeren.

R9: “Heel die toestand met Schild en Vrienden waarbij mensen van kleur worden geïsoleerd en aangevallen (...). Er begint echt een patroon achter te komen. Het is best wel ernstig.”

R10: “Die pano-reportage heeft ook aangetoond hoe georganiseerd extreemrechts is. En they didn’t even scratch the surface. Die gasten zijn gewoon georganiseerd. Die weten waar ze mee bezig zijn.”

3. Copingstrategieën

3.1. Vluchtreacties

De eerste vluchtreactie is de **distantiëring**, die de meest voorkomende copingstrategie is bij alle respondenten. Intimiderende boodschappen worden in de overgrote meerderheid van de gevallen genegeerd, geblokkeerd en verwijderd. **Geen enkele respondent leest de commentaren** onder een online nieuwsartikel, uit zelfbescherming. Ook R9 — die nog nooit het gevoel kreeg online te worden geïntimideerd — doet dit niet, wat mogelijk een verklaring is voor haar vrijwaring van online intimidatie.

R9: “Ik heb het me al vaak afgevraagd waarom ik gevrijwaard gebleven ben van online intimidatie. Ik zoek het ook niet op hé. Ik ga mezelf ook niet googlen of commentaren lezen onder mijn stukken. Dus misschien worden er wel hele nare dingen over mij gezegd zonder dat ik het weet.”

Daarnaast reageren de respondenten, met uitzondering van R6, (bijna) nooit op intimiderende berichten. De redenen die de respondenten hiervoor geven zijn dat ze er geen tijd en energie voor hebben, dat ze de zenders geen reactie gunnen en de intimidatie niet willen voeden. Andere redenen die terugkomen zijn dat reageren geen nut heeft wegens gebrek aan dialoog en dat de intimidatie geen basis vormt voor een gesprek.

R1: “Omdat het gewoon weinig uitmaakt. Het leidt gewoon nergens toe want er is geen dialoog (...). Ik wil zeker geen eenrichtingsverkeer en de indruk wekken dat ze geen kritiek mogen hebben op mij of op mijn werk, maar er zijn andere manieren.”

R11: “Omdat ik weiger in gesprek te gaan met mensen die mijn recht op bestaan in twijfel trekken. Dat is geen basis voor een gesprek (...). Wanneer iemand in mijn DM’s slide en nasty shit gaat zitten zeggen. Dat is echt blokkeren and you deal with your hate.”

Een tweede vluchtreactie die werd aangehaald is **het beperken of aanpassen van hun sociale mediagebruik**. Zes van de tien respondenten doet dit om zichzelf of haar omgeving te beschermen. R3 en R4 hebben hun twitteraccount verwijderd vanwege online intimidatie. R11 geeft aan minder actief te zijn op sociale media vanwege de *anxiety* die de online intimidatie heeft veroorzaakt. R7 post foto’s niet ‘in realtime’ zodat mensen niet exact kunnen weten waar ze wanneer is. R4 vroeg aan haar familie, vrienden en aan de school van haar kinderen om — net zoals zijzelf — geen foto’s online te posten waarop haar kinderen herkenbaar zijn omdat zij al meermaals werden bedreigd. Verschillende respondenten trachten zo weinig mogelijk persoonlijke informatie online te verspreiden (R2, R4, R5, R5, R6). R5 vertelde dat als ze morgen

zou stoppen als journalist, ze haar vrijheid om te posten — die momenteel enorm wordt ingeperkt — terug zou hebben.

R5: *“Ik vind het jammer dat ik mijn persoonlijkheid moet verbergen uit schrik voor online intimidatie. Ik ben eigenlijk bijna onzichtbaar. Ik heb Facebook, maar daar komt zelden iets op en dan nog is het wikken en wegen: ‘zou ik het wel doen?’ En dat vind ik jammer. Dat ik gewoon niet de vrijheid heb om iets te posten. Eigenlijk is mijn sociale media-gebruik gewoon helemaal teruggeschroefd naar niks.”*

R2: *“Mijn Instagram is privé omdat ik die het vaakst gebruik en daar deel ik ook dingen over mijn persoonlijk leven. Mensen zeggen vaak: ‘allez, zet die nu toch publiek.’ Maar neen. Ik doe dat niet, ik wil daar geen trollen.”*

Een derde terugkerende vluchtreactie die werd aangehaald waren verschillende vormen van **technologische hygiëne**. Verschillende respondenten met een witte partner gaven aan de intimiderende berichten door hun partner te laten lezen en filteren, die eventueel screenshots neemt, afhankelijk van de ernst van de berichten. Verder kozen enkele respondenten ervoor om hun sociale media (al dan niet tijdelijk) uit handen te geven. Zo werd R11 op privévlak minder actief op sociale media en het professionele luik delegeerde ze. R3 liet haar vrienden haar sociale media overnemen wanneer ze een storm aan online intimidatie meemaakte.

R3: *“Ik heb mijn vrienden administrator gemaakt van mijn Facebook waardoor ze ook deels administrator van mijn instagram, en zij moesten gewoon al mijn berichten, de comments, alles alles alles, bekijken.”*

Ten slotte gaven alle respondenten aan niet zorgeloos, maar eerder **strategisch te werk te gaan op sociale media**. Ze bouwden verschillende veiligheidsmechanismen in om de intimiderende berichten buiten te houden en verstrengden de privacy instellingen. R7 post op Twitter vooral in het Engels omdat hierdoor — zelfs wanneer het toch gaat over Vlaamse politiek — minder trollen op haar reageren. R4 richtte dan weer een publiek Facebookprofiel op, als bliksemafleider voor haatberichten, die daardoor minder op haar privéprofiel terecht komen. Ten slotte kiezen sommige respondenten er bewust voor om enkel berichten te lezen of te posten wanneer ze mentaal sterk genoeg zijn voor de backlash, of kiezen bewust voor de vlucht vooruit.

R2: *“Soms denk ik ‘daar ga ik niet over schrijven, anders ga ik weer de volle laag krijgen’ en mentaal, ja wij hebben nog een persoonlijk leven hé. Misschien heb je problemen thuis, ruzie met uw vriend of is er iets in de familie. En dan nog een stuk schrijven en de volle laag krijgen? Dan heb ik zoiets van, nee.”*

R11: *“Ik kan echt op voorhand zeggen dat als ik iets schrijf over zwarte piet, er in mijn mailbox ‘ga terug naar uw land’ gaat zitten. En soms denk ik dus echt op voorhand: ‘oké, ik ga het nog eens doen. Fuck it! Ik ga het nemen zoals het komt’.”*

3.2. Vechtreacties

Vechtreacties waarmee weerstand wordt geboden tegen de online intimidatie werden door de respondenten veel minder aangehaald. Enkel R6 gaat geregeld een **één-op-één confrontatie** aan, door vaak met humor te reageren of de zenders te wijzen op de taalfouten in hun berichten. De reden die ze hiervoor geeft is dat ze

duidelijk wil maken dat de intimidatie haar niet zal doen zwijgen. R1 reageert heel af en toe — met humor — maar kan de verleiding vaak weerstaan om een grappige ‘comeback’ te maken.

R6: *“Door te reageren wil ik laten weten dat ik het bericht heb gelezen, maar dat ik niet ga zwijgen voor hem. Dat zijn intimidatie mij niet het zwijgen zal opleggen. Ook al is dat misschien een schijnsterkte dat je toont.”*

Eén respondent (R11) brengt aan intimiderende berichten geregeld te **rapporteren op sociale media**, maar zonder succes. Boodschappen zouden niet als strijdig met de *community guidelines* worden beschouwd, zelfs wanneer ze duidelijk racistisch zouden zijn.

R11: *“Mensen die constant racist shit zeggen, wij proberen die mensen te ‘flaggen’ en te rapporteren. Van alle meldingen dat ik heb gedaan, denk dat ik geen enkele keer goedkeuring heb gekregen. Terwijl ik vaak dacht ‘this is clearly racist’. Maar heel vaak werd dat niet zo beoordeeld.”*

Daarnaast gaven verschillende respondenten (R3, R4, R10, R11) aan een **‘dossier’** aan te maken waarbij ze screenshots (laten) maken, die later eventueel als bewijsstukken kunnen dienen, *“just in case”* (R10), want *“you never know”* (R3).

3.3. Andere copingstrategieën

Naast de al genoemde kwamen er nog andere strategieën naar voren waarmee de respondenten zich wapenen tegen de online intimidatie. Ten eerste via een **normalisering**. Door verschillende respondenten bleek de online intimidatie te worden genormaliseerd, waardoor ze het als iets relatief ‘normaals’ beschouwden, als iets wat nu eenmaal onderdeel uitmaakt van hun job (R5, R6, R7, R8). Ten tweede via een **minimalisering**, waarbij de online intimidatie als onbeduidend wordt voorgesteld. Doodsbedreigingen werden bijvoorbeeld door R1 als iets kleins voorgesteld. R1: *“De drempel die maakt dat ik iets als intimiderend beschouw is wel enorm verhoogd, omdat je het gewoon zoveel meemaakt. Zelfs doodsb bedreigingen neem ik ondertussen met een korreltje zout.”* Heel wat respondenten minimaliseerden hun ervaringen online door deze te vergelijken met de ervaringen van anderen, waarbij vooral journaliste en columniste Dalilla Hermans als referentie werd gehanteerd (R1, R2, R6, R9, R12). Tot slot gaven verschillende respondenten aan dat ze vooral steun vinden bij *‘sisters in crime’* (R11) die hetzelfde meemaken. In groepjes op *Whatsapp* of op sociale media worden ervaringen gedeeld en steunen ze elkaar wanneer iemand weer eens online wordt aangevallen.

4. Juridische stappen

4.1. Aangifte bij de politie

Van de tien respondenten die online werden geïntimideerd namen slechts twee contact op met de politie (R2, R4). Geen van beide voelde zich geholpen door de politie en beiden legden uiteindelijk geen klacht neer. R2 en R4 brachten aan dat ze een spoor wilden achterlaten bij de politie door melding te maken van het voorval, zonder dat de dader onmiddellijk zou worden gealarmeerd dat er door de respondent klacht tegen hem werd neergelegd. Dit was volgens de politie niet mogelijk. Uit angst voor backlash werd ook geen klacht neergelegd.

R4: *“Het idee dat al die mensen zouden weten dat ik naar de politie ben gegaan, wat hun woede alleen zou vergroten, geeft mij helemaal geen veilig gevoel. Integendeel, dat maakt mij enkel kwetsbaarder. Zeker omdat je weet dat de politie er uiteindelijk toch niks mee gaat doen.”*

R2: *“Ik heb gezegd dat ik niet geconfronteerd wilde worden met de persoon die dat bericht stuurde. Ik wilde een klacht, een spoor achterlaten, want stel u voor als er dan iets zou gebeuren, maar dat gaat blijkbaar niet.”*

Meer dan de helft van de respondenten die werden geïntimideerd (6/10) zegt **geen vertrouwen in de politie** te hebben (R2, R3, R4, R6, R7, R11). Het al dan niet neerleggen van een klacht bij de politie wordt daarbij herhaaldelijk in verband gebracht met het racisme en de vooroordelen over zwarte vrouwen die heersen bij de politie.

R3: *“Ik heb geen contact opgenomen met de politie. First, because I was overwhelmed, and secondly I don't like the police. Het is best wel krom dat je aangifte moet gaan doen bij mensen die ook racistisch zijn.”*

R7: *“Ik weet hoe politie staat tegenover zwarte mensen in dit land. En dus zou het een gigantische drempel voor mij zijn om ergens naar de politie te gaan.”*

Verschillende respondenten beargumenteerden dat, mede door het racisme en de vooroordelen, **zwarte vrouwen niet worden geloofd door de politie** (R2, R3, R4, R11). R11: *“Nee, ik heb geen vertrouwen in de politie. Ik ben al eens uitgelachen bij de politie.”* R11 onderschrijft het nut van het neerleggen van klachten voor de statistieken, maar benadrukt — net als R4 — hoe pijnlijk het is voor het slachtoffer wanneer de klacht wordt geseponeerd. R11: *“Dan merk je hoe onbelangrijk dat wordt gevonden. Dat wilde ik mezelf gewoon niet aandoen.”*

R2: *“De politie heeft zijn vooroordelen, vooral over zwarte vrouwen. Ofwel overdrijven wij, ofwel begrijpen ze ons niet (...). Ik kan zeggen ‘oh, ik ben in elkaar geslagen door iemand die een stuk van mij heeft gelezen’, and still they can flip the script in a second. Nenene (...), de politie? Nenene.”*

R4: *“Ik weet hoe de politie is als het gaat om klachten van zwarte mensen en ik weet hoe de politie kan zijn als het gaat over intimidatie tegenover vrouwen. Je wordt van het kastje naar de muur gestuurd of je wordt niet geloofd.”*

De rapportering van de respondenten rond straffeloosheid en angst voor backlash na het indienen van een klacht komen samen in de ervaring van R4, die werd gevraagd om zich burgerlijke partij te stellen in de zaak

tegen Dries Van Langenhove en dit weigerde. De kans dat hij een effectieve straf zal krijgen is te klein volgens haar, en de kans dat zij er de gevolgen van zal dragen te groot, doordat de intimidatie opnieuw zou toenemen indien ze zich burgerlijke partij stelt.

R4: "De kans dat hij een effectieve straf krijgt is zo klein. En hij is nu al bezig met zijn slachtoffers opnieuw te intimideren en daarover te tweeten. Ik weet dat als ik mij burgerlijke partij zou stellen en dat wordt openbaar gemaakt, dan het terug 201x is in mijn inbox. Al zijn aanhangers mij terug belagen. Ik wil mezelf niet in die positie brengen. Tenzij ik zou weten dat hij een effectieve straf zou krijgen (...). Waarom zou ik mezelf heel de tijd als een soort offer naar het altaar brengen, als zij op het einde van de dag toch winnen."

4.2. Gelijkekansencentrum Unia

Aan de respondenten werd gevraagd in welke mate zij het gevoel hadden terecht te kunnen bij een instantie, toen ze met online intimidatie werden geconfronteerd. Dit was doorgaans niet geval. Herhaaldelijk werd het gelijkekansencentrum Unia — dat hiervoor zou moeten dienen — in negatieve zin aangehaald. Acht van de tien respondenten stelden (absoluut) geen vertrouwen te hebben in het centrum. Unia wordt door hen omschreven als een ongeloofwaardige witte instelling met onvoldoende draagkracht waar zaken lang aanslepen, slachtoffers niet op de hoogte worden gehouden en de zaken vaak uitdraaien op niets. R10 noemt Unia een "lege doos" en R11 spreekt van "een beetje een mak paard". R4 wijst erop dat Unia haar heeft gevraagd om vormingen te komen geven, waardoor ze meer het gevoel krijgt dat zij Unia moet helpen, in plaats van dat Unia er is om haar te helpen. R2 vindt dat er te veel drempels zijn op vlak van administratie en vreest ook niet te worden geloofd. R5 stapte als enige al naar Unia met een geval van racisme en discriminatie, maar was niet tevreden met de manier waarop zij met haar zaak zijn omgegaan.

R2: "Alles duurt lang (...). Administratie. Als je een bericht krijgt 'vuile negerin, ga terug naar uw land.' We zijn waarschijnlijk twee jaar verder voor ik iets hoor (...). Racisme is een traumatische ervaring hé en elke keer uw traumatische ervaring vertellen, dat is vermoeiend. En dan bij Unia, uw verhaal wordt soms in twijfel getrokken."

R3: "Al die instellingen zijn zelf wit. Je kan me niet overtuigen dat ik naar witte mensen moet gaan om racisme op te lossen. (...) En om het over Unia te hebben bijvoorbeeld, zij hebben enkele jaren geleden nog hun enige persoon van kleur heeft ontslagen, I'm sorry, nee. Dus nee, er is niets."

R10: "Ik weet hoe Unia in elkaar zit. Ik heb geen vertrouwen in die instelling. Op geen enkele manier (...). Voor mij is unia een lege doos. Het eindigt bijna altijd in niets."

R11: "Er zijn veel zaken rond racisme bij hen die heel lang aanslepen, waar de slachtoffers niet echt een antwoord of opvolging krijgen. Dat is toch ook politiek, terwijl dat onafhankelijk zou moeten zijn. Unia is een beetje een mak paard."

R12: "Ik denk ten eerste aan Unia, maar of ik dan echt geloof dat als ik een klacht indien zij mij ook gaan kunnen helpen en dat ik goed zal worden opgevolgd en justice ga krijgen, dat denk ik niet. Ik denk dat er genoeg voorbeelden zijn van mensen die dat niet hebben gehad. Dus ja (...). Het valt best wel tegen. Ik denk niet wij als zwarte opiniemakers ons beschermd voelen."

5. Impact van online intimidatie

5.1. Emotionele reacties

De online intimidatie heeft een emotionele weerslag op alle respondenten. Het gevoel dat door de respondenten het vaakst werd aangehaald is een gevoel van angst. De helft van de respondenten (5/10) ervoeren angstgevoelens wanneer ze online werden geïntimideerd. Zo vertelde R1 bang te zijn geweest om 'exposed' te worden doordat bijvoorbeeld oude tweets worden bovengedaald en uit de context getrokken. R1: "Dat ze bijvoorbeeld gaan zeggen 'amai, is dat een journaliste van... (naam nieuwsmedium), die heeft toen dat gezegd en werkt nu voor jullie.'" Verschillende respondenten voelen of voelden zich bang op straat vanwege de online intimidatie (R2, R3, R6).

R3: "Ik was gewoon heel bang in... (bepaalde maanden). Ik kon niet alleen naar buiten. Ook in... (maanden daarna)."

R6: "Je bent bang. Vooral deze zomer was ik bang om aangevallen te worden. Ik heb zelfs een periode gehad dat ik een zekere angst voelde als ik 's avonds de weg van het station naar huis aflegde."

R11 — die aangeeft angstiger te zijn geworden door het gevoel van onveiligheid — linkt deze angstreactie aan het gevoel van letterlijk 'onder aanval' te zijn. R11: "Je schiet in een kramp, in een angstreflex omdat je onder aanval bent. Je hebt misschien niet die fysieke dreiging, maar ik weet niet of uw brein dat wel weet." Minstens drie noemden de online intimidatie een traumatische ervaring (R3, R4, R11). Daarnaast werden ook 'schrikken' (R1, R8), een gevoel van teleurstelling (R5, R7), schaamte (R11), publieke vernedering (R11) en minderwaardigheid (R5, R11) genoemd als emotionele reacties.

R5: "Een gevoel van minderwaardig zijn omdat je altijd moet opboksen tegenover iets dat je niet kan halen. Je kan gewoon niet op een dag opstaan en wit worden. Ik heb die ambitie ook niet."

R11: "Ik heb daar soms echt een laag zelfbeeld van gekregen. Van 'was het het niet waard om mij te verdedigen? (...) Toen met die slutshaming hebben mensen mij echt wenend opgebeld van: 'oh... (voornaam) ik ken u en ik durf gewoon niet te reageren. Ze vonden het erg, maar waren te bang dat als ze zou zouden reageren, ze zelf eraan zouden hangen.'"

5.2. Impact op het persoonlijke leven

Voor zeker zeven van de tien respondenten had online intimidatie een negatieve impact op hun **mentale welzijn** (niet bij R7, R8, R10). Vooral de steeds terugkerende stressgevoelens veroorzaakten een mentale weerslag. Verschillende respondenten gaven aan zich telkens mentaal te moeten voorbereiden op de backlash wanneer ze iets schrijven (R2, R4, R6). Daarnaast werden ook een laag zelfbeeld, toegenomen angstgevoelens, verlies van (zelf)vertrouwen en mentale onrust vermeld. Verschillende respondenten vermeldden dat ze zich de mentale impact pas veel later realiseerden. Twee respondenten gingen specifiek voor de online intimidatie in therapie. R11 volgde traumatherapie om de ervaring een plaats te kunnen geven, waarna de fysieke spanning in haar spieren en het constant klaarstaan voor een 'fight or flight' kalmeerde.

Ook R4 ging in therapie, maar haar psycholoog gaf — na het lezen van de online intimidatie — aan niet te kunnen helpen. De psycholoog was zelf erg aangedaan door de berichten en achtte zichzelf niet bekwaam om te helpen.

R4: “Ze heeft me die sessie niet aangerekend en zei: ‘sorry, ik kan u niet helpen. Ik lig hier al een hele week wakker van. Ik heb hierover gehuild. Ik ben hier gewoon niet goed van. Ik heb schrik dat ik u verkeerde dingen ga adviseren, ik snap dit zelf niet en ik wil u niet mismeesteren.’”

R5 ervaaarde vooral het gevoel beperkt te zijn in haar vrijheid — niet alles te kunnen doen en laten — als mentaal belastend. R2 heeft door de intimidatie bewust geen routine, om te voorkomen dat mensen kunnen achterhalen hoe laat ze telkens haar huis verlaat en wanneer ze terugkomt.

R2: “Ik zal nooit op hetzelfde uur naar mijn werk vertrekken (...) Ik ben niet paranoïde, maar dat is een manier om mezelf te beschermen en ervoor te zorgen dat ik niet word aangevallen door iemand die mijn stuk heeft gelezen.”

Een impact op hun **fysieke welzijn** werd door de respondenten in mindere mate vastgesteld. Enkele respondenten haalden wel een aantal stressgerelateerde fysieke klachten aan zoals rugklachten (R11), spanningshoofdpijn (R2) of slaapproblemen (R3). De eerste keer dat R11 online intimidatie meemaakte, ervaaarde ze ook hartkloppingen, rillingen en kreeg ze het warm en koud tegelijk. In het algemeen konden de respondenten fysieke klachten moeilijk rechtstreeks in verband brengen met online intimidatie.

5.3. Impact op het professionele leven

De respondenten die online intimidatie ervaaarden werden bevrraagd rond de impact daarvan op hun professionele leven. Hieruit is gebleken dat de online intimidatie bij zowat alle respondenten op een manier een negatieve impact heeft op hun symbolisch kapitaal (bestaande uit het cultureel, sociaal en economisch kapitaal). Ten eerste werd er bij verschillende respondenten een negatieve impact op het **culturele kapitaal** vastgesteld doordat ze vanwege de intimidatie meer geneigd zijn om niet in te gaan op professionele verzoeken en uitnodigingen (R4, R6, R7). Er is in het bijzonder een grote terughoudendheid om te gast te zijn in televisieprogramma's, aangezien de zichtbaarheid bij televisie een duidelijk katalysator zou van online intimidatie (R6, R7).

R4: “Ik heb zo vaak nee gezegd tegen journalisten en redacties. Nee, ik ga niet spreken over dit onderwerp. Nee, ik kom niet te gast in dat programma. Ik heb makkelijk tien keer nee gezegd voor elke keer dat ik ja heb gezegd. Ik moest mezelf en mijn gezin veilig houden.”

R7: “Bij de VRT zijn ze dan verbaasd dat je niet meer wil komen, maar als je zo'n dingen meemaakt, dan ben je niet snel meer geneigd om televisie te doen hé (...). Toen mijn boek was uitgekomen, of bij de opening van... (cultuurgerelateerd). Ik wilde niet komen. Je bent bang. Op een bepaald moment word je bang.”

Ook een negatieve impact op het **sociaal kapitaal** is merkbaar. Om te beginnen doordat geen van de respondenten nog reacties leest op online artikelen en daardoor dus interactie met het publiek dreigt mis te lopen. Daarnaast zijn verschillende respondenten er zich van bewust dat ze opportuniteiten kunnen missen

doordat ze online minder actief zijn en/of hun contactgegevens afschermen. Zo vroeg R5 aan haar redactie om haar telefoonnummer niet zomaar door te geven, maar beseft ze ook dat het als journalist belangrijk is om bereikbaar te zijn. R11, die minder actief is geworden op sociale media, geeft aan er zich van bewust te zijn dat het als freelancer belangrijk is om gevonden te worden. R5 vreest dan weer voor de impact van het minder zichtbaar zijn op haar verdere loopbaan.

R5: “Ik ben momenteel zo goed als onvindbaar online. Ik denk dat mijn toekomstige professionele leven hier wel onder zal lijden. Ik weet dat online aanwezigheid aan belang wint. Als je online niet bestaat dan besta je ergens ook gewoon niet meer hé, in het ‘echte leven’.”

De financiële impact van online intimidatie en dus de weerslag op het **economische kapitaal** konden de meeste respondenten moeilijk inschatten. Wel stopten R3, R4 en R10 (al dan niet) tijdelijk met opiniërend schrijven. Bij R4 speelde de impact van de intimidatie op haar gezin daarin ook een rol. R6 gaf aan dat ze zeker zou overwegen te stoppen indien de intimidatie erger zou worden.

R4: “Ik heb mij wel vaak als moeder en als partner afgevraagd ‘was het wel een slim idee om te beginnen schrijven en kan ik daar niet beter mee stoppen?’ En ik ben ook al een paar keer een beetje gestopt.”

R6: “Moest het veel meer worden, denk ik wel dat ik zou beslissen om het uiteindelijk niet meer te doen.”

6. Gevolgen voor de persvrijheid en de pluriformiteit van de pers

Er zijn meer respondenten die zeggen dat online intimidatie geen invloed heeft op hun keuze om bepaalde onderwerpen al dan niet aan bod te laten komen in hun werk (4/10), dan dat er respondenten zijn die zeggen dat dit wel het geval is (3/10). Onder meer doordat er zoveel veiligheidsmechanismen werden ingebouwd op hun online kanalen, kan invloed van buitenaf worden afgeweerd. Wel kan de manier waarop over het onderwerp wordt gecommuniceerd gebracht, anders zijn.

R1: “Het al dan niet kiezen van een onderwerp hangt nog altijd af van de nieuwswaarde, de actualiteitswaarde en de journalistieke inschatting die we daarbij maken. Maar de manier waarop iets wordt belicht, zou ik wel durven zeggen, dat we wel iets voorzichtiger zijn.”

R11: “Als het gaat over feminisme ofzo. Mijn meningen zijn niet veranderd. Maar de keuze van de kanalen en de manier waarop ik het communiceer ik wel helemaal anders geworden.”

Toch bestaat er bij veel respondenten ongerustheid rond de positie van de gekleurde vrouw in de Vlaamse media. Verschillende respondenten vertelden over hoe ze vrouwen van kleur, ontmoedigd door de online intimidatie, het publieke debat zien verlaten. Ze uitten ook hun bezorgdheid over hoe hierdoor een eenzijdig profiel overblijft wiens stem weerklinkt in het publieke debat (R1, R4, R9).

R1: “Veel vrouwen worden weggejaagd uit de publieke ruimte door zij die hierdoor het meer te zeggen krijgen. Dat is machtsspelletje van sociale ongelijkheid tussen man en vrouw, van ‘dit is mijn territorium en jij hoort hier niet thuis’. Ze zeggen vaak dat als je er niet tegen kan, dat je maar moet wegblijven, ‘if you can’t stand the heat, get out of the kitchen’. Maar ze worden ook echt letterlijk weggejaagd uit de keuken.”

R4: “Intimidatie is een probleem omdat het werkt. Vrouwen worden effectief gesilenced. Je begint steeds meer na te denken over wat je nog durft schrijven of zeggen. En daardoor verdwijnen ook een aantal stemmen uit het publieke debat. Iedereen die niet het veiligste profiel heeft - de witte heteroseksuele man - degenen die het minste last hebben van online intimidatie zijn degenen die overschieten en wel constant hun mening spuien waardoor er een enorm onevenwicht ontstaat.”

R9: “Mensen geraken gewoon ontmoedigd. Vrouwen, vaak vrouwen van kleur, die daardoor beslissen gewoon niet meer te schrijven over bepaalde gevoelige onderwerpen omdat ze dan allemaal drek over zich heen krijgen. Terwijl witte mannen dit helemaal niet te verduren krijgen.”

Verschillende respondenten adviseren toekomstige slachtoffers van online intimidatie om hun grenzen te bewaken en te durven stoppen wanneer de intimidatie hen te veel wordt (R3, R4, R6). Hoewel de respondenten jonge vrouwen van kleur willen aanmoedigen om verder te blijven doen, erkennen ze dat de mentale impact van de online intimidatie op een bepaald moment begint door te wegen. R6 vermoedt dat het als gekleurde vrouw — specifiek binnen de Vlaamse *rechts conservatieve context* — niet haalbaar is om veel langer dan vijf jaar actief te zijn zonder ontmoedigd en mentaal uitgeput te raken. R6: “Dat wordt echt onderschat dat dat voor mensen te heftig is. Om naar de Zevende dag te gaan of op tv je kop te laten zien of. Je weet dat het moment dat je je kop laat zien dat... pff.” Voor R5 is het vooral de samenloop van alles wat erbij komt kijken om je als zwarte vrouw te werken op een witte redactie — waarvan de online intimidatie een onderdeel is — die doorweegt. Enkel financiële redenen, waaronder een hypotheek en een lopende lening, houden haar nog tegen om de journalistieke sector te verlaten.

R6: “Ik denk dat we niet veel Dalilla’s gaan hebben die meer dan 5 jaar lang zaken publiek gaan aanklaarten. Dat is gewoon niet haalbaar. Ik zie mensen die op vlak van mentaal welzijn niet oké zijn, terwijl dat dat mensen zijn die zelfs nog geen 5 jaar bezig zijn met het aanklaarten van bepaalde zaken.”

R5: “Ik durf wel eens kijken naar vacatures buiten de journalistieke sector omdat ik zoiets heb van ‘het is oké. Het is wat het is, ik heb het gehad. Ik ga gewoon iets doen achter een bureautje, administratief werk. Dat komt omdat je enerzijds die online intimidatie hebt, anderzijds heb je de collega’s die niet in je geloven. Daarbovenop komt nog de leidinggevende die je een beetje ziet als een speelbal. Je bent goed voor de diversiteit op de werkvloer. Je bent goed om mee te pronken (...). Op den duur zit je rugzak vol en heb je zoiets van ‘het mag wel gedaan zijn.’”

R6 verwacht dat steeds meer vrouwen van kleur zullen wegtrekken uit de mainstream media richting safe spaces, bijvoorbeeld mediaorganisaties door en voor mensen van kleur. R7 is hier mogelijk al een voorbeeld van. Ze bracht aan soms moe te zijn doordat debatten in de publieke opinie niet vooruitgaan, wat deels komt door de intimiderende berichten. Ze merkt bij zichzelf een verschuiving op van haar energie richting (*grassroots*) initiatieven — zoals podcasts en Youtube-kanalen — opgericht en geleid door zwarte mensen, waar ze veel meer voldoening uit haalt en die ook veel veiliger zijn.

Dit vierde en laatste onderdeel bevat drie subonderdelen. In het eerste subonderdeel wordt antwoord gegeven op de vooropgestelde onderzoeksvragen. Daarna worden de beperkingen van dit onderzoek aangestipt. Ten derde worden er suggesties voor vervolgonderzoek meegegeven. Ten slotte worden er beleidsaanbevelingen geformuleerd.

1. Antwoord op de onderzoeksvragen

De **hoofdonderzoeksvraag** peilt naar de **ervaring** van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers in Vlaanderen en Brussel met online intimidatie. De **eerste deelvraag** heeft betrekking op de **copingstrategieën** van deze vrouwen. De **tweede deelvraag** stelt de vraag in welke mate er **juridische stappen** worden genomen wanneer de online intimidatie strafbare feiten bevat. De **derde en laatste deelvraag** peilt naar de **impact** van online intimidatie. De hoofd- en deelonderzoeksvragen vormen de structuur van dit eerste hoofdstuk.

<p>1. Wat is de ervaring van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers in Vlaanderen en Brussel met online intimidatie?</p>

Uit deze masterproef is gebleken dat de online intimidatie die vrouwelijke gekleurde journalisten en opiniemakers in Vlaanderen en Brussel ervaren (1) **intersectioneel**, (2) **misogynoir** en (3) **'op de gekleurde vrouw af'** is. Verder werd ook duidelijk dat de intimidatie die ze ervaren (4) **extreem** en (5) **ernstig** is van aard is en (6) **het ergste op Twitter**. De intimidatie bleek hoofdzakelijk (7) **afkomstig van witte mannen** en ten slotte werd ook vastgesteld dat (9) de intimidatie **'werkt'**.

- **De online intimidatie is intersectioneel**

Alle respondenten waren het erover eens dat hun intersectionele identiteit als vrouw van kleur een cruciale rol speelt in hun ervaringen met online intimidatie. Online intimidatie is niet enkel gendergerelateerd, maar heeft ook een intersectioneel karakter (Hackworth, 2018). Een terugkerende verwoording waarmee verschillende vrouwen hun ervaring met online intimidatie omschrijven is als een aanval op zowel hun vrouw-zijn (gender) als hun zwart-zijn (ethniciteit). Ook de ervaring van de enige respondent die zichzelf als biseksueel omschreef — en die ook op basis hiervan werd aangevallen, in combinatie met een aanval op haar gender en ethniciteit — onderschrijft het meergelaagde, intersectionele karakter van online intimidatie. Vanuit het perspectief van de zender zijn alle verschillende identiteiten, waaronder geslacht, huidskleur en geaardheid, doelwitten die beschikbaar zijn om aan te vallen (Cross, 2015). De ervaringen van gekleurde vrouwen zijn vaak het resultaat van de combinatie van racisme én seksisme (Crenshaw, 1991), wat hun ervaringen onderscheidt van die van witte vrouwen. Het verband dat online intimidatie tegen gekleurde vrouwen — gekenmerkt door seksisme en racisme — van een ander niveau is dan de intimidatie waarmee witte vrouwen worden geconfronteerd, kwam

herhaaldelijk terug in de interviews. Eerder onderzoek toonde al aan dat gekleurde vrouwen te maken krijgen met de meest onaangename vormen van online intimidatie (Harmer & Lumsden, 2019a).

- **De online intimidatie is misogynoir**

Verschillende vrouwen verwezen naar de term **misogynoir** om hun ervaringen te duiden. De term is een samenstelling van misogynie (vrouwenhaat) en *noir* (zwart), waarmee nogmaals duidelijk wordt gemaakt dat hun ervaringen met online intimidatie worden gekenmerkt door een combinatie van seksisme of misogynie en racisme. Opnieuw wordt duidelijk dat gender niet het enige aspect van hun identiteit is dat een rol speelt bij online intimidatie. De online intimidatie en online misogynie worden versterkt door andere schadelijke discoursen zoals racisme (De Vuyst, 2020). De bedreigingen waar gekleurde vrouwen mee worden geconfronteerd zijn — naast seksistisch en misogynistisch — dan ook vaak racistisch (Harmer & Lumsden, 2019c; Odekerken & Das, 2019).

- **De online intimidatie is 'op de (gekleurde) vrouw' af**

Doorheen de interviews omschreven de respondenten hun ervaringen vaak als een persoonlijke aanval. Bovendien werd van alle aspecten die bepalen of online boodschappen door de respondenten als intimiderend worden ervaren — zoals de hoeveelheid en het taalgebruik —, de persoonlijke gerichtheid van de boodschap het vaakst genoemd. Vooral opmerkingen over uiterlijke kenmerken zoals huidskleur werden vaak aangehaald. Meerdere vrouwen brachten de niet-inhoudelijke gerichtheid van de opmerkingen in verband met hun overtuiging dat de zenders hun artikelen niet lezen, maar reageren op basis van de titel van het stuk. Dit ondersteunt de onderzoeksliteratuur die stelt dat vrouwelijke journalisten vooral **persoonlijke opmerkingen** krijgen (Binns, 2017a; De Vuyst, 2020; Duggan, 2014). Terwijl mannelijke journalisten vooral opmerkingen krijgen over de inhoud van hun artikelen. Daarnaast lazten verschillende respondenten in de intimiderende berichten een verwijzing naar hun **positie of rol in de samenleving als vrouw van kleur**. Deze positie werd door verschillende respondenten in verband gebracht met allerlei verplichtingen en verboden die gekleurde vrouwen in een witte samenleving moeten naleven. De verplichting om volgzaam en dankbaar te zijn — dat ze als gekleurde vrouw in België 'mogen zijn' — is daarvan een voorbeeld. Net als het verbod om kritisch te zijn, want dat mag enkel in hun 'eigen land'. Gekleurde vrouwen die kritisch zijn (in plaats van 'meegaand') en zaken in de samenleving aanklagen (in plaats van 'dankbaar' te zijn dat ze er onderdeel van 'mogen' uitmaken) wijzen deze opgelegde rol af en de intimidatie is volgens sommige vrouwen een tegenreactie op deze afwijzing. Ook dit ligt in lijn met de onderzoeksliteratuur, waaruit is gebleken dat denigrerende opmerkingen over de positie van de vrouw in de samenleving kenmerkend zijn voor intimidatie tegen vrouwelijke journalisten (Duggan, 2014). Via online intimidatie worden vrouwen eraan herinnerd dat ze niet thuishoren in het (digitale) publieke debat (Jane, 2014a).

- **De online intimidatie is extreem**

Uit de interviews is gebleken dat de intimidatie die de respondenten ervaren erg extreem is. Dit bevestigt eerdere bevindingen in de literatuur die erop wijzen dat de online intimidatie waarmee **vrouwelijke journalisten** te maken krijgen, veel **extremer** is in vergelijking met die van hun mannelijke collega's (OCSE, 2016). Naast persoonlijke opmerkingen krijgen ze ook meer seksueel getinte opmerkingen en verkrachtingsbedreigingen (De Vuyst, 2020).

De helft van de vrouwen die online werden geïntimideerd (5/10) werd geconfronteerd met een vorm van **online seksuele intimidatie**. Vier van hen kregen verkrachtingsbedreigingen doorgestuurd, vaak meermaals. Deze cijfers doen vermoeden dat Vlaanderen niet lijkt te ontsnappen aan de zogenaamde online **verkrachtingscultuur** waarin agressieve, mannelijke seksualiteit wordt genormaliseerd (Harmer & Lumsden, 2019b), waardoor het dreigen met een verkrachting de 'modus operandi' is geworden om kritiek te geven op vrouwen die zich ergens over uitspreken (Jane, 2014, p. 535). Een van de verkrachtingsbedreigingen bevestigde opnieuw het intersectionele karakter van de bedreigingen. Via een verwijzing naar de mixed etniciteit van één van de vrouwen, werd ook uitgelegd 'waarom' ze zou moeten worden verkracht. In totaal ontvingen acht van de tien vrouwen die online werden geïntimideerd, reeds een doodsof verkrachtingsbedreiging. Deze vaststelling past binnen de traditie van extreme online intimidatie tegenover **vrouwen**, waarbij doodsof verkrachtingsbedreigingen een veelvoorkomende vorm zijn (Harmer & Lumsden, 2019b). Een andere extreme uiting van online intimidatie waarvan de helft van de geïntimideerde vrouwen (5/10) slachtoffer werd, is een **pile-on**. De vrouwen getuigden over hoe ze online aangevallen werden door een grote hoeveelheid mensen, wat als erg overweldigend en soms zelfs traumatisch werd ervaren.

- **De online intimidatie is ernstig**

Het extreme karakter van de online intimidatie benadrukt ook de ernst ervan. Alle respondenten op één iemand na (11/12) zijn het erover eens dat online intimidatie even erg is als offline intimidatie. Terwijl *online* intimidatie vaak niet als een ernstige zaak wordt beschouwd (Todd, 2017). Meer dan de helft van de vrouwen (7/12) onderstreepten dat de angst en het gevoel van onveiligheid even reëel is bij online intimidatie en dat het concrete gevolgen teweegbrengt in hun 'offline' leven, zoals een verhoogde waakzaamheid en angst, zowel thuis als op straat. Dit bevestigt dat hoewel *online* intimidatie vaak wordt weggezet als 'niet echt', het zeer reële gevolgen teweegbrengt (De Vuyst, 2020). Bovendien ondersteunen deze bevindingen de overtuiging dat de dichotomie tussen intimidatie online (in de 'virtuele wereld') en offline (in de 'echte' wereld) problematisch is en moet worden losgelaten (Amnesty International, 2018; Harmer & Lumsden, 2019b; Todd, 2017b). Zeker aangezien de helft van de respondenten die online intimidatie ervoeren (5/10), denkt dat *online* intimidatie zelfs erger is. Om te beginnen omdat het vaker voorkomt, daarnaast omdat de dader online onbekend blijft en het bijgevolg iedereen kan zijn, en tot slot omdat de dreiging uit een gevaarlijkere hoek zou komen aangezien online intimidatie vaker politiek gestuurd en georganiseerd is dan *offline* intimidatie.

- **De online intimidatie is het ergst op Twitter**

In deze interviews noemden de vrouwen verschillende kanalen waarlangs ze worden geïntimideerd. Ook in de onderzoeksliteratuur wordt aangehaald dat online intimidatie zich uit via uiteenlopende kanalen, gaande van de commentarenssectie onder online nieuwsartikelen tot private communicatie via e-mail of sociale media-platformen (De Vuyst, 2020). Er is echter wel een opmerkelijk verschil aangaande welk sociale media-platform als minst veilig wordt ervaren. In de interviews benadrukten verschillende vrouwen dat de intimidatie die zich op Twitter afspeelt, het ergste is. Twee vrouwen verwijderden zelfs hun twitterprofiel vanwege de intimidatie. Daarentegen werd recent in een grootschalig onderzoek van UNESCO en de IFJ Facebook aangeduid als het minst veilige platform, bijna twee keer zo vaak als Twitter (Posetti et. al., 2020). Dit contrast houdt verband met de cultuur van Twitter. Het platform handhaaft niet enkel bestaande patriarchale structuren uit de samenleving, maar zou ook doordrongen zijn van de ideologie van de witte suprematie (Amnesty International, 2018). Deze tegenstelling accentueert opnieuw het intersectionele karakter van online intimidatie. Het genderspecifieke onderzoek waarin wordt verwezen naar vrouwelijke journalisten — zonder te specificeren om welke vrouwen gaat — refereert onbewust naar vrouwen die tot de enkelvoudige categorie 'vrouw' behoren (Hackworth, 2018). Met andere woorden, daar waar witte, heteroseksuele, cisgender vrouwen Facebook als het gevaarlijkste platform ervaren, lopen vrouwen van kleur voornamelijk op Twitter gevaar.

- **De online intimidatie is afkomstig van witte mannen**

In de interviews kwam een erg sterke vertegenwoordiging van mannelijke daders naar voren. Hoewel ook vrouwen zich schuldig maken aan het online intimideren van andere vrouwen, zijn de daders in de overgrote meerderheid van de gevallen mannen (Todd, 2017). De bevroegde vrouwen expliciteerden bovendien nadrukkelijk dat het in de overgrote meerderheid van de gevallen gaat om **witte mannen**. Deze oververtegenwoordiging van (witte) **mannen** reflecteert om te beginnen **de patriarchale machtsstructuren** in de samenleving, het publieke debat en de media. Zo weerspiegelt de symbolische tegenstelling tussen (witte) mannelijke daders en (gekleurde) vrouwelijke slachtoffers de traditionele machtsverhoudingen waarbij de daders (in casu witte mannen) meestal degene zijn die onevenredig bevoorrecht zijn in vergelijking met hun slachtoffers (in casu gekleurde vrouwen). Dit is een weerspiegeling van de gender (en raciale) dimensie van de samenleving waarbij (witte) mannen het openbare leven domineren. De online intimidatie die vrouwelijke journalisten ervaren onthult ook hoezeer de journalistiek door (sommige) mannen nog steeds als een mannensector wordt gezien. Alsook hoe vrouwen die deze mannensector durven te betreden via online intimidatie onder schot worden gehouden (Harmer & Lumsden, 2019a). Daarnaast kan de oververtegenwoordiging van **witte mannen** ook worden bekeken tegen de achtergrond van de opkomst van de **Alt-right in de politiek**, een trend die zich wereldwijd toont. Verschillende respondenten wezen op de rol die **de 'Vlaamse Alt-right'** speelt, vooral bij de extreme, georganiseerde intimidatie die sommige gekleurde vrouwen ervaren of hebben ervaren. Specifiek noemen ze de extreemrechtse jongerenbeweging Schild en Vrienden en hun oprichter Dries Van Langenhove, vandaag ook kamerlid voor Vlaams Belang.

De Alt-right of *alternatieve right*, is een verzamelbegrip voor de politieke extreemrechtse subcultuur (Harmer & Lumsden, 2019b). Deze subcultuur staat bekend om hun online pestgedrag en sociale media-gebruik, waarop ze extreemrechtse — vaak racistische — boodschappen verspreiden, onder meer via memes en video's (Winter, 2019). Een laatste mogelijkheid is dat de oververtegenwoordiging van witte mannen kadert binnen een ruimere normalisatie van een haatdragend discours ingegeven door onder meer vrouwenhaat, seksisme en racisme (Harmer & Lumsden, 2019b).

- **De online intimidatie werkt**

Tot slot kwam in de interviews naar voren dat de online intimidatie **werkt**. Voor meer dan de helft van de vrouwen die online werden geïntimideerd (6/10), voelde de intimidatie als een middel waarmee ze het zwijgen worden opgelegd. Deze bevinding ondersteunt de doeltreffendheid van online intimidatie tegen vrouwen en vrouwelijke journalisten — die er duidelijk op is gericht om vrouwen (Criado-Perez, 2016; Milivojevic, 2016) en vrouwelijke journalisten (Munoz, 2016) het zwijgen op te leggen (Binns, 2017b). De pogingen om vrouwen het zwijgen op te leggen gaan niet alleen ver terug in de tijd, maar blijken tot op zekere hoogte ook succesvol (Lewis et. al., 2019), ondanks dat slechts een kleine minderheid van de internetgebruikers er zich schuldig aan maakt.

Al deze vrouwen gaven ook aan dat hun vrijheid van meningsuiting door de online intimidatie wordt beknod. Een terugkerende verwoording hierbij was dat ze als gekleurde vrouw wel beschikken over het recht op vrije meningsuiting, maar dat de uitoefening ervan beperkt is. Met het recht waarover ze in theorie beschikken, wordt in de praktijk erg omzichtig omgegaan. Een van de respondenten noemt vrijheid van meningsuiting 'iets voor witte mensen'. Een andere stelt dat het gevoel van vrije meningsuiting niet voor iedereen geldt. Deze sentimenten passen binnen het soms contradictorische debat dat wordt gevoerd rond het reguleren en vervolgen van uitingen van online intimidatie. Er is discussie over de vraag of het 'policen' van online intimidatie al dan niet strijdig is met de redelijke grenzen die aan de vrijheid van meningsuiting kunnen worden gesteld (Harmer & Lumsden, 2019a). Argumenten dat de vrijheid van meningsuiting moet prevaleren bemoeilijken niet enkel het beteugelen ervan (Smith, 2019), maar lijken ook voorbij te gaan aan de verontrustende keerzijde van het primaat van vrije meningsuiting. Om te beginnen lijkt over het hoofd te worden gezien dat deze vrijheid gemakkelijk kan worden misbruikt, door zij die de online ruimte willen blijven gebruiken om anderen te intimideren en discrimineren (Harmer & Lumsden, 2019b). Daarnaast ook dat iedere poging om haatzaaiend taalgebruik tegen te gaan en te censureren, zal botsen op argumenten van vrijheid van meningsuiting. Bovenal lijkt men over het hoofd te zien dat de vrijheid van meningsuiting voor sommigen het zwijgen voor anderen kan betekenen (Binns, 2017b).

2. Hoe gaan deze vrouwen om met online intimidatie?

Daarnaast blijkt het succes van de intimidatie ook uit de reacties van de respondenten erop. Online intimidatie kan bij de slachtoffers een vecht- of vluchtreactie uitlokken (Owen, 2017). Hun reactie is wel afhankelijk van de context (Smith, 2019), waardoor individuele vrouwen niet strikt kunnen worden gecategoriseerd als een vluchter of een vechter (Jane, 2017). Toch stelt deze masterproef vast dat de vrouwen eerder vluchten van, dan vechten tegen de online intimidatie.

- **Vluchten**

De distantiëring, een vluchtreactie waarbij slachtoffers afstand nemen door de aanstootgevende boodschap en gewelddadige internetgebruikers te negeren, muten, blokkeren en verwijderen (Jane, 2017) is de meest voorkomende copingstrategie bij alle respondenten. In de interviews werd duidelijk dat geen enkele respondent de online commentaren onder haar nieuwsartikels nog leest. Dit ligt in lijn met eerder onderzoek zoals dat van Binns (2017a), waarin dit ook de meest gehanteerde strategie bleek. Een tweede vluchtreactie die veelvuldig naar voren is gekomen in de interviews is het **beperken van het internet- en sociale media gebruik**. Doorheen alle interviews gaven de vrouwen aan strategisch om te springen met hun sociale media-kanalen, om intimiderende berichten buiten te houden.

Andere vluchtreacties die in de interviews naar voren kwamen waren het afsluiten van sociale media-profielen en minder actief worden op sociale media. Deze vluchtreacties bevestigen dat online intimidatie ervoor kan zorgen dat slachtoffers minder actief worden op sociale media (Noble, 2017), of dat ze de platformen zelfs volledig verlaten (Milivojevic, 2016). Een derde vluchtreactie die terugkeerde in de interviews was **de technologische hygiëne** (Jane, 2017). Sommige vrouwen gaven aan hun sociale media uit handen te geven, tijdens of na een aanval. Verschillende vrouwen met een witte partner kiezen ervoor de berichten te laten filteren door hun partner, die in haar plaats screenshots kan maken indien nodig. Dit sluit aan bij de stelling dat het verzamelen van bewijs van de online intimidatie, bijvoorbeeld door het nemen van screenshots, mentaal erg belastend kan zijn voor slachtoffers en hen in een negatieve spiraal kan brengen (De Vuyst, 2020).

- **Vechten**

Hoewel de online platformen waarop vrouwen worden aangevallen ook mogelijkheden bieden om weerstand te bieden tegen de online intimidatie (Todd, 2017), hanteren de respondenten zelden vechtreacties. In de interviews kwamen slechts twee vechtreacties naar voren, die beide slechts door een enkeling werden gehanteerd. Zo gaat slechts één respondent geregeld een **één-op-één confrontatie** aan, door met humor te reageren op de berichten. Deze resultaten wijken sterk af van eerder onderzoek, zoals dat van Binns (2017a) waarin meer dan de helft van de bevroegde journalisten (57 procent) aangeeft publiekelijk te reageren op intimiderende berichten. Hoewel deze reactie vaak niet wordt opgenomen in de academische literatuur, kan ook online intimidatie **rapporteren op sociale media** worden gezien als een vechtreactie (Smith, 2019). De enige respondent die geregeld intimiderende berichten rapporteert, klaagt erover dat gerapporteerde berichten

vaak blijken staan, zelfs wanneer deze duidelijk racistisch zijn, worden ze als 'niet strijdig' beoordeeld. Deze aanklacht ondersteunt verzuchtingen over de inconsistente handhaving van de beleidsregels op sociale media, waardoor gerapporteerde haatberichten vaak blijven staan, omdat ze niet in strijd worden geacht met de *community guidelines* (Amnesty International, 2018). Dat sociale mediabedrijven tekortschieten in het aanpakken van online intimidatie weerklinkt dan ook al enkele jaren in de onderzoeksliteratuur (Amnesty International, 2018; De Vuyst, 2020; Harmer & Lumsden, 2019a; Smith, 2019).

3. In welke mate worden er juridische stappen ondernomen wanneer de online intimidatie strafbare feiten omvat?

Uit de interviews kwam een grote terughoudendheid bij de respondenten naar voren om juridische stappen te ondernemen, wanneer de online intimidatie strafbare feiten omvat. Ook in de onderzoeksliteratuur blijkt dat vrouwen en ook vrouwelijke journalisten die slachtoffer worden van online intimidatie **zelden juridische stappen ondernemen** als reactie hierop (Binns, 2017a; De Vuyst, 2020; Harmer & Lumsden, 2019a; Posetti et. al., 2020; Smith, 2019). Slechts twee vrouwen namen contact op met de politie. Geen van beide was tevreden over de aanpak van de politie, geen van beide is geneigd om dit snel opnieuw te doen. Dit sluit aan bij de stelling dat wanneer slachtoffers wel een poging ondernemen, het vaak uitdraait op een ontmoedigende ervaring, die hen ervan weerhoudt om in de toekomst nogmaals juridische actie te ondernemen (Eckert, 2017; Mantilla, 2015; Smith, 2019). Verschillende mechanismen werken deze onderrapportering in de hand. De reactie van de politie tegen slachtoffers van online geweld werd reeds bekritiseerd wegens victim-blaming (Black et. al., 2019). Ook zorgen bepaalde percepties over de politie ervoor dat slachtoffers nalaten om aangifte te doen bij de politie. Bijvoorbeeld de perceptie dat de politie online haat tegen vrouwen niet serieus zou nemen en dat de politie toch niets zal ondernemen. Daarnaast zijn er ook twijfels over het wetgevend kader en de technologische bekwaamheid van de politie om online haat te vervolgen (Smith, 2019). Sommige van deze motieven kwamen sporadisch terug in de interviews. Enkele vrouwen wilden het zichzelf besparen hun zaak te zien worden geseponeerd. Daarnaast verwijzen sommige vrouwen ook op een gebrekkige (discriminatie)wetgeving. Al deze motieven werden doorheen de interviews compleet overschaduwd door een **algemeen gebrek aan vertrouwen in de politie**. Meer dan de helft van de vrouwen gaf aan geen enkel vertrouwen te hebben in de politiediensten vanwege het racisme en de vooroordelen over zwarte vrouwen die er heersen. Ook kwam in de interviews een flagrant gebrek aan vertrouwen in het Gelijkekansencentrum Unia naar voren.

4. Wat is de impact van online intimidatie op hun persoonlijke en professionele leven?

- **Impact op het persoonlijke leven**

De online intimidatie had een **emotionele weerslag** op alle respondenten die ermee werden geconfronteerd. Vooral gevoelens van angst en onveiligheid werden genoemd. Voor de grote meerderheid had de online intimidatie een negatieve impact op hun **mentale welzijn**. Deze bevindingen stemmen in met het idee dat online intimidatie in een al stressvol beroep een extra stressfactor vormt die kan leiden tot burn-outs, psychologische trauma's en emotionele schade (De Vuyst, 2020) en een gevoel van onveiligheid (Amnesty International, 2018). Verschillende respondenten gingen specifiek voor de online intimidatie in therapie, wat bevestigt dat de impact van online intimidatie op het mentale welzijn ertoe leidt dat vrouwen beslissen in therapie te gaan (De Vuyst, 2020). Verschillende respondenten omschreven hun ervaring als traumatisch. Deze bevindingen ondersteunen de overtuiging van sommige deskundigen dat ondanks het gebrek aan specifieke studies, er voldoende bewijs is dat online intimidatie tegen journalisten ernstige psychologische gevolgen kan teweegbrengen (Henrichsen et. al., 2015). Doorheen de interviews konden de respondenten fysieke klachten moeilijk rechtstreeks in verband brengen met hun ervaringen met online intimidatie. Deze masterproef kon dit dus niet in kaart brengen. Ook in de huidige onderzoeksliteratuur komt de impact van online intimidatie op het **fysieke welzijn** zelden aan bod.

- **Impact op het professionele leven**

Bij zowat alle respondenten had de online intimidatie een negatieve impact op hun symbolisch kapitaal waarmee het schadelijke potentieel van online intimidatie wordt getoond. Digitale platformen bieden journalisten en opiniemakers mogelijkheden om hun symbolisch kapitaal (bestaande uit cultureel, sociaal en economisch kapitaal) te vergroten. Online intimidatie kan deze mogelijkheden inperken (De Vuyst, 2020). Allereerst de weerslag op het **cultureel kapitaal**, dat wordt vergroot door het tonen van expertise en het opbouwen van een geloofwaardige reputatie. In de interviews brachten verschillende journalisten aan dat de beledigingen vaak focussen op het contesteren en devalueren van hun journalistieke vaardigheden. Online lastercampagnes kunnen enorme schade toebrengen aan de geloofwaardigheid en reputatie van **journalisten** (Binns, 2017a; Henrichsen et. al., 2015). Daarnaast bleek er bij verschillende respondenten vanwege de zichtbaarheid bij televisie, een grote terughoudendheid aanwezig te zijn om te gast te zijn in duidingsprogramma's, wat hun kansen op het tonen van hun expertise en het opbouwen van een geloofwaardige reputatie verkleint. Dit ondersteunt hoe online intimidatie **opiniemakers** in de rol van experts er ook van weerhoudt hun expertise te delen in het publieke debat (De Vuyst, 2020).

Het niet meer lezen van reacties kwam in de interviews naar voren als meest gehanteerde copingstrategie en is ook in de onderzoeksliteratuur een veelvoorkomende vluchtreactie (Binns, 2017a). In de interviews lieten verschillende vrouwen merken zich ervan bewust te zijn dat ze mogelijke opportuniteiten mislopen doordat ze minder bereikbaar en toegankelijk zijn. Samen met andere beschermingsmechanismen worden de interacties

met het publiek beperkt, wat online netwerken bemoeilijkt (Amnesty International, 2018). Dit alles houdt negatieve gevolgen in voor het **sociale kapitaal**.

De respondenten konden de financiële impact van online intimidatie moeilijk inschatten, waardoor deze niet duidelijk in kaart kon worden gebracht. In de onderzoeksliteratuur wijst men er nochtans op dat door minder actief te zijn op sociale media, er ook kansen verloren gaan om zichzelf en hun werk te promoten, wat een impact kan hebben op het **economisch kapitaal** (De Vuyst, 2020). Wel gaven enkele vrouwen aan te zijn gestopt met opiniërend schrijven vanwege de intimidatie. Voor één vrouw was de financiële zekerheid van haar job als journalist net (een van) de enige redenen om niet te stoppen vanwege de intimidatie. Dit toont de potentiële weerslag op het economische kapitaal die dreigt wanneer slachtoffers door de online intimidatie ertoe genoodzaakt worden om hun activiteiten te stoppen en daardoor ook hun inkomsten verliezen (De Vuyst; Binns, 2017a).

- **Gevolgen van deze impact op de persvrijheid en de pluriformiteit van de pers**

In de interviews gaven drie van de tien vrouwen aan zichzelf te censureren door bijvoorbeeld bepaalde onderwerpen te vermijden, nadat ze werden geïntimideerd. Dit zet kracht bij de stelling dat online intimidatie niet enkel voor de slachtoffers ervan, maar voor de hele samenleving een reden tot bezorgdheid is (Amnesty International, 2018). De onderzoeksliteratuur is het erover eens dat online intimidatie tegen vrouwelijke journalisten en opiniemakers (onbewust) kan leiden tot **zelfcensuur** (Amnesty International, 2018; Binns, 2017a; Binns, 2017b; De Vuyst, 2020; Henrichsen et al., 2015; Michiels, 2020; Odekerken & Das, 2019; Waisbord, 2020). Bovendien werd eerder al duidelijk gemaakt dat de meerderheid van de bevroegde vrouwen zich niet volledig vrij voelt om haar mening te uiten. Verschillende vrouwen gaven ook aan weg te blijven van televisiedebatten uit schrik voor online aanvallen. Deze vaststelling onderschrijft het risico dat de meest mondige vrouwen — vaak degene die het meest hebben bij te dragen aan het publieke debat — zich deels zullen terugtrekken uit het publieke debat (Binns, 2017b). Doorheen de interviews deelden de vrouwen hun bezorgdheid en ongerustheid over de toekomst van de gekleurde vrouw in de Vlaamse media. Ontmoedigd en uitgeblust door de online intimidatie zien ze vrouwen van kleur het publieke debat en de mainstream media verlaten. Hierdoor dreigt er een eenzijdig profiel over te blijven wiens stem het publieke debat domineert. Milivojevic (2016) deelt deze bezorgdheid en maakt zich zorgen over de gezondheid van de democratie, die enkel kan bloeien wanneer in de media een veelheid aan stemmen wordt gehoord. De online pluriformiteit wordt bedreigd doordat wereldwijd vrouwelijke journalisten en bloggers online worden overspoeld met geweld-, dood- en verkrachtingsbedreigingen, waardoor één specifieke groep — met name vrouwen — op verontrustende wijze de mond wordt gesnoerd.

2. Beperkingen van het onderzoek

In dit tweede hoofdstuk worden een aantal kanttekeningen gemaakt, die wijzen op de beperkingen van dit onderzoek, waarmee de lezer rekening moet houden. Een eerste beperking heeft betrekking op de intersectionele benadering van dit onderzoek. Met uitzondering van één respondent die zichzelf als biseksueel omschreef, beperkt het onderzoek zich tot **de specifieke intersectionele identiteit van gekleurde vrouwen** met de identiteitskenmerken van vrouw (gender) en gekleurd (ethniciteit). Dit terwijl vrouwen ook online intimidatie kunnen ervaren op basis van andere identiteitskenmerken zoals hun geaardheid of geloofsovertuiging (Bibo et. al., 2002).

Een tweede beperking heeft betrekking op de **respondenten van dit onderzoek**. Om te beginnen is er een klein onevenwicht tussen het aantal journalisten (5) en opiniemakers (7). Dit onevenwicht wordt echter grotendeels uitgebalanceerd doordat twee opiniemakers gevrijwaard bleven van online intimidatie. Daarnaast is er een ondervertegenwoordiging van televisie-journalisten. Slechts één van de vijf bevroegde journalisten werkt voor de camera. Deze ondervertegenwoordiging is geen gevolg van een hoge non-respons, maar wellicht een implicatie van de ondervertegenwoordiging van beroepsjournalisten met een migratieachtergrond, die slechts 4,2 procent van de beroepsjournalisten uitmaken (Van Leuven et. al., 2019).

Een derde beperking betreft **de analyse van de data**. Er werd gekozen om slechts in beperkte mate na te gaan op welk vlak de ervaringen van de opiniemakers zich onderscheiden van die van de journalisten. Enerzijds moet worden erkend dat deze specificering relevant en interessant zou kunnen zijn. Anderzijds moet nogmaals worden benadrukt dat deze masterproef een exploratief onderzoek en geen vergelijkend onderzoek betreft.

3. Suggesties voor vervolgonderzoek

Deze masterproef is een exploratief onderzoek naar het relatief nieuwe fenomeen van online intimidatie, dat tot nu met betrekking tot de ervaringen van gekleurde vrouwen in de huidige onderzoeksliteratuur grotendeels ononderzocht is gebleven (Hackworth, 2018). Bijkomend onderzoek naar de ervaringen van vrouwen in het publieke debat met online intimidatie is noodzakelijk. Ten eerste kan een vergelijkend onderzoek tussen enerzijds witte vrouwen en anderzijds gekleurde vrouwen in het publieke debat inzicht verschaffen in de mate waarin gekleurde vrouwen al dan niet kwetsbaarder zijn voor online intimidatie. Ten tweede kan een verdiepend onderzoek meer duidelijkheid verschaffen in wat de mogelijke verklaringen zijn voor de veronderstelde kwetsbaarheid van gekleurde vrouwen. Ten derde kan het interessant zijn om via een exact wetenschappelijk benadering meer kennis te verwerven over de fysieke impact van online intimidatie, bijvoorbeeld door de gevolgen van stress en angstgevoelens op neurologisch vlak te bestuderen. Ten vierde kan met een longitudinaal onderzoek de financiële impact van online intimidatie op het professionele op lange termijn in kaart worden gebracht. Ten vijfde kan het ook interessant zijn om vrouwen die de sector effectief hebben verlaten te bevragen, om na te gaan in welke mate online intimidatie hiervoor een beweegreden is geweest. Tot slot vereist deze masterproef een vervolgonderzoek, om de ervaringen van vrouwelijke journalisten en opiniemakers met online intimidatie verder in kaart te brengen, rekening houdend met de brede

waaier aan intersectionele identiteiten die hen er kwetsbaar voor maken zoals geloofsovertuiging, geaardheid, genderidentiteit enzoverder.

4. Beleidsaanbevelingen

Aan het einde van de interviews werd de respondenten gevraagd om aanbevelingen te formuleren in de strijd tegen online intimidatie. Mede op basis hiervan zullen in dit hoofdstuk beleidsaanbevelingen worden meegegeven voor de verschillende overheden van ons land.

Een eerste aanbeveling vraagt de bevoegde overheid om drie zaken te **erkennen**. Ten eerste moet formeel worden erkend dat online intimidatie tegen vrouwelijke gekleurde journalisten en opiniemakers een ernstige bedreiging vormt voor de vrijheid van meningsuiting, de persvrijheid en de pluriformiteit van de pers. Ten tweede moet worden erkend dat de huidige lezing van artikel 150 van de Belgische Grondwet neerkomt op een feitelijke straffeloosheid van online haatspraak (Voorhoof, 2020). Ten derde moet worden erkend dat deze feitelijke straffeloosheid een online klimaat creëert dat niet veilig is voor vrouwen van kleur.

Een tweede aanbeveling vraagt de bevoegde overheid om een aantal zaken **na te gaan**. Ten eerste moet worden nagegaan of de antidiscriminatiewet ontoereikend is om de meergelaagde discriminatie die vrouwen van kleur online ervaren aan te pakken. Ten tweede moet worden nagegaan waarom Unia — een Belgische onafhankelijke openbare instelling opgericht ter verdediging van gelijkheid en bestrijding van discriminatie — kampt met vertrouwens- en geloofwaardigheidsproblemen bij een groep vrouwen die vanwege hun intersectionele identiteit in het bijzonder kwetsbaar zijn voor discriminatie. Ten derde moet worden nagegaan welke maatregelen moeten worden genomen om het vertrouwen van gekleurde vrouwen in de politie te herstellen.

Een derde aanbeveling vraagt de bevoegde overheid om een aantal **concrete stappen** te ondernemen, waaruit moet blijken dat ze online intimidatie, online racisme en online seksisme serieus neemt. Ten eerste moet er een meldingsprocedure voor online intimidatie worden uitgewerkt. Een centraal meldpunt moet het voor slachtoffers mogelijk maken om via een laagdrempelige procedure hun ervaringen te melden en de bewijzen hiervan aan te leveren. Op deze manier kunnen slachtoffers een dossier samenstellen dat op het moment dat er een reële dreiging ontstaat kan worden overgedragen aan de politie. Ten tweede moet de overheid een sensibiliseringscampagne voeren over de impact die online intimidatie kan hebben op het leven van het slachtoffer. Ten derde moet de overheid strenger optreden tegen haatdragend, racistisch en seksistisch taalgebruik. Concrete sancties moeten duidelijk maken dat de vrijheid die het internet biedt en het recht op vrije meningsuiting geen vrijbrief vormen voor het uiten van beledigingen en haatboodschappen die door de wet strafbaar zijn gesteld.

DEEL 5: CONCLUSIE

Het doel van deze masterproef was om de ervaring van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers met online intimidatie in Vlaanderen en Brussel in kaart te brengen. Met als drijfveer de wereldwijde toename van online intimidatie tegen journalisten (Michils, 2020) en de sterke ondervertegenwoordiging in ons land van gekleurde vrouwelijke journalisten (Van Leuven et. al., 2019) en experten (De Vuyst, 2020). Drie op vier vrouwelijke journalisten wordt online geïntimideerd (Posetti et. al., 2020) en vrouwen in het publieke debat worden via online intimidatie de mond gesnoerd (Binns, 2017b; Criado-Perez, 2016; Jane, 2014b; Mijatovic, 2016). De literatuurstudie toonde een leemte aan in het schaarse onderzoek naar dit fenomeen, waarbij er enkel wordt gefocust op het gendergerelateerde aspect van online intimidatie. De positie van gekleurde vrouwen hierin bleek er een van intersectionele onzichtbaarheid. Deze masterproef tracht deze leemte met een intersectionele benadering te dichten.

Twaalf diepte-interviews met vijf journalisten en zeven opiniemakers brachten verontrustende onderzoeksresultaten voort. Er bleven **slechts twee vrouwen gevrijwaard**. De overige tien werden meermaals met online intimidatie geconfronteerd, die in de overgrote meerderheid van de gevallen van **witte mannen afkomstig** was. De bevrageden verduidelikten dat *online* intimidatie minstens even erg, en mogelijk zelfs erger is dan *offline* intimidatie. Verschillende vrouwen benadrukten dat wat online intimidatie betreft, de intimidatie **op Twitter het ergst** is. In de interviews werd bevestigd dat **doods- en verkrachtingsbedreigingen** een veelvoorkomende vorm van online intimidatie tegenover vrouwen is. Bijna de helft van de slachtoffers werd meermaals met de dood bedreigd. Daarnaast lijkt Vlaanderen niet te ontsnappen aan de zogenaamde online verkrachtingscultuur, waarin dreigen met een verkrachting de ‘modus operandi’ is geworden om kritiek te geven op vrouwen die zich ergens over uitspreken (Jane, 2014, p. 535). Bijna de helft van de slachtoffers kreeg verkrachtingsbedreigingen toegestuurd, vaak meermaals.

De vrouwen bevestigden ook de **cruciale rol van hun intersectionele identiteit** als vrouw van kleur in hun ervaringen met online intimidatie (Hackworth, 2018). Deze ervaring wordt vaak omschreven als een **misogynoise aanval** op zowel hun vrouw-zijn als hun gekleurd-zijn. Kenmerkend voor intimidatie tegenover vrouwelijke journalisten zijn denigrerende berichten over hun rol in de samenleving (De Vuyst, 2020). De bevrageden stellen dat er aan hun rol **als vrouw van kleur in een witte samenleving verplichtingen en verboden** zijn verbonden, zoals dat ze dankbaar moeten zijn (verplichting) en niet kritisch mogen zijn (verbod). De vrouwen kijken naar de online intimidatie als een tegenreactie op het feit dat zij door kritisch te zijn en zaken aan te klagen, zich niet houden aan hun opgelegde rol. Deze tegenreactie neemt vaak de vorm aan van “ga terug naar uw eigen land”, wat veruit de meest voorkomende belediging was die de vrouwen hebben ontvangen.

Veel van de bevragede vrouwen kijken met **een bezorgde blik** naar de positie van gekleurde vrouwelijke journalisten en opiniemakers. Uitgeblust en ontmoedigd door hun ervaringen met online intimidatie dreigen zij het publieke debat en de *mainstream* media te verlaten, richting *safe spaces* zoals mediaorganisaties door en

voor mensen van kleur, waardoor er slechts een eenzijdig profiel dreigt over te blijven wiens stem het publieke debat domineert.

De overheid moet — in het bijzonder voor de toekomstige generatie van geëngageerde vrouwen van kleur met journalistieke of maatschappelijke ambities — het tij spoedig doen keren. Dit kan enkel door een daadkrachtig beleid inzake online intimidatie, online racisme en online seksisme waarin de overheid de reële dreiging van online intimidatie tegen gekleurde vrouwen erkent, nagaat welke maatregelen noodzakelijk zijn en daadwerkelijk de nodige concrete stappen onderneemt.

LITERATUURLIJST

- Arends, S. (2020). Driekwart van de vrouwelijke journalisten wordt online lastiggevallen [webartikel]. Geraadpleegd op 11 maart 2021 via <https://www.apache.be/2020/12/14/driekwart-van-de-vrouwelijke-journalisten-wordt-online-lastiggevallen/>
- Arikoglu, F., Scheepers, S., & Koranteng Kumi, A. (2014). *Intersectioneel denken: Handleiding voor professionelen die intersectioneel denken in de eigen organisatie willen toepassen*. Geraadpleegd op 3 april 2021 via <https://demos.be/kenniscentrum/document/handleiding-intersectioneel-denken-van-ella-vzw>
- Antonijevic, Z. (2016). The media cannot be truly free if women's voices are silenced. In OSCE. *New challenges of freedom of expression: Countering online abuse of female journalists* (pp. 8-12). Geraadpleegd op 5 april 2021 via <https://www.osce.org/files/f/documents/c/3/220411.pdf>
- Amnesty International (2018). Toxic Twitter: A toxic place for women [webartikel]. Geraadpleegd op 11 maart 2021 via <https://www.amnesty.org/en/latest/research/2018/03/online-violence-against-women-chapter-1/#topanchor>
- Amnesty International (2020, 7 juli). "I Can't Breathe" Floyd George heeft met zijn laatste adem een hele beweging nieuw leven ingeblazen [webartikel]. Geraadpleegd op 24 april 2021 via <https://www.amnesty-international.be/nieuws/i-cant-breathe-floyd-george-heeft-met-zijn-laatste-adem-een-hele-beweging-nieuw-leven-ingeblazen>
- Baarda, D.B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., Van der Velden, M., & De Goede, M. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek* (3e herziene druk). Houten: Noordhoff Uitgevers Groningen.
- Beard, M. (2015). The public voice of women. *Women's history review*, 24(5), 809-818.
- Biber, J-K., Doverspike, D., Baznik, D., Cober, A., & Ritter, B. (2002). Sexual harassment in online communications: effects of gender and discourse medium. *Cyberpsychology & Behavior*, 5(1), 33-42. <https://doi.org/10.1089/109493102753685863>
- Beard, M. (2014, 15 maart). *Oh Do Shut Up Dear!* [lezing]. Geraadpleegd op 21 februari 2021 via <https://www.bbc.co.uk/programmes/b03ycql8>
- Berridge, S., & Portwood-Stacer, L. (2015). Introduction: Feminism, hashtags and violence against women and girls. *Feminist Media Studies*, 15 (2), 341-358
- Betts, L. (2016.). *Cyberbullying: approaches, consequences and interventions*. Londen: Palgrave Macmillan.
- Binns, A. (2017a). Fair Game? Journalists experiences of online abuse. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 6(2), 183-206.
- Binns, A. (2017b). Silenced by free speech: How cyberabuse affects debate and democracy. In T. Owen, W. Noble, F. C. Speed (Eds), *New Perspectives on Cybercrime* (pp.159-174). Cham: Springer International Publishing.
- Black, A., Lumsden, K., & Handlington, L. (2019). Why don't you block them. In K. Lumsden & E. Harmer (Eds.), *Online Othering* (pp. 355-378). New York: Springer International Publishing.
- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen* (2e herziene druk). Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Boeije, H. (2019). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen* (3e herziene druk). Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

- Charitidis, P., Doropoulos, S., Vologiannidis, S., Papastergiou, I. & Karakeva, S. (2020). *Towards countering hate speech against journalists on social media*. Geraadpleegd op 11 maart 2021 via <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2468696420300124?via%3Dihub>
- Cheung, A. S. Y. (2014). Revisiting privacy and dignity: Online shaming in the global e-village. *Laws*, 3 (2), 301-326. <https://doi.org/10.3390/laws3020301>
- Criado-Perez, C. (2016). 'Women that talk too much need to get raped': What men are really saying when they abuse women online. In OSCE, *New challenges of freedom of expression: Countering online abuse of female journalists* (pp. 35-40). Geraadpleegd op 1 april 2021 via <https://www.osce.org/files/f/documents/c/3/220411.pdf>
- Cross, K. (2015, november 27). Online harassment isn't only about misogyny, regardless of what 'Gendertrolling' implies [webartikel]. Geraadpleegd op 9 april 2021 via <https://rewirenewsgroup.com/article/2015/11/27/online-harassment-isnt-misogyny-regardless-gendertrolling-implies/>
- Collins, H. P. (2000). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. New York: Routledge.
- Davaki, K. (2018). *The underlying causes of the digital gender gap and possible solutions for enhanced digital inclusion of women and girls*. Geraadpleegd op 18 maart 2021 via [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604940/IPOL_STU\(2018\)604940_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604940/IPOL_STU(2018)604940_EN.pdf)
- De Vuyst (2020). *Hacking gender and technology in journalism* (1e editie). New York, NY: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429262029>
- Doorewaard, H., Kil, A. & Van de Ven, A. (2015). *Praktijkgericht kwalitatief onderzoek. Een praktische handleiding*. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers.
- Douglas, D. (2016). Doxing: A conceptual analysis. *Ethics and Information Technology*, 18 (3), 199-210.
- Duggan, M. (2014). *Online Harassment*. Washington: Pew Research Center.
- Franks, S. (2013). *Women and journalism*. Oxford: I.B. Tauris.
- Gardiner, B., Mansfield, M., Anderson, I., Holder, J., Louter, D. & Ulmanu, M. (2016). The dark side of Guardian comments [webartikel]. Geraadpleegd op 15 maart 2021 via <https://www.theguardian.com/technology/2016/apr/12/the-dark-side-of-guardian-comments>
- Hackworth, L. (2018). Limitations of "just gender": The need for an intersectional reframing of online harassment discourse and research. In J. Ryan & T. Everach (Eds.), *Mediating Misogyny* (pp. 51–70). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-72917-6_3
- Haimson, O. [Microsoft Research] (2016, 2 februari). Harassment, threats, and trolling online, transgender experiences with online harassment. Social Computing Symposium 2016, Microsoft Research. Geraadpleegd op 12 april 2021 via <https://www.microsoft.com/en-us/research/video/social-computing-symposium-2016-harassment-threats-and-trolling-online-transgender-experiences-with-online-harassment/>
- Harmer, E., & Lumsden, K. (2019a). Conclusion: researching 'online othering' - Future agendas and lines of inquiry. In K. Lumsden & E. Harmer (Eds.), *Online Othering* (pp. 379–395). New York: Springer International Publishing.
- Harmer, E., & Lumsden, K. (2019b). Online othering: an introduction. In K. Lumsden & E. Harmer (Eds.), *Online Othering* (pp.1-33). New York: Springer International Publishing.
- Harmer, E., & Lumsden, K. (2019c). Experiences of online abuse: Gendered othering, sexism and misogyny. In K. Lumsden & E. Harmer (Eds.), *Online Othering* (pp.117-120). New York: Springer International Publishing.

- Henrichsen, J., Betz, M., & Lisosky, M. (2015). *Building digital safety for journalism: A survey of selected issues*. Geraadpleegd op 11 maart 2021 via <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232358>
- Hinton, P. (2014). 'Situated knowledges' and new materialism(s): Rethinking a politics of location. *Women: A Cultural Review*, 25 (1), 99–113.
- International Federation of Journalists. (2018). IFJ global survey shows massive impact of online abuse on women journalists. Geraadpleegd op 3 maart via www.ifj.org/media-centre/news/detail/article/ifj-global-survey-shows-massive-impact-of-online-abuse-on-women-journalists.html
- Jane, E. (2020). Online abuse and harassment. In K. Ross (Ed.). *The Encyclopedia of Gender, Media and Communication*. <https://doi.org/10.1002/9781119429128.iegmc080>
- Jane, E. (2014a). Back to the kitchen, cunt: Speaking the unspeakable about online misogyny, *Continuum*, 28 (4), 558-570.
- Jane, E. (2014b). Your a ugly whorish, slut: Understanding E-bile. *Feminist Media Studies*, 14 (4), 531-546. [10.1080/14680777.2012.741073](https://doi.org/10.1080/14680777.2012.741073)
- Lewis, L., Rowe, M., & Wiper, C. (2019). Online/offline continuities: exploring misogyny and hate in online abuse of feminists. In K. Lumsden & E. Harmer (Eds.). *Online Othering* (pp. 121–143). New York: Springer International Publishing.
- MediarTE, (2020). Streep in het zand [webpagina]. Geraadpleegd op 7 april 2020 via <https://www.mediarTE.be/nl/dossiers/welzijn/grensoverschrijdend-gedrag/streep-in-het-zand>
- Marwick, A. (2016, 24 November). A new study suggests online harassment is pressuring women and minorities to self-censor [webartikel]. Geraadpleegd op 12 april 2021 via <https://qz.com/844319/a-new-study-suggests-online-harassment-is-pressuring-women-and-minorities-to-self-censor/>
- Michils, M. (2020). Een vuist tegen online intimidatie. Geraadpleegd op 10 november 2020 via <https://journalist.be/app/media/2020/04/Online-intimidatie-Toolkit-online-harassment-against-journalists-Def..pdf>
- Milivojevic, S. (2015). Recommendations following the Expert Meeting. New Challenges to Freedom of Expression: Countering Online Abuse of Female Journalists. Geraadpleegd op 3 april 2021 via <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/msi-dig>
- Milivojevic, S. (2016). More platforms, less freedom: How new media reproduce old patriarchal structures. In OSCE. *New challenges of freedom of expression: Countering online abuse of female journalists* (pp. 31-34). Geraadpleegd op 2 april 2021 via <https://www.osce.org/files/f/documents/c/3/220411.pdf>
- Mortelmans, D. (2020). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden* (3de herziene uitgave). Leuven: Acco.
- Munoz, E-L. (2016). Beyond anecdotal reports: Some hard data about the online abuse of woman journalists. In OSCE. *New challenges of freedom of expression: Countering online abuse of female journalists* (pp. 31-34). Geraadpleegd op 2 april 2021 via <https://www.osce.org/files/f/documents/c/3/220411.pdf>
- Noble, W. (2017). Trolling, the ugly face of the social network. In T. Owen, W. Noble, F. C. Speed (Eds), *New Perspectives on Cybercrime* (pp.113-124). Cham: Springer International Publishing.
- OCSE. (2016). New challenges to freedom of expression: Countering online abuse of female journalists. Geraadpleegd op 19 maart 2021 via <https://www.osce.org/files/f/documents/c/3/220411.pdf>
- Odekerken, M., & Das, L. (2019). *Een onveilig klimaat: Onderzoek bedreigingen van vrouwelijke journalisten*. Geraadpleegd op 9 november 2020 via <https://psychotraumanet.org/nl/een-onveilig-klimaat-onderzoek-bedreigingen-van-vrouwelijke-journalisten>
- OHCHR. (2017). *Ways to bridge the gender digital divide from a human rights perspective*. Geraadpleegd op 18 maart 2021 via www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/GenderDigital/HRBDT_submission.pdf

- Owen, T. (2017) The problem of 'Virtual Criminology'. In T. Owen, W. Noble, F. C. Speed (Eds), *New Perspectives on Cybercrime* (pp.177-196). Cham: Springer International Publishing.
- Posetti, J., Aboulez, N., Bontcheva, K., Harrison, J., & Waisbord, S. (2020). *Online violence against women journalists: a global snapshot of Incidence and Impacts* [onderzoeksrapport]. Geraadpleegd op 4 april 2021 via <https://www.icfj.org/our-work/icfj-unesco-global-study-online-violence-against-women-journalists>
- Reporters Without Borders (2018). *Online harassment of journalists: attack of the trolls*. Geraadpleegd op 10 maart 2021 via https://rsf.org/sites/default/files/rsf_report_on_online_harassment.pdf
- Radsch, C. (2016). Laws, norms and block bots: A multifaceted approach to combatting online abuse. In OSCE. *New challenges of freedom of expression: Countering online abuse of female journalists* (pp.35-40). Geraadpleegd op 1 april 2021 via <https://www.osce.org/files/f/documents/c/3/220411.pdf>
- Plan International (2020). Free to be online? A report on girls' and young women's experiences of online harassment. Geraadpleegd op 21 april 2021 via <https://plan-international.org/publications/freetobeonline>
- Piessens, S. (2012). *Hoe word ik opiniemaker?* Leuven: Lannoo Campus.
- Posetti, J., Aboulez, N., Bontcheva, K., Harrison, J., & Waisbord, S. (2020). *Online violence against woman journalists: A global of incidence and impact* [onderzoeksrapport]. Geraadpleegd op 24 maart 2021 via <https://www.icfj.org/sites/default/files/2020-12/UNESCO%20Online%20Violence%20Against%20Women%20Journalists%20-%20A%20Global%20Snapshot%20Dec9pm.pdf>
- Statistiek Vlaanderen (z.d.). Bevolking naar herkomst. Geraadpleegd op 24 april 2021 via <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/bevolking-naar-herkomst-0>
- Smith, J. (2019). 'When I saw women being attacked... It made me want to stand up and fight': reporting, responding to, and resisting online misogyny. In K. Lumsden & E. Harmer (Eds.), *Online Othering* (287–308). New York: Springer International Publishing.
- Stevens, L., & Cardon, A. (2018). *De Grondwet moet worden aangepast om haatspraak tegen vrouwen of transgender personen tegen te gaan* [webpagina]. Geraadpleegd op 1 april, 2021 via https://www.knack.be/nieuws/belgie/de-grondwet-moet-worden-aangepast-om-haatspraak-tegen-vrouwen-of-transgender-personen-tegen-te-gaan/article-opinion-1195529.html?cookie_check=1580396130
- Todd, M. (2017). Virtual violence: cybercrime, misogyny and online abuse. In T. Owen, W. Noble, F. C. Speed (Eds), *New Perspectives on Cybercrime* (pp. 141-158). Cham: Springer International Publishing.
- Trottier, D. (2015). Vigilantism and power users: Police and userled investigations on social media. In D. Trottier & C. Fuchs (Eds.), *Social media, politics and the state: Protests, revolutions, riots, crime and policing in the age of Facebook, Twitter and YouTube* (pp. 209–226). New York, NY: Routledge.
- Waldron, J. (2012). *The Harm in Hate Speech*. Londen: Harvard University Press.
- Van Leuven, S., Raeymaeckers, K., Libert, M., Le Cam, F., Stroobant, J., D'Heer, J. Malcorps, S., Heinderyckx, J., De Vuyst, S., & Vanhaelewyn, B., (2019). *Het profiel van de Belgische Journalist in 2018*. Gent: Academia Press.
- Van Staa, A., & Evers, J. (2015). 'Thick analysis': Strategie om de kwalitatieve data- analyse te verhogen. *KWALON*, 15 (1), 5–12.
- Unesco (2020, 15 december). UNESCO's global survey on online violence against woman journalists [webartikel]. Geraadpleegd op 24 april 2021 via <https://en.unesco.org/news/unescos-global-survey-online-violence-against-women-journalists>
- Voorhoof, D. (2020). Online haatspraak blijft (voorlopig) onbestraft. *De Juristenkrant: Een Actuele Kijk Op Recht*, (420), 4–5.

Waisbord, S. (2020). Trolling journalists and the risk of digital publicity. *Journalism, 1(1). Practice*.
<https://doi.org/10.1080/17512786.2020.1827450>

Wester, F., Renckstorf, K., & Scheepers, P. (2006). *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap* (2de druk). Alphen aan de Rijn: Kluwer.

Winter, A. (2019). Online hate: From the far-rights to the 'alt-right' and from the margins to the mainstream. In K. Lumsden & E. Harmer (Eds.), *Online Othering* (pp.1-33). New York: Springer International Publishing.

Women's Legal and Human Rights Bureau. (2015). *From impunity to justice: Domestic legal remedies for cases of technology-related violence against women*. s.l.: Association for Progressive Communication.

Overzicht bijlagen

- Bijlage 1: Oproep diepte-interviews
- Bijlage 2: Topiclijst
- Bijlage 3: Codeerschema
- Bijlage 4: Transcripten interviews (niet openbaar)

Bijlage 1: Oproep diepte-interviews

KU LEUVEN

BELANGRIJKE OPROEP

Is het internet een gevaarlijke plek voor zwarte vrouwelijke journalisten en opiniemakers?

GEZOCHT:

Zwarte vrouwelijke journalisten en opiniemakers voor een onderzoek naar online intimidatie.

NEEM CONTACT OP:

geweldtegenzwartevrouwen@gmail.com

DELEN AUB!

OPENING: associatie

- Als ik spreek over online intimidatie, waaraan denkt u dan?

TOPIC 1: perceptie

- In welke mate denkt u dat online intimidatie een **nieuw** fenomeen is?
- In welke mate is online intimidatie in **Vlaanderen** volgens u een **probleem**?
- In welke mate is dit probleem aanwezig in uw **omgeving**?
- Welke **grenzen** worden volgens u overtreden bij online intimidatie?

TOPIC 2: ervaring

- **Wanneer** ervaart u berichten als intimiderend?
- In welke mate werd u **zelf** al geconfronteerd met online intimidatie?
- (Indien ja,) welke **vormen** van online intimidatie heeft u zelf ervaren?
- (Indien ja,) kan u zeggen dat de intimiderende berichten eerder **gericht** op u als **persoon** zijn, of op de **inhoud** van uw (journalistieke) producties?
- (Indien ja,) kan u dit incident/deze incidenten **omschrijven**?
- (Indien ja,) welk incident heeft de grootste **impact** op u gehad en waarom?
- (Indien ja,) kan u een aantal voorbeelden geven van **onderwerpen** die vaak terugkomen in de intimiderende berichten die u ontvangt?
- (Indien ja,) in welke mate is er een patroon te herkennen tussen de **zenders** van de intimiderende berichten?
- (Indien ja,) welke **doelen** denkt u dat de zender van de intimiderende berichten voor ogen heeft?
- (indien ja,) welke **gevoelens** wekken intimiderende berichten bij u op?
- (indien ja,) in welke mate kreeg u de indruk dat u zelf **verantwoordelijk** bent voor de online intimidatie die u ervaart (victim-blaming).
- In welke mate beschouwt u online intimidatie als een **noodzakelijk kwaad** dat hoort de job van een journalist of opiniemaker? (minimalisering)
- In welke mate vindt u dat uw **omgeving** online intimidatie beschouwt als een noodzakelijk kwaad dat hoort bij de job van een journalist of een opiniemaker?

TOPIC 3: de offline“echte” wereld

- In welke mate ziet u **parallellen** en verschillen tussen online en offline intimidatie?
- In welke mate vindt u dat online intimidatie **minder erg** is dan offline intimidatie?

- In welke mate heeft online intimidatie een impact op uw **dagelijkse “offline” leven**?
- (Indien ja,) kan u een **voorbeeld** geven van (een) intimiderend bericht(en) en de impact dat dit bericht had op uw offline leven?
- Hoe **bezorgd** bent u (al dan niet) over of online intimidatie ook offline gevolgen kan hebben?

TOPIC 4: oorzaken

- Wat zijn volgens u de oorzaken van online intimidatie tegen vrouwen in het **algemeen**?
- Waarom denkt u dat u (al dan niet) **gevrijwaard** bent gebleven van online intimidatie?
- Hoe komt het volgens u dat vrouwelijke gekleurde journalisten **buitenproportioneel** slachtoffer zijn van online intimidatie?

TOPIC 5: impact

Subtopic 5.1: persoonlijke impact

- In welke mate heeft online intimidatie impact op uw **mentale gezondheid**?
- (Indien ja,) kan u een aantal **voorbeelden** geven van hoe dat zich uit?
- (Indien ja,) in welke mate heeft u al dan niet **professionele hulp** gezocht en gekregen vanwege de intimiderende berichten?
- In welke mate denkt u dat **fysieke klachten** die u ervaart of ervaarde een gevolg zijn van de online intimidatie die u ervaarde?
- (Indien ja,) kan u een aantal **voorbeelden** geven van hoe dit zich uit?
- In welke mate heeft u zich gewend tot **medicatie** als reactie op klachten die linkt aan uw ervaring met online intimidatie?
- In welke mate heeft uw **internet- en sociale mediagebruik** ingeperkt of aangepast ten gevolge van online intimidatie?
- In welke mate vind u dat u uw recht op **vrije meningsuiting** ten volle kan uitoefenen?
- Op welke manier probeert u zichzelf en uw omgeving (al dan niet) te **beschermen** van online intimidatie?
- In welke mate heeft online intimidatie uw **omgang met familie en vrienden** via sociale media (al dan niet) veranderd?
- Hoe zou u **impact** van online intimidatie op uw leven vandaag omschrijven?

Subtopic 5.2: professionele impact:

- In welke mate heeft online intimidatie (al dan niet) een impact heeft op uw **financiële situatie**?
- In welke mate heeft u getwijfeld om **van beroep te veranderen** vanwege de online intimidatie die u ervaart?

- Hoe heeft uw ervaring met online intimidatie uw **internet- en sociale mediagebruik** voor professionele doeleinden (al dan niet) beïnvloed?
- In welke mate heeft online intimidatie uw manier van werken (al dan niet) in het **algemeen** beïnvloed?
- In welke mate laat u/heeft u bepaalde **onderwerpen** niet aan bod laten komen in uw werk, omdat ze online intimidatie zouden kunnen uitlokken

TOPIC 6: intersectionaliteit en colorisme:

- Hoe zou u uw **identiteit** omschrijven?
- **Intersectionaliteit** is een sociologisch denkkader dat stelt dat maatschappelijke ongelijkheid zich voordoet langs verschillende assen die elkaar snijden; de notie dat individuen in een samenleving discriminatie en onderdrukking ervaren op grond van een veelvoud van factoren. Ik ben bijvoorbeeld een gekleurde, heteroseksuele vrouw. Vanuit intersectioneel perspectief zullen de gevolgen van mijn etniciteit en mijn gender groter zijn omdat ze gecombineerd voorkomen, dan wanneer gender en etniciteit afzonderlijk voorkomen (bijvoorbeeld bij een zwarte man of een witte vrouw).
In welke mate denkt u dat gekleurde vrouwen in Vlaanderen **extra kwetsbaar** zijn voor online intimidatie?
- In welke mate denkt u dat uw intersectionaliteit een rol speelt in **uw ervaring(en)** met online intimidatie?
- Door **colorisme** kunnen mensen vooroordelen of discriminatie op basis van de tint of de gradatie van een huidskleur. Kort samengevat als: 'hoe dichterbij wit hoe beter'.

In welke mate denkt u dat colorisme een rol speelt in **uw ervaring** met online intimidatie?

TOPIC 7: Hoe omgaan met?

- Op welke manieren probeert u **om te gaan** met online intimidatie?
- In welke mate **reageert** u (al dan niet) op intimiderende berichten?
- Welke **redenen** geeft u om al dan niet te reageren op online intimidatie?

Hochschild introduceerde in 1979 het begrip “emotion work” om te refereren naar de arbeid die vereist is om met gevoelens om te gaan, aangepast aan de verschillende situaties. Dit begrip wordt in verband gebracht met online intimidatie waarbij slachtoffers hun emotionele reacties voortdurend moeten reguleren om de negatieve gevolgen ervan te beperken, wat een psychologisch intens proces is. Het melden van misbruik op sociale media zou de schaarse overgebleven energie afleiden van andere taken. In welke mate herkent u dit?

- In welke mate gaat u een **confrontatie** aan met de zenders van de intimiderende berichten?
- In welke mate heeft u al contact opgenomen met de **politie** vanwege de intimiderende berichten?
- In welke mate voelde u zich (al dan niet) **geholpen** door de politiediensten?
- Welke **adviezen** heeft u in het verleden gekregen op vlak van omgaan met online intimidatie?

- In welke mate heeft u het gevoel om bij een **instantie** terecht te kunnen wanneer u wordt geconfronteerd met online intimidatie?
- Kan u omschrijven op welke manier u zich het meest **geholpen** zou voelen?

TOPIC 8: aanbevelingen

- Welke instantie(s) vindt u **verantwoordelijk** voor het aanpakken van online intimidatie?
- Wat zou er volgens u moeten gebeuren om de situatie van vrouwen die regelmatig online intimidatie ervaren te **verbeteren**?
- Welke adviezen zou u geven aan **slachtoffers** van online intimidatie?
- Welke **beleidsadviezen** zou u willen formuleren naar de verschillende politieke overheden in ons land om het groeiend maatschappelijk probleem van online intimidatie tegen vrouwen en journalisten aan te pakken?
- Welke adviezen heeft u tot slot voor de **samenleving**? Hoe kunnen **burgers** (individueel of in groep) het best ageren om online intimidatie aan te pakken?

SLOT:

- Wilt u graag nog iets toevoegen?
- Heeft u verder nog vragen of opmerkingen?

1. Omschrijving
1.1. Kanalen
1.2. Aard boodschap
2. Perceptie
2.1. Ontstaan en evolutie
2.2. Problematisch karakter
2.3. (Not) part of the job
3. Intimiderend karakter
3.1. Voorbij de inhoud
3.2. Persoonlijk
3.2.1. Geslacht
3.2.1. Afkomst
3.3. Formulering en taalgebruik
3.4. Hoeveelheid
4. Vormen
4.1. Werkgever betrekken
4.2. Online reacties
4.3. Persoonlijke berichten
4.4. Online seksuele intimidatie
4.4.1. Seksueel getinte berichten
4.4.2. Slutshaming
4.4.3. Dreigen met verkracting
4.5. Gecoördineerde aanvallen
4.5.1. Politiek
4.5. Flaming
5. Inhoud
5.1. Aard
5.1.1. Beledigend
5.1.1.1. Racisme

5.1.1. 2. Seksisme
5.1.1. 3. Misogynoir
5.1.2. Bedreigend
5.1.2.1. Doodsbedreigingen
5.1.2.2. Verkrachtingsbedreigingen
5.1.2.3. Dreigen met rechtszaak
5.1.3. Kleinerend
5.1.4. Dehumaniserend
5.1.5. Aanvallend
5.2. Thema's
5.2.1. Ondankbare gast
5.2.2. Positie gekleurde vrouw
5.2.3. Zwijgen
6. Zenders
6.1. Anonimiteit
6.2. Profielschets
6.2.1 Mannen
6.2.1.1 Witte mannen
6.2.3. Vrouwen
6.2.4. Scholingsgraad
6.2.5. Leeftijd
6.3 Politiek gestuurd
6.4 Doelstelling
6.4.1 Zwijgen opleggen
6.4.2 Devalueren/contesteren
6.4.3 Discours beïnvloeden
6.4.4 Gevoelens uiten
6.4.5 Afleiden
6.5 Motieven
7. Moreel oordeel
7.1. Verantwoordelijkheid

7.2. Schuldgevoelens
8. Offline karakter online intimidatie
9. Factoren kwetsbaarheid
9.1. Variabel
9.1. Zichtbaarheid
9.1.1. Televisie
9.2. Onderwerpen
9.2.1. Titels
9.3. Regio
9.3.1. Vlaanderen/Brussel
9.4. Tint huidskleur
9.4.1. Colorisme
9.4.2. Witheid
9.5. Kritisch ingesteldheid
9.6 Pionierschap
9.2. Intersectionaliteit
9.2.1. Vrouw-zijn
9.2.1. Zwart-zijn
9.2.1.1. Colorisme
9.2.1.1. Intimidatie
9.2.1.2. Representatie
9.2.1.2. Witheid
9.2.1. Leeftijd
9.3. Vergelijking witte mannen
10. Emotionele reacties
10.1. Angst
10.1.1. Onveiligheid
10.2. Verdriet
10.3. Woede
11. Copingstrategieën
11.1. Vechtreacties

11.1.1. Confrontatie
11.1.1.1. Humor
11.1.2. Aangifte
11.1.2.1. Emotional labour,
11.2. Vluchtreacties
11.2.1. Distantiëring
11.2.1. Motieven
11.2.2. Technologische hygiëne
11.2.3. Beperking internetgebruik
11.2.4. Rationalisering geweld
11.3. Andere strategieën
11.3.1. Mentale weerbaarheid als gids
11.3.2. Dossier
11.3.3. Sisters in crime
11.3.4. Minimalisering
11.3.5. Zelfbescherming
11.3.5.1. Zelfcensuur
12. Juridische stappen
12.1. Politie
12.1.1. Vertrouwen
12.1.1.1. Vooroordelen
12.1.1.2. Racisme
12.1.1.3. Gevaar
12.1.2. Geloofwaardigheid
12.1.3. Impact seponering
12.1.4. Niet nodig
12.2. Unia
12.2.1. Vertrouwen
12.2.2. Geloofwaardigheid
12.2.2.1. Politiek
12.2.2.2. Wit

12.2.3. Drempels
12.3. Rechtssysteem
12.3.1. Vertrouwen
12.3.1.1 Straffeloosheid
12.4. Backlash
12.4. Emotional labour
13. Impact
13.1. Persoonlijke leven
13.1. Mentale welzijn
13.1.1. Psychische klachten
13.1.2. Sluimerend/onbewust/achtergrond
13.1.3. Therapie
13.2. Fysieke welzijn
13.3. Persoonlijke vrijheid
13.3.1. Bewegingsvrijheid
13.3.2. Vrije meningsuiting
13.3.2.1 Zelfcensuur
13.2. Professionele leven
13.2.1. Symbolisch kapitaal
13.2.1.1. Economisch kapitaal
13.2.1.2. Cultureel kapitaal
13.2.2.1. Devalueren/contesteren
13.2.1.3. Sociaal kapitaal
13.2.1.3.1. Bereikbaarheid
13.2.1.3.2. Online zichtbaarheid
13.2.2. Keuze onderwerpen
13.2.3. Stoppen/nee zeggen

13.3. Maatschappelijk
14. Oorzaken
14.1. Kenmerken samenleving
14.1.1. Patriarchaat
14.1.1.1. Genderongelijkheid
14.1. 2. Seksisme
14.1. 3. Racisme
14.1. 3.1. Colorisme
14.2. Rol gekleurde vrouw
14.2.1. Verplichtingen
14.2.1.1. Dankbaarheid
14.2.1.1. Volgzaamheid
14.2.1. Verboden
14.2.2.1. Kritisch zijn
14.2.2.2. Spreken
14.5. Status quo onder druk
14.5.1. Verzet/niet getolereerd
14.5. Machtverdeling
14.6. Betaalmuur
14.6.1. Titels/clickbait
15. Intersectionaliteit
15.1. Gender
15.2. Etniciteit
15.2.1. Huidskleur
15.2.1. Colorisme
15.2.2. Naam
15.2.3. Andere uiterlijke kenmerken
15.2.3. Witheid
15.3. Leeftijd

16. Toekomstverwachtingen
17. Aanbevelingen
17.1. Sociale-mediabedrijven
17.1. Rapporteringsbeleid
17.1. Redacties/mediabedrijven
17.3. Overheid
17.3.1. Sensibilisering
17.3.2. Racismebestrijding
17.3.2.1 Wetgeving
17.3.2.2. Handhaving
17.2.3. Seksismebestrijding
17.3. Rol van onderwijs
18. Advies
18.1. Slachtoffers
18.1. Burgers
18.1.1. Bystander-effect
18.1.2. Sociale afkeuring
18.1.3. Clicks
18.1.3. Middenveld

Bijlage 4: Transcripten diepte-interviews (niet openbaar)

De transcripten van de diepte-interviews worden enkel ter beschikking gesteld aan de lezersjury ter beoordeling van deze masterproef. Dit gebeurt via een aparte bijlage.